

Засновники: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна юридична бібліотека.
Заснований у 2011 році . Виходить раз на два тижні.

Головний редактор В. Горвий *Редакційна колегія:* Ю. Половинчак (відповідальна за випуск), Н. Іванова,
Т. Дубас

Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Громадська думка про правотворення

/Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів /

№ 14 (50)
(вересень 2013 р.)

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ.....	2
АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС.....	3
<i>Симоненко О. наук. співроб. СІАЗ, канд. політ. наук.....</i>	3
Альтернативна енергетика України: альтернативи розвитку.....	3
<i>С. Полтавець, старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ.....</i>	16
До питання вдосконалення виборчого законодавства.....	16
<i>Н. Порватова, влас. кор НЮБ НБУВ.....</i>	20
Реформування дорожньої галузі.....	20
<i>С. Полтавець, старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ, канд. політ. наук.....</i>	23
Рейдерство в Україні: де вихід з «глухого кута»?.....	23
<i>О. Кривецький, гол. ред. НЮБ НБУВ.....</i>	28
Право на освіту і права освітян: теорія і практика в Україні.....	28
ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА.....	30
<i>А. Ефимов, управляючий партнер, адвокат, аудитор, канд. юридических наук.....</i>	30
Матеріальна відповідальність: должен не бухгалтер, должен... гражданин.....	30
<i>І. Шевчук, юрист.....</i>	37
Тонкощі автостраховання та «автоцивілки».....	37
ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *.....	43

КИЇВ 2013

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Розпочала роботу 3-я сесія Верховної Ради України VII скликання

3 вересня третя сесія українського парламенту сьомого скликання офіційно розпочала роботу після літніх канікул, на урочистому відкритті якої були присутні Президент України В. Янукович, Прем'єр-міністр М. Азаров і члени уряду.

У своєму виступі на відкритті сесії Президент В. Янукович заявив, що головне завдання депутатів на цій сесії – до листопадового саміту Україна-ЄС прийняти дев'ять євроінтеграційних законів (перші шість спікер В. Рибак обіцяє винести в сесійний зал уже на цьому тижні). «Перше і найбільш актуальне питання – прийняття пакету законів, необхідних для подальшого просування в європейському напрямку», – заявив глава держави. «Я впевнений, український парламент зможе об'єднати зусилля навколо проблем, від вирішення яких, без перебільшення, залежить доля України», – наголосив Президент.

Другим важливим стратегічним завданням, яке стоїть перед Радою, за словами В. Януковича, є прийняття необхідних законопроектів для продовження модернізації української економіки та впровадження соціальних реформ. «Прийняття законопроектів щодо реформування економіки стане рішучим кроком не лише на шляху до Європи, а й на шляху будівництва Європи в Україні», – підкреслив Президент.

Депутати всіх партій, крім КПУ в коментарях ЗМІ наголошували, що ухвалення євроінтеграційних законів – пріоритет у роботі їхніх фракцій.

Водночас парламентарі від опозиції наголошують, що займатимуться не лише питаннями євроінтеграції. У «Батьківщині» кажуть, що не забули ні про вибори до Київради, ні про реформу МВС, ні про бюджет.

Депутат-регіонал О. Зарубінський нагадує, що його фракція реформу органів правосуддя також відносить до пріоритетних. Необхідно нарешті ухвалити нове законодавство про прокуратуру, каже він, адже Україна брала на себе такі зобов'язання при вступі до Ради Європи. «На часі ж зараз прийняття у другому читанні та в цілому дуже важливого закону, який би визначав місію, роль, функцію, місце в суспільстві України прокуратури. Наскільки мені відомо, перший проект уже проголосований в першому читанні і те, що наразі підготоване до другого читання, надіслано до Венеціанської комісії», – підкреслив О. Зарубінський.

О. Продан, депутат від УДАРу, заявляє, що для її політичної сили в цьому сезоні дуже важливим буде питання боротьби з корупцією. «Це антикорупційні проекти, які не просто стосуються боротьби з корупцією вже після її виникнення, а які унеможливають корупцію. У нас є ряд законопроектів, які внесені вже на минулій сесії, які не дають можливість чиновникам зловживати, вимагати – і таким чином заробляти», – каже О. Продан і висловлює сподівання на конструктивне ставлення більшості до УДАРівських антикорупційних законопроектів.

Серед інших «неєвроінтеграційних» парламентських ініціатив депутати говорять про спробу скасувати пенсійну реформу, а також кілька положень податкової реформи (анонсують у «Свободі»). А комуністи вже готують закони, які захищатимуть права національного виробника. У КПУ також укотре наголошують на потребі націоналізувати важливі підприємства.

Третя сесія триватиме до 17 січня 2014 р. З урахуванням альтернативних законопроектів та законопроектів, які комітети пропонують не включати до порядку денного, на розгляд депутатів подано понад 1500 проектів (*Офіційний портал Верховної Ради України*

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Симоненко О. наук. співроб. СІАЗ, канд. політ. наук

Альтернативна енергетика України: альтернативи розвитку

Закон про використання альтернативних джерел енергії в Україні існує десять років. Однак тема впровадження альтернативної енергетики лише стає актуальною як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Цьому слугують і нові стратегічні рішення, і нові практичні програмні документи.

З огляду на останні тенденції, що відбуваються на світових енергетичних ринках, питання забезпечення власної енергетичної безпеки, диверсифікації джерел отримання енергії, підвищення енергоефективності та енергоощадливості є надзвичайно гострими для нашої країни. Важливу роль у вирішенні цих питань займає розвиток нетрадиційних та відновлюваних джерел енергетики.

Правове регулювання цих питань в Україні здійснюється низкою регуляторних актів, до яких можна віднести як ті, що мають здебільшого декларативне та стратегічне значення (Енергетична стратегія України на період до 2030 р., Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 рр.), так і такі, що безпосередньо встановлюють правила гри для учасників ринку. Ключовими нормативно-правовими актами в галузі альтернативної енергетики звичайно ж є «спеціальні закони», такі як Закон України «Про електроенергетику», «Про альтернативні види палива» та «Про альтернативні джерела енергії», системні кодифіковані норми права, зокрема Податковий, Господарський, Земельний та Митний кодекси України. Не менш важливу роль відіграють також постанови Кабінету Міністрів України та відомчі нормативні акти, якими врегульовано процедурні питання впровадження проектів альтернативної енергетики.

Також 1 квітня набрали чинності зміни до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел (№ 5485-VI від 20.11.2012 р.). Зокрема, Закон знижує «зелений» тариф для сонячних електростанцій, побудованих на землі, і введено найвищу ставку «зеленого» тарифу невеликих сонячних електростанцій, побудованих на дахах будинків. З 1 січня 2014 р. передбачена можливість для приватних домогосподарств продавати надлишки електроенергії від сонячних батарей. Також закон робить привабливішою малу гідроенергетику та застосування у виробництві електрики з біопалива.

«Зелений» тариф це спеціальний тариф, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії. Альтернативними джерелами енергії, згідно з положеннями Закону України «Про альтернативні джерела енергії» № 555-IV від 20.02.2003 р., є відновлювані джерела енергії, до яких належить енергія сонячна, вітрова, геотермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів.

«Зелений» тариф вищий у порівнянні з тарифами на відпуск електричної енергії для виробників, що використовують традиційні джерела енергії.

Розмір «зеленого» тарифу визначається за допомогою спеціального коефіцієнту, який встановлений для кожного відповідного джерела енергії окремо, залежно від дати введення електростанції в експлуатацію, а для деяких об'єктів додатково від величини потужності. «Зелений» тариф у своїй структурі має враховувати місцеву складову – певну частку українського походження, що визначається та підтверджується в порядку, передбаченому діючим законодавством України.

Величина «зеленого» тарифу для кожного суб'єкта господарювання встановлюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (НКРЕ), у відповідності до конкретного виду джерела альтернативної енергії, з якого вироблено таку електричну енергію, його потужності та розміру коефіцієнта «зеленого» тарифу, передбаченого ст. 171 Закону України «Про електроенергетику». Порядок встановлення «зеленого» тарифу визначено постановою НКРЕ № 1421 від 02.11.2012 р. «Про затвердження Порядку встановлення, перегляду та припинення дії “зеленого” тарифу для суб'єктів господарської діяльності». Тариф щодо кожної енергогенеруючої компанії встановлюється щомісячно та оприлюднюється на сайті НКРЕ. Встановлена НКРЕ величина «зеленого» тарифу не може бути меншою за фіксований розмір «зеленого» тарифу, який обраховується з прив'язкою до роздрібних цін на електроенергію для споживачів другого класу станом на січень 2009 р., визначених постановою НКРЕ № 1440 від 23.12.2008 р., та обмінного курсу євро, встановленого Національним банком України станом на 1 січня 2009 р.

«Зелений» тариф встановлюється НКРЕ у відповідності до конкретного виду джерела альтернативної енергії, з якого вироблено таку електричну енергію, його потужності та розміру коефіцієнта «зеленого» тарифу.

Держава гарантує чинність «зеленого» тарифу до 1 січня 2030 р., а також те, що незалежно від змін законодавства, яке визначає істотні умови застосування «зеленого» тарифу, до суб'єкта господарювання, який користується «зеленим» тарифом, буде застосовуватись те законодавство, яке діяло на момент уведення в експлуатацію об'єкта альтернативної енергетики, чи оновлене на вибір такого суб'єкта господарювання. Не менш важливим є гарантування викупу усієї електроенергії, що буде вироблена джерелами альтернативної енергетики протягом строку дії «зеленого» тарифу, а також здійснення всіх розрахунків за встановленим «зеленим» тарифом.

Коефіцієнт у «зеленому» тарифі для наземних сонячних електростанцій знижується з 4,8 до 3,5 з 1 квітня і до 2015 р. (тариф розраховується з огляду на скориговану ціну електроенергії для промвиробництва, помножену на коефіцієнт). Підвищується коефіцієнт для малої гідроенергетики (тут і надалі «зелений» тариф розраховується, множачи ціну для промвиробництва на коефіцієнт): мікрогідроелектростанції (потужністю до 200 кВт) – 2, міні-станції (до 1 МВт) – 1,6, малі (до 10 МВт) – 1,2. Раніше всі такі станції належали до малих із коефіцієнтом 1,2. Для вітроенергетики коефіцієнт до 2015 р. залишається незмінним.

Закон також розширює поняття «біомаса». Тепер під такою, крім іншого, слід розуміти і тверді побутові відходи. Це дозволить продавати електроенергію за «зеленим» тарифом станціям, які працюють на сировині зі звалищ (раніше біомасою були лише продукти рослинного походження).

Дається визначення поняттю «біогаз» як продукту, виробленого з біомаси. Отримана зі згаданої сировини енергія оцінюється за «зеленим» тарифом з коефіцієнтом 2,3. Закон визначає, що оптовий ринок електроенергії зобов'язаний купувати у суб'єктів господарювання, що використовують «зелений» тариф, усю вироблену електрику за встановленим тарифом незалежно від величини встановленої потужності чи обсягів її відпуску.

Для отримання такого бажаного для девелопера проекту «зеленого» тарифу останньому насамперед необхідно бути суб'єктом електроенергетики. Згідно з нормами Закону України

«Про електроенергетику», суб'єктами електроенергетики в Україні можуть бути виключно суб'єкти господарської діяльності незалежно від їх відомчої належності та форм власності.

Для отримання «зеленого» тарифу суб'єкту господарювання, зокрема, необхідно:

а) формалізувати власні права на земельну ділянку, на якій планується розміщення об'єкта альтернативної енергетики, та привести у відповідність цільове призначення такої земельної ділянки;

б) з дотриманням усіх чинних норм законодавства у галузі містобудування спорудити та ввести в експлуатацію такий об'єкт (або отримати у користування);

в) ліцензувати власну діяльність з виробництва електроенергії чи теплової енергії;

г) укласти договір про вступ до ринку оптової енергетики;

д) укласти договір на постачання електроенергії з державною компанією-монополістом ДП «Енергоринок», попередньо вирішивши питання про приєднання об'єкта альтернативної енергетики до електромереж;

е) звернутися у встановленому порядку до НКРЕ з належним пакетом документів.

Слід зазначити, що у відповідності до нещодавніх змін до профільного законодавства, для об'єктів електроенергетики, які виробляють електроенергію з альтернативних джерел енергії (крім доменного та коксівного газів) та будівництво яких розпочате після 1 січня 2012 р., «зелений» тариф застосовується за умови дотримання вимог щодо розміру місцевої складової.

Основною з вимог на шляху до «зеленого» тарифу є необхідність дотримання при створенні об'єкта електроенергетики вимог щодо розміру місцевої складової. Цьому питанню у новій редакції Закону України «Про електроенергетику», яка набула чинності 1 липня 2013 р., присвячена ст. 17. Місцева складова – це частка визначених законом складових об'єкта електроенергетики (елементів місцевої складової) українського походження, використаних при створенні об'єкта електроенергетики. У відповідності до зазначеного Закону розмір місцевої складової встановлюється від 30 до 50 % у залежності від виду джерела альтернативної енергетики та дати введення об'єкта електроенергетики в експлуатацію. Кардинальними новаціями є положення, що визначають вимоги щодо елементів місцевої складової, а також фіксованих часток таких елементів, використання яких у процесі будівництва повинен забезпечити суб'єкт господарювання для виконання вимоги щодо дотримання законодавчого рівня місцевої складової. Розмір таких фіксованих часток також є різним для кожного виду джерела альтернативної енергетики. Іншими словами, для дотримання вимог щодо місцевої складової недостатньо просто використати українські матеріали чи послуги, таким чином забезпечивши дотримання розміру місцевої складової, важливо використати саме ті матеріали та послуги та в такій пропорції, як це визначено у ст. 17 Закону України «Про електроенергетику».

Як повідомляють ЗМІ, постановою НКРЕ № 749 від 15.06.2012 р. затверджено порядок визначення питомої ваги місцевої складової. Згідно з постановою місцева складова вираховується за формулою як сума вартості української сировини, матеріалів, основних засобів, технічного обладнання, а також робіт та послуг, використана у будівництві об'єкта електроенергетики, розділена на загальну первісну вартість об'єкта електроенергетики згідно з первинними документами та помножена на 100 %. Відповідність місцевої складової встановленим вимогам підтверджується висновком експертної установи. Формує перелік експертних установ для здійснення будівельної експертизи Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. З 1 липня 2013 р. для отримання «зеленого» тарифу додатково до підтвердження розміру питомої ваги використаних у процесі будівництва українських товарів та послуг НКРЕ приймає рішення щодо відповідності розміру місцевої складової (у частині дотримання вимог щодо елементів місцевої складової) вимогам Закону України «Про електроенергетику».

Слід відзначити, що вимоги щодо дотримання місцевої складової не поширюються також на проекти, у яких джерелом альтернативної енергетики виступають генеруючі установки приватних домогосподарств, мікро-, міні- та малі гідроелектростанції.

Як зазначають експерти, саме завдяки появі вимоги про місцеву складову в Україні побудували й запустили виробництво вітчизняних вітроустановок великої потужності. На їх думку, найпозитивнішою нормою є введення з 1 січня 2014 р. можливості домогосподарствам продавати електроенергію сонячних батарей у мережу. Будь-який власник приватного будинку зможе встановити на даху сонячну електростанцію, підключити її до загальної електромережі та утримувати «зелений» тариф за створені кіловат-години. Потужність домашньої СЕС не має перевищувати 10 кВт. Ліцензії для цього не потрібні, місцева складова в таких випадках не передбачена. При цьому в домогосподарств зобов'язані викуповувати всю електроенергію, що надходить до мережі. Коефіцієнт «зеленого» тарифу для домашніх СЕС визначений на рівні 3,7 (тариф становитиме 350,3 коп. за 1 кВт/год) для СЕС, встановлених до 1 січня 2015 р. Потім тариф знижується до 315,25 коп. за кВт/год. Новація робить привабливим використання сонячної енергії приватними господарствами. Нині вартість СЕС оцінюється в 15–20 тис. євро, проте в майбутньому ця цифра може істотно знизитися. Враховуючи ставку «зеленого» тарифу, експерти вважають, що окупитися установка може приблизно за п'ять років. Утім, для великого господарства станція у 10 кВт – це не так вже й багато.

У Законі держава дає гарантії, що суворо дотримуватиметься його норм, а в разі змін до законодавства суб'єкти зможуть «обрати новий порядок стимулювання». Окремо гарантується викуп усієї альтернативної електроенергії і повний розрахунок у встановлені терміни.

Експерти зазначають, що на сьогодні досить важко спрогнозувати, яким чином таке зниження тарифів вплине на загальну тенденцію подальшого розвитку альтернативної енергетики в Україні, оскільки навіть за умови зниження «зелений» тариф залишається на досить високому рівні.

М. Черевко, генеральний директор українського представництва Activ Solar, відзначає: «Ми, як й інші гравці ринку відновлюваної енергетики, коректуємо свої плани після прийняття нового закону. Велика увага тепер приділятиметься місцевій складовій. Ще в 2010 р. компанія Activ Solar запровадила план дій щодо додержання вимог “місцевої складової”: скрізь, де це було можливо, застосовувалися українські технології, матеріали та обладнання. Подібні норми (правило “місцевої складової” – ред.) існують не лише в Україні, а й в інших країнах, наприклад, у Канаді, Італії, Греції, Туреччині, Китаї, Південній Африці та ін. Це розумний спосіб підтримки інновацій, місцевого сектора відновлюваних джерел енергії, створення нових високотехнологічних виробництв та супутніх бізнесів. І серйозні компанії приймають ці правила. Сьогодні багато виробників відкрили своє локальне виробництво в Україні. Наявність норми місцевої складової тягне за собою не лише залучення інвестицій у країну, у промисловий сектор, а й дозволить створювати нові робочі місця. Наприклад, тільки проекти Activ Solar створили понад 1300 нових робочих місць на етапі будівництва сонячних електростанцій в Україні. Крім того, було створено 1200 нових робочих місць на виробничому майданчику “Завод напівпровідників” у Запоріжжі».

До того ж в Україні, поблизу невеликого селища Перово, розташованого в Криму, знаходиться найбільша у світі сонячна електростанція. Її загальна потужність перевищує 100 МВт. До цього часу перше місце за потужністю і розмірами займала сонячна електростанція Sarnia, яка розташована в Канаді.

СЕС у районі Перово складається з 440 тис. кристалічних сонячних фотоелектричних модулів, які з'єднано 1500 км кабелю. Під нею знаходиться площа у 200 га. Об'єму електроенергії, яку виробляє ця електростанція, цілком достатньо для потреб м. Сімферополя. Встановлена потужність СЕС еквівалентна піковим навантаженням в енергосистемі поруч розташованого міста, тобто електростанція у світлий час доби може виробляти стільки ж

електроенергії, скільки споживає місто в період максимальних навантажень, що значно підвищує надійність та якість електропостачання всього регіону.

Парк «Перово» побудувала австрійська компанія Activ Solar у рекордно швидкі терміни – за сім місяців. Інвестиційний вклад компанії в сонячний парк «Перово» склав 3,8 млрд грн. До речі, це не перше австрійське інвестування в Україні. Activ Solar реалізує масштабні проекти будівництва сонячних електростанцій на півдні України з 2010 р.

«Перово» та інші сонячні електростанції компанії проектували українські інженери. При будівництві об'єктів застосовувалися вітчизняні технології, матеріали та обладнання. Обслуговують сонячні електростанції також українські фахівці.

Після введення в експлуатацію цього об'єкту сумарна потужність усіх сонячних електростанцій, розташованих на території Криму: «Перово», «Охотникове» і «Джерельне», становить 187,5 МВт, задовольняючи тим самим більше 15 % від загальної енергетичної потреби всього Криму.

З екологічної точки зору введення сонячної електростанції у Перово в експлуатацію дозволить скоротити викиди вуглекислого газу в атмосферу на 105 тис. т на рік. «Миколаївська область теж має відмінні стартові умови для розвитку саме альтернативної енергетики», – переконує в. о. начальника головного управління економіки облдержадміністрації М.Тульський. На підтвердження своїх слів чиновник наводить такі дані: «За три місяці 2013 р. миколаївськими вітроелектростанціями вироблено 35 млн кВт/год електроенергії, що становить близько 40 % до загального виробництва даного виду енергії в Україні (вище поки що – лише Донецька область). А за рік планується відпустити в електромережі майже 150 млн кВт/год, що в два з половиною рази перевищить показник минулого року та еквівалентно річному споживанню електричної енергії Березанського, Очаківського районів та м. Очакова.

“Первістком” вітрової енергетики в регіоні стала перша черга Очаківської вітрової електростанції потужністю 25 МВт, яку було введено в дію у грудні 2011 р. поблизу с. Дмитрівка Очаківського району. А вже в червні наступного року інвестор – ТОВ “Вітряний парк Очаківський” розпочав експлуатацію другої черги Очаківської ВЕС, розташованої у с. Тузли Березанського району. Її потужність становить 12,5 МВт.

Енергію вітру вже ближчим часом мають опанувати також ТОВ “Тилігульська ВЕС” та ТОВ “Повітряний парк Березанський”. Уже сьогодні дві діючі черги Очаківської вітрової електростанції виробляють електроенергії у розмірі, еквівалентному приблизно 2,5 % потужності одного атомного реактора Южно-Української атомної електростанції. За рахунок розвитку Очаківської ВЕС та інших вітроелектростанцій в області загальна потужність вітроенергетики може скласти близько 30 % потужності 1-го реактора АЕС. І це, погодьтеся, досить вагома частка, враховуючи, що нині Южно-Українська АЕС забезпечує електричною енергією приблизно три області на півдні країни», – робить висновок очільник Миколаївської області.

Водночас є й труднощі на шляху ширшого запровадження вітрових електростанцій. Серед них М. Тульський називає відсутність електричних мереж для приєднання вітроустановок до об'єднаної енергосистеми України. Вартість будівництва нових мереж напругою 150 та 35 кВ досить недешева – до 600 млн грн.

Щодо сонячної енергетики, то за словами М. Тульського найближчим часом мають бути реалізовані проекти з будівництва одразу півдесятка геліостанцій. На черзі – будівництво аналогічних об'єктів у Казанківському, Березанському, Баштанському, Снігурівському, Очаківському та Первомайському районах Миколаївської області. «Власне кажучи, цей рік має стати революційним щодо запровадження в області геліоелектростанцій. Головним чинником, що стримує розвиток альтернативної енергетики, – надто висока її собівартість. «Але, – зауважує М. Тульський, – 15 років тому й телефони мобільного зв'язку були предметом розкоші через надмірну ціну. Натомість із розвитком технологій та масовістю мобільних телефонів ціна на цей вид зв'язку

тепер підчас навіть менше, ніж на стаціонарний зв'язок». Тож М. Тульський переконаний, що через якесь десятиліття доля альтернативної енергетики у загальному масиві виробленої енергії збільшиться до 10–15 %, а її собівартість буде зіставленою з енергією, виробленою традиційним шляхом.

«Проте плюсів набагато більше. По-перше, це екологічно чисте виробництво, що базується на використанні невичерпних джерел енергії (принаймні, зірка Сонце світитиме ще декілька мільярдів років) та не потребує значних експлуатаційних витрат. По-друге, використання енергії сонця, вітру та інших природних ресурсів дає можливість диверсифікувати виробництво електричної енергії та зменшити залежність країни від поставок вуглеводнів з Росії та інших країн світу. Вітрові та сонячні електростанції також допускають маневреність їх розташування відповідно до запитів економіки та потреб населення.

Зрештою, розвиваючи альтернативну енергетику, наша область вирішує низку соціальних проблем. Це, насамперед, створення нових робочих місць та збільшення надходжень до бюджету. Скажімо, пуск сонячної електростанції у Вознесенському районі ще тільки планується, а інвестор – ТОВ «Нептун Солар» уже виділив 50 тис. грн на розвиток соціальної сфери Таборівської сільської ради у рамках підписаного договору соціального партнерства. Додаткові надходження отримав і місцевий бюджет. Якщо раніше 58 га малопродуктивної землі, що нині використовується під геліостанцією, забезпечувала 6 тис. грн надходжень плати за землю за весь рік, то уже зараз ця сума становила 21 тис. грн, причому не за рік – за місяць! Різниця, як бачимо, є більш ніж вагомою, поготів для куцоного сільського бюджету.

Неабиякий соціальний ефект спостерігається й від діяльності ТОВ «Вітряний парк Очаківський». Підприємством створено 36 робочих місць. Крім того, сплачено податків до місцевих бюджетів: 180 тис. грн – у 2011 та 455 тис. грн. – у 2012 р. Крім того, місцеві громади Дмитрівської, Іванівської та Куцурубської сільських рад отримали від товариства додаткову допомогу на 100 тис. грн. А після введення в експлуатацію всіх проектних потужностей ТОВ «Вітряний парк Очаківський» загальна сплата податків до бюджетів усіх рівнів становитиме 2 млн грн на рік.

То чи варто й надалі розвивати альтернативну енергетику? «Думаю, “плюсів” від її запровадження більш ніж достатньо. Та й світовий досвід переконливо доводить: альтернативи розвитку “зелених” технологій на даний час не існує» – переконує М. Тульський.

Також до розвитку альтернативної енергетики нещодавно залучилася і Київщина. Поблизу м. Бориспіль на полігоні твердих побутових відходів було відкрито станцію, яка вироблятиме електроенергію зі шкідливих газів, що утворюються при розкладанні сміття.

Робота нової електростанції розрахована приблизно на 15 років. Її потужність складає 1063 кВт. Щорічно вона споживатиме 1500 т метану, який не буде викидатись в атмосферу. На території полігону пробурили свердловини. За допомогою насосної станції створюється вакуум, де накопичується біогаз. Він подається в біогенераторну установку і переробляється в електроенергію.

Технологія переробки біогазу в біометан – аналог природному газу, відбувається за рахунок вилучення фракції діоксиду вуглецю (вуглекислоти), яка може бути товарним продуктом.

На Бориспільському полігоні твердих побутових відходів було створено вісім нових робочих місць. Його працівники володіють унікальними для України професійними навичками виробництва електроенергії з біогазу.

Важливо відзначити, що це вже друга така електростанція. Перша (потужністю 885 кВт) вже рік працює на полігоні № 5 в с. Підгірці Обухівського району Київської області. Завдяки їй, викиди парникових газів зменшились на 33 тис. т/рік. Відкриття другої більш потужної станції, зазначають експерти, дасть змогу збільшити виробництво електричної енергії за «зеленим» тарифом.

За оцінками екологів, в Україні накопичено понад 40 млрд т відходів. Використання біогазу як палива може забезпечити економію природного газу понад 60 млн м³/рік і зменшити виділення парникових газів в атмосферу до 1 млн т/рік.

Активно включились у Програми енергоефективності та енергозбереження і мешканці Білоцерківщини. Про заходи скорочення споживання природного газу підприємствами з виробництва теплової енергії та бюджетними установами району та розвиток альтернативної енергетики розповів журналістам під час прес-конференції, що відбулася 6 червня, перший заступник голови Білоцерківської райдержадміністрації, депутат районної ради В. Гринчук.

За його словами, у Білоцерківському районі працює лише одне підприємство з виробництва теплової енергії в м. Узин, яке надає послуги з централізованого теплопостачання мешканцям, бюджетним установам, організаціям та підприємствам. На балансі підприємства знаходиться чотири котельні. До наступного опалювального сезону планується перевести 49 квартир на індивідуальне опалення, що дасть змогу заощаджувати теплову енергію, яка втрачається в теплотрасах.

На території м. Узина в другому півріччі 2013 р. ТОВ «Біоенергетика» розпочне будівництво установки з виробництва електроенергії, супутним продуктом якого буде гаряча вода. Як одним із альтернативних джерел по теплопостачанню планується в наступному опалювальному періоді 2014–2015 рр. подавати в систему теплопостачання підготовлену гарячу воду для обігріву помешкань, що дасть змогу зменшити тариф на опалення для жителів м. Узин.

Окрім того, як повідомляє перший заступник голови Білоцерківської райдержадміністрації, розроблено ряд заходів, спрямованих на економію споживання газу в закладах освіти району. Досвід минулих років щодо впровадження альтернативних джерел палива показав, що переведення шкіл з газового на тверде паливо в смт. Терезине та с. Дрозди дало значні заощадження бюджетних коштів. Тому, у 2013 р. планується також перевести Фурсівську, Трушківську ЗОШ I-III ст., Скребишівську ЗОШ I-II ст., Макіївське НВО, Іванівське, Яблунівське НВК на альтернативні джерела палива. Не стоять осторонь процесу енергозбереження й медичні заклади Білоцерківського району. У 2010 р. на котельні центральної районної лікарні встановлено сонячний колектор для підігріву води, який впродовж весняно-літньо-осіннього сезону дозволяє щоденно економити близько 100 м³ кубічних природного газу, що раніше використовувався для забезпечення медичного закладу гарячою водою.

У 2012 р. котельню Білоцерківської ЦРЛ, яка була одним з найбільших споживачів природного газу в районі, переведено на опалення пелетами та іншими відходами обробки деревини. Інвестиційний проект теплогенеруючої фірми, який обійшовся їй в 700 тис. грн, дозволив лікарні лише впродовж одного опалювального сезону заощадити на оплаті за спожитий природний газ 320 тис. грн. «Тож роботи щодо енергозбереження й розвитку альтернативних видів енергозабезпечення на Білоцерківщині тривають», – підсумував депутат районної ради В. Гринчук.

Слід відзначити й те, що у листопаді 2012 р. була запущена в тестовому режимі біогазова станція на птахофабриці «Оріль-Лідер» у Дніпропетровській області. Її потужність становить 5 МВт (що в еквіваленті дорівнює електрозабезпеченню 15 тис. квартир і тепловому забезпеченню 1500 квартир). Це перша в Європі біогазова станція такої потужності й рівня технологій, що працює на курячому посліді. Для навколишнього середовища виробництво біогазу – абсолютно безпечний, екологічно чистий процес. Функціонування біогазової станції забирає всі запахи, викиди, знімає велике навантаження з очисних споруд водоканалу, зазначають експерти.

У свою чергу, у Луганській області також нещодавно, розпочався монтаж першого агрегату Краснодонської вітряної електростанції. За словами експертів вітропарки дадуть регіону більше третини обсягу електроенергії, яку споживає область за рік. На електростанції буде створено 365 нових високооплачуваних робочих місць. Тому, розвиток альтернативної

енергетики в Україні відкриває можливості для скорочення імпорту газу, поліпшення екології, створення нових робочих місць – роблять висновок експерти.

Як повідомив перший заступник голови облдержадміністрації О. Башкаленко, Волинь також має значні запаси підземних вод, у нас достатньо і сонячних, і вітряних днів, щоб забезпечити виробництво енергії. Залишається актуальною й переробка побутового сміття та відходів тваринництва та птахівництва на ці потреби. Але, найперше, це, звісно, місцеві види палива: вугілля, торф, деревина, енергетична лоза. На території області діяльність із виробництва альтернативних видів палива (паливні гранули, брикети) провадять 17 суб'єктів господарювання. Наприкінці минулого року в область «зайшла» компанія Салікс енерджі, яка спеціалізується на вирощуванні енергетичної лози. Це перше в Україні підприємство, що почало продукувати цю культуру в промислових масштабах. На орендованих землях компанія уже засадила у Горохівському районі 318 га і в Локачинському – 120 га енергетичної лози. До кінця року всього буде посажено 1000 га рослини. Перша промислова партія продукції очікується у грудні 2015 р. – обсягом близько 4 тис. т на рік.

У планах компанії – до 2015 р. збільшити площу плантацій енергетичної верби до 2100 га і стати лідером європейського ринку в цьому сегменті.

Окрім того, минулого року, після повної реконструкції, відкрита фабрика з виробництва паливних гранул «Старовижівське паливо-торф». На підприємстві встановлене технологічне обладнання для виробництва 10 тис. т паливних гранул у рік.

У Камінь-Каширському районі розпочало роботу підприємство «ЛІГНУМ ЕНЕРДЖІ», що виробляє паливні гранули та брикети з деревної біомаси. Загальна потужність підприємства – 7 тис. т у рік. У Володимир-Волинському лісомисливському господарстві та Городоцькому лігоспі Маневицького району налагоджене виробництво деревних пелет потужністю більше 8 тис. т у рік.

Впроваджена технологічна установка для приготування щепи із відходів деревообробки та лісосіки у Шацькому районі. Це дозволить щорічно виготовляти до 2 тис. т тріски в рік і економити у бюджетній сфері щонайменше 320 тис. грн щорічно. Така ж установка змонтована у Люблинецькій школі-інтернаті Ковельського району.

Агропромислова група «Пан Курчак» спільно з Німецькою асоціацією виробників біогазу у 2012 р. створила підприємство, яке реалізовуватиме проект з будівництва двох біогазових заводів. На цей час розроблено техніко-економічне обґрунтування щодо будівництва двох біогазових заводів у Турійську та Нововолинську – загальною потужністю 5 МВт.

Відведення понад 200 га землі для нових розробок та інвестиційний проект лінії з гранулювання торфу та виробництва торфопелет продуктивністю 10 тис. т на рік суттєво розширять потужності ДП «Волиньторф». Реалізація проекту планується у II півріччі 2013 р.».

Важливо відзначити, що енергетична стратегія України до 2030 р. передбачає зниження імпорту первинних енергоресурсів у паливно-енергетичному балансі країни більш ніж на 40 %. Цього передбачається досягти за рахунок енергозбереження, зменшення споживання природного газу більш ніж на 30 % і використання поновлюваних джерел енергії.

Донедавна національне законодавство в галузі альтернативної енергетики можна було впевнено назвати одним із найпривабливіших для потенційних інвесторів. З поступовим внесенням змін до Закону України «Про електроенергетику», зокрема введенням у дію норм Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» № 5485-VI від 20 листопада 2012 р., як зазначають експерти, така впевненість стає менш явною. Так, зазначеним Законом визначено додаткові вимоги для отримання «зеленого» тарифу суб'єктами господарювання та закріплено графік поступового зниження коефіцієнтів «зеленого» тарифу.

Невдоволення деяких інвесторів викликає збільшення частки місцевої складової в будівництві об'єктів альтернативної енергетики (крім гідроелектростанцій). Вона збільшується з

15 до 30 % для об'єктів, будівництво яких розпочато після 1 січня 2012 р. і введення в експлуатацію відбудеться після 1 липня поточного року і до 50 % – якщо будівництво об'єкта розпочато після 1 січня 2012 р. і введення в експлуатацію після 1 липня 2014 р. А для біогазових станцій встановлюється місцева складова у 30 % для об'єктів, запущених із 1 січня 2014 р. і 50 % – із 1 січня 2015 р.

У той же час як повідомляють ЗМІ ЄБРР має намір до кінця року вдвічі збільшити обсяг фінансування програми реалізації проектів альтернативної енергетики в Україні – до 140 млн євро з 70 млн євро. Про це заявив старший менеджер департаменту енергоефективності ЄБРР С. Масліченко. «На сьогодні обсяг програми складає 70 млн євро (50 млн євро – безпосередньо ресурси ЄБРР і 20 млн євро – ресурси Фонду чистих технологій). З цієї суми вже підписані кредитні угоди на 40 млн євро. Ми плануємо до кінця року збільшити обсяг фінансування вдвічі», – сказав С. Масліченко. При цьому він повідомив, що Фонд чистих технологій вже затвердив збільшення своєї частини ресурсного забезпечення до 40 млн євро. С. Масліченко також зазначив, що ЄБРР розглядає п'ять проектів в альтернативній енергетиці. «З яких два по біогазу, два по біомасі, і один по малій гідроенергетиці», – уточнив С. Масліченко. Він також зауважив, що шостий проект по сонячній енергетиці залишається під питанням через необґрунтовану ставку «зеленого» тарифу на даний вид генерації.

На думку представника ЄБРР, «зелений» тариф на електроенергію, вироблену біогазовими станціями, повинен зрости до 15–17 євроцентів з нинішнього показника в 12 євроцентів.

До того ж Іспанія також інвестувала 30 млн євро у проекти з розвитку альтернативної енергетики в Україні, реалізація яких має бути розпочата протягом поточного року. Про це інформує прес-служба Міністерства екології та природних ресурсів України.

Як повідомив міністр екології О. Проскураков, кошти вже надійшли в Україну. «Зараз на експертні висновки чекають: проект з виробництва та постачання теплової та електроенергії за рахунок збору біогазу шляхом переробки тваринницьких органічних відходів; проект з модернізації теплових станцій в м. Севастополі; проект з будівництва вітроустановок з метою створення автономного вітропарку для енергозабезпечення Дніпровського машинобудівного заводу; проект зі збору метану та виробництва електроенергії за будь-яким із наступних міст: Лисичанськ, Дніпродзержинськ, Енергодар, Мелітополь, Бердянськ», – зазначив очільник Мінприроди.

Загалом, як повідомляють експерти, підписання угоди з компанією Shell про видобуток сланцевого газу разом з державною підтримкою сфери енергоефективності стимулює іноземний бізнес інвестувати в енергозберігаючі технології в Україні. «Після підписання В. Януковичем угоди про видобуток сланцевого газу в Україні, є висока ймовірність того, що зросте приплив інвестицій у сферу енергозбереження. Очевидно, що це будуть вже не такі гіганти як Shell, компанії поменше, але вони будуть активно йти в Україну зі своїми технологіями. У цьому ключі допоможе і держава, зокрема, виділяючи кошти на енергоефективні технології», – говорить директор Міжнародного Фонду Блейзера О. Устенко.

У той же час, голова Ради Європейсько-українського енергетичного агентства Д. Янг відзначив необхідність державної підтримки енергоефективності. «Існує Національний план дій з енергоефективності до 2020 р., існують зобов'язання по забезпеченню енергозбереження на рівні 9 % від кінцевого споживання. Тому Україна дуже гостро потребує цілеспрямованої політики в поєднанні з стимулюванням державно-приватного партнерства за підтримки уряду», – підкреслив експерт. За словами директора КП «Одеська обласна енергозберігаюча компанія», представника Комітету енергетичної незалежності України С. Лейвікова, органи державної влади повинні точно визначити напрям і пріоритети політик енергоефективності. «Розуміючи план дій, інвестори – як профільні, так і портфельні – готові розглядати інвестиційні пропозиції. І завдання влади – такі проекти розробити, постійно проводити консультації з інвесторами і

забезпечувати зелене світло та гарантію тим підприємцям, завдяки яким наша енергетика стане хоч на один кубометр газу незалежніше», підкреслив він.

Нагадаємо, що 25 березня Кабінет Міністрів України направив Міністерству економічного розвитку і торгівлі майже 325 млн грн для фінансування заходів Державної програми енергоефективності на 2010–2015 р. Виділені кошти – це залишок грошей, які раніше надійшли до спецфонду держбюджету від ЄС у рамках фінансування програми підтримки Енергетичної стратегії України в частині сприяння енергоефективності та розвитку поновлюваних джерел енергії.

У той же час експерти вказують і на іншу особливість: розвитку альтернативної енергетики в Україні заважають політичні ризики та преференції окремим гравцям, вказують експерти.

Україна втрачає інвестиційну привабливість – тепер і в сфері відновлюваної енергетики. Про це повідомляє компанія Ernst & Young у своєму щоквартальному звіті. У порівнянні з минулим роком у рейтингу країн, сприятливих для інвестицій у галузь відновлювальної енергетики, Україна опустилася на дві сходинки й посіла 31 місце.

В ефірі радіостанції «Голос Столиці» голова правління Української вітроенергетичної асоціації А. Конеченков пояснив причини ситуації.

«На початку лютого наша асоціація брала участь у фінансовому ланчі у Відні, де зібралися головні інвестори, зацікавлені в інвестуванні в Східну Європу, й особливо в ринок колишнього Радянського Союзу. Відчувалось чітко: головним ризиком сьогодні є політичний ризик. Усі наголошують саме на цьому. Немає стабільності. Економічний ризик – це вже інша проблема, а головне – політичний. По-друге, це прийняття законів, спрямованих на інтереси окремих компаній, що теж відчувається. Якщо нова компанія хоче зайти в український ринок, вона має достатньо обмежень для просування своїх вітроенергетичних і сонячних проєктів...»

Прийнятий “зелений” тариф дав досить сильний поштовх для розвитку вітроенергетики, і кожен рік потужність вітроенергетики збільшується. Але головними гравцями в цій галузі в Україні є практично дві компанії – у цьому проблема. Існує ще так звана місцева складова, яка кожен новий проєкт, який входить сьогодні в Україну, обов’язково має довести до 30 %, а наступного року – до 50 %. І це теж є головним стримувачем розвитку. Хоча, з іншого боку, якщо говорити про розвиток виробництва вітроенергетичних агрегатів в Україні, то він розпочався. Гадаю, найближчим часом будуть внесені якісь зміни про місцеву складову зі створення умов для всіх гравців. Не лише тих, які хочуть зайти з українським обладнанням, якого сьогодні ще не існує, а з обладнанням, яке буде максимально ефективно працювати. Тобто головна мета – не робота вітроагрегата як такого, а виробництво електроенергії за рахунок вітру...

За нашими прогнозами тільки вітроенергетика може досягти до 2015 р. приблизно 1 ГВт потужності. Це приблизно 2,5 % виробництва електрики в Україні. Стосовно інших прогнозів, про них говорити рано, допоки НЕК “Укренерго” і Міністерство енергетики не визначаться, скільки реально можна підключити до електромережі відновлювальних енергооб’єктів.

До переліку держав, які значно поліпшили свої показники сприятливості для інвестицій у галузь відновлювальної енергетики, ввійшла Південно-Африканська Республіка, яка посунула з 16-го місця Іспанію (дані Ernst&Young). Торік у ПАР було затверджено 28 проєктів із розвитку відновлювальної енергетики. Будувати їх почнуть уже цього року. Проте темпи інвестування цієї сфери знижуються не лише в Україні, а й по всьому світу. Так, за минулий рік світовий обсяг інвестицій в альтернативну енергетику склав майже 270 млрд дол., однак це на 11 % нижче показників рекордного 2011 р. Об’єми інвестицій нарощували лише Китай, Австралія та Мексика. Водночас, Україна має один із найбільших потенціалів відновлюваної енергетики в Європі. Якщо державі вдасться його реалізувати, споживання газу в країні скоротиться на 15 %, а бюджет поповниться двома мільярдами гривень», – зазначив А. Конеченков.

Альтернативна енергетика може скласти до 40 % від загального енергобалансу України. Про результати відповідного дослідження повідомив голова Української асоціації виробників альтернативного твердого палива І. Надеїн, пише Deutsche Welle.

За фаховими оцінками, кожен другий кіловат електроенергії в Україні виробляється на атомних електростанціях. Цей показник, за словами експерта, «робить питання про альтернативу ядерній енергетиці риторичним». Адже без урахування прогнозних втрат від аварій та катастроф, вироблений на АЕС струм залишається найдешевшим, сказав І. Надеїн. Водночас він вважає, що нехтування потенціалом альтернативної енергетики було би недалекоглядним.

«За нашими дослідженнями, на сьогодні технічно досяжний потенціал використання біомаси, вітряної, сонячної, геотермальної та інших джерел відновлювальної енергії може скласти до 40 % від загального енергобалансу України», каже він.

Разом із запровадженням енергозберігаючих технологій, цей показник, за словами І. Надеїна, може сягнути 60 % енергобалансу. Експерт розкритикував вкладення державою «сотень мільйонів гривень в розвиток газової інфраструктури, зокрема, газопроводів середнього тиску, у той час, як видобуток газу щорічно зменшується». Усе це лише збільшує енергозалежність України від імпорту не лише газу й нафти, а й ядерного палива, вважає І. Надеїн. Адже сьогодні держава вже експортує до 60 % енергоресурсів.

Водночас, І. Надеїн назвав оптимістичними наміри уряду замінити до 2030 р. до третини енергобалансу на альтернативні види енергії.

За даними Міжнародного енергетичного агентства, до 2030 р. частка електроенергії, видобутої за допомогою альтернативних джерел, збільшиться вдвічі порівняно із сьогоднішніми показниками, що складають близько 16 % від усього виробництва.

У більшості розвинених країн, зокрема у США, Німеччині, Іспанії, Швеції, Данії, Японії, планують довести частку відновлюваних джерел енергії в загальному енергобалансі до 20–50 %. Європейська комісія вважає, що у 2020 р. в Європі п'ята частина енергії вироблятиметься з екологічно безпечних джерел.

В Україні загальний річний технічно досяжний енергетичний потенціал альтернативних джерел енергії в перерахунку на умовне паливо становить близько 63 млн т. Частка енергії добутої за рахунок альтернативних джерел становить сьогодні близько 3 %. Згідно з українською енергетичною стратегією до 2030 р. частку альтернативної енергетики на загальному енергобалансі країни буде доведено до 20 %. Основними та найбільш ефективними напрямками відновлюваної енергетики в Україні є: вітроенергетика, сонячна енергетика, біоенергетика, гідроенергетика, геотермальна енергетика. Також, учервні 2013 р. Україна заручилася підтримкою Агентства США з міжнародного розвитку в організації виробництва біомаси та альтернативних видів палива. Ведеться робота з реалізації Національного інвестиційного проекту «Енергія природи», у рамках якого на території України буде споруджено кілька вітрових і сонячних електростанцій.

Більшість проектів у сфері альтернативної енергетики, як повідомляють ЗМІ, буде реалізовано в тих регіонах, у яких існує дефіцит електроенергії. Вітрові сонячні електростанції будуватимуть в Одеській, Миколаївській, Херсонській і Донецькій областях, Автономній Республіці Крим. Для Карпатського регіону особливо актуальною є споруда малих ГЕС. Так, для розвитку малої гідроенергетики в цьому регіоні планується спорудження 58 малих гідроелектростанцій у басейнах річок Дністер, Прут і Сірет. Сумарна потужність карпатських малих гідроелектростанцій становитиме 1,6 МВт. Створення енергетичних потужностей сприятиме економічному та соціальному розвитку цих регіонів.

Проте представники компаній, що працюють на українському ринку альтернативної енергетики, зазначають, що існуюче законодавство недосконале та потребує значних доповнень та уточнень. Зокрема, наголошується на тому, що процедура отримання пільги у вигляді

звільнення від податку на прибуток є досить складною та забюрократизованою. Таку пільгу може отримати підприємство, яке занесено до спеціального Державного реєстру. Для того, щоб потрапити в реєстр треба пройти відповідну експертизу Державної інспекції по енергозбереженню, однак відповідну інструкцію було розроблено лише для енергоефективних проєктів, а механізм проведення подібних експертиз для виробників обладнання не визначено.

Щодо положення закону згідно з яким вивільнені за допомогою пільг кошти мають направлятися на здешевлення продукції, то експерти зазначають, що механізми контролю за тим, чи дійсно ці кошти направляються на зазначені законом цілі, не визначені. Вони зазначають, що до сьогодні несформований реєстр імпортованої продукції альтернативної енергетики, що виробляється за межами України, на яку поширюється пільга у вигляді скасування ввізного мита.

Не чітко визначений механізм отримання «зеленого» тарифу у відповідному Законі. Більшість експертів наголошують на тому, що проблемним моментом у процедурі отримання «зеленого» тарифу є досягнення домовленостей з обленерго, які знаходяться у приватній власності, тому виникають проблеми з підписанням відповідних договорів. Не врегульовані питання компенсації витрат енергокомпаній, працюючих на альтернативних джерелах, за підключення до єдиної електромережі

Основними стримуючими факторами для розвитку альтернативної енергетики є висока ціна видобутої енергії, обумовлена дорогим обладнанням (фотоелементів, вітрових турбін) та достатньо тривалим терміном окупності (фотоелементів – близько п'яти років, вітроагрегатів – близько двох–трьох років, залежно від природних умов у місці розташування агрегатів).

Водночас, як зазначають фахівці, використання відновлюваних джерел енергії має і свої мінуси.

Вітрові електростанції створюють шум високої частоти, тому потребують великих земельних ділянок для свого розміщення, а також заважають близьким населеним пунктам. Є ще один вид впливу вітрової енергетики: генератори великих вітродвигунів обертаються зі швидкістю близько 30 обертів за секунду. Це близько до частоти синхронізації телебачення. Тому великі вітродвигуни можуть заважати прийому передач на відстані до 1,6 км.

Для використання сонячної енергії необхідно відведення великих площ землі під будівництво сонячних електростанцій, а фотоелементи які використовують для виготовлення сонячних батарей, містять отруйні речовини, такі як свинець, кадмій, галій, миш'як тощо.

Недоліком малої гідроенергетики є затоплення територій, усихання малих річок, а при неправильному місці планування встановлення дамби або греблі можуть відбутися зміна екосистем і втрата біорізноманіття, насамперед, іхтіофауни річок.

Найменше недоліків при використанні біопалива та біомаси, їх практично не існує. Єдине, учені встановили, що неефективно виготовляти біодизель з ріпакової олії, тому що для заправки одного автомобіля протягом року, необхідно приблизно 1500 л олії, а це ділянка землі з футбольне поле при врожайності ріпаку до 3000 кг/га.

Та попри все переважна більшість фахівців-енергетиків позитивно оцінюють прийняття Закону про «зелений» тариф, згідно з яким оптовий ринок електричної енергії України зобов'язаний купувати по «зеленому» тарифу електричну енергію, що добута з альтернативних джерел енергії.

Суттєвим законодавчим кроком на шляху до розвитку альтернативної енергетики експерти вважають надання податкових пільг енергокомпаніям, що працюють на альтернативних джерелах енергії, вивільнені кошти за рахунок наданих пільг мають направлятися на здешевлення вартості продукції. Згідно з внесеними змінами до Закону України «Про податок на додану вартість», до 1 січня 2019 р. звільняються від оподаткування операції з ввезення на митну територію України обладнання для виробництва енергії з альтернативних джерел енергії, якщо таке обладнання не виробляється на митній території України.

Проаналізувавши ситуацію, яка склалася експерти роблять висновок: українською владою було здійснено ряд кроків по стимулюванню альтернативної галузі енергетики, але існує ряд проблем, які потребують держаного врегулювання. Альтернативна енергетика – це високотехнологічна галузь, тому гостро постає питання науково-технічного супроводження розвитку нових технологій одержання енергії з відновлювальних джерел та дослідження використання альтернативних джерел в українських природних умовах. Існує необхідність у техніко-економічній оцінці використання закордонного обладнання в українських природних умовах та перспективи модернізації цього обладнання відповідно до існуючого енергопотенціалу.

З урахуванням викладеного можна дійти наступних висновків:

1. В Україні існують політичні та економічні передумови, а також наявний динамічний потенціал для розвитку альтернативної енергетики.

2. Загальний стан нормативно-правової бази вказує на те, що держава, принаймні задекларувала необхідність розвитку альтернативної енергетики.

3. Для підвищення економічної ефективності виробництва альтернативної енергії необхідно вдосконалити наявну нормативно-правову базу, що регулює питання встановлення «зеленого» тарифу.

4. Існує суттєвий потенціал залучення іноземних інвестицій для розвитку альтернативної енергетики, однак недосконала судова система України позбавляє потенційного іноземного інвестора належного правового захисту його інвестицій на території України. У зв'язку з цим, питання надання гарантій захисту іноземним інвестиціям залученим в альтернативну енергетику має бути вирішено на законодавчому рівні, з одночасним справжнім реформуванням судової системи.

5. Розвиток альтернативної енергетики до рівня, визначеного в Енергетичній стратегії України до 2030 р., підвищить енергетичну та економічну незалежність нашої країни, зменшить імпортозалежність від поставок традиційних енергоресурсів, зменшить викиди парникових газів в атмосферу, сприятиме збереженню довкілля, знизить енергоємність внутрішнього валового продукту.

6. З метою недопущення нанесення шкоди довкіллю, перед будівництвом установок, що виробляють альтернативну енергію, необхідно на законодавчому рівні встановити механізм проведення обов'язкової державної експертизи для здійснення аналізу взаємодії відновлювальних джерел енергії з навколишнім середовищем.

Отже, попри короткість пройденого шляху, економічну кризу та брак бюджетних коштів, альтернативна енергетика в Україні хоч і повільно, але збільшує власну частку в загальному виробітку електричної енергії. Адже за 2012 р. станції на відновлювальних джерелах енергії виробили 780,7 млн кВт/год, що становить 0,45 % від загального балансу електричної енергії у країні (*Матеріал підготовлено за інформацією: Галицькі контракти (<http://kontrakty.ua>); Економічна правда (<http://www.epravda.com.ua>); Національний інститут стратегічних досліджень (<http://www.niss.gov.ua/articles/232/>); Produced.in.ua (<http://produced.in.ua>); FINANCE.UA (<http://news.finance.ua>); Biowatt.com.ua (<http://www.biowatt.com.ua>); ЗІК (<http://zik.ua>); Голос столиці (<http://newsradio.com.ua>); Закон і норматив (<http://www.licasoft.com.ua>); Віче-інформ (<http://www.viche.lutsk.ua>); Рідне Прибужжя (<http://www.rp.mk.ua>); УРА-Інформ (<http://ura-inform.com>)).*

До питання вдосконалення виборчого законодавства

За матеріалами круглого столу «Обговорення зауважень та рекомендацій Європейської комісії “За демократію через право” (Венеціанської комісії)»

Проблема геополітичного вибору України між Європейським Союзом та Митним Союзом актуалізується щодня з огляду на наближення листопадового самміту «Східного партнерства» у Вільнюсі. Офіційна позиція українського уряду поки що залишається незмінною – євроінтеграція. Незважаючи на наявність альтернативних поглядів щодо зовнішньополітичного курсу України, і представники парламентської фракції Партії регіонів, і опозиційні фракції: «Батьківщина», «УДАР», «Свобода» в унісон заявляють про незмінність курсу на підписання угоди про асоційоване членство з Європейським Союзом.

Водночас саме позиції Президента, уряду та провладної більшості в парламенті будуть визначальними в ці останні місяці перед листопадним саммітом. Представники ЄС очікують від України внесення змін у вітчизняне законодавство для наближення його до загальноєвропейських стандартів. Український уряд демонструє відкритість та готовність до діалогу з європейськими інституціями. Свідченням такої налаштованості на співпрацю є анонсоване Міністерством юстиції України на початку серпня 2013 р. проведення низки круглих столів протягом серпня – листопада поточного року для додаткового вивчення та обговорення зауважень і рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) та ОБСЄ/БДПЛ щодо вдосконалення законодавства з питань проведення виборів та можливих шляхів їх врахування.

У ході першої зустрічі фахівців, організованої Мініюстом, розглядалась низка питань:

- встановлення на конституційному рівні вимог до кандидатів у народні депутати України (проблема судимості та так званого «цензу осілості»);
- надання можливості іноземцям брати участь у проведенні передвиборної агітації;
- скасування подвійної юрисдикції судів і виборчих комісій з розгляду виборчих спорів;

У вступному слові міністра юстиції України О. Лукаш було наголошено на тому, що «на сьогодні неврахованими залишаються окремі зауваження і пропозиції, які мають контрверсійний характер, а їх імплементація у національне законодавство потребує глибокого вивчення за умови широкого громадського обговорення та політичного консенсусу».

Однією із дискусійних проблем є питання встановленого українським законодавством обмеження права балотуватися у зв'язку із наявністю судимості. Позиція Європейської комісії «За демократію через право» у цьому питанні однозначна: «якщо виборчий закон забороняє особі, яка вчинила умисний злочин, висувати свою кандидатуру для участі у виборах, тільки якщо ця судимість не була погашена, то це положення заперечує пасивне виборче право людини у результаті вчинення нею будь-якого злочину незалежно від його тяжкості». На цьому наголосив член Венеціанської комісії П. Покзолай. Інший міжнародний експерт А. Мазманян нагадав, що повне позбавлення виборчих прав внаслідок наявності судимості є непропорційним та суперечить зобов'язанням України перед ОБСЄ. «Сьогодні вже майже загально визнаним стандартом для країн-учасниць ОБСЄ є право висуватись та голосувати для осіб, які мають судимість. Ця позиція неодноразово знаходила підтримку у практиці Європейського суду з прав людини», – наголосив він.

У цьому контексті заступник Голови ЦВК А. Магера звернув увагу на протиріччя, що мають місце у вітчизняному законодавстві. «Щодо судимості, Конституція України в ст. 76 забороняє балотуватися особам – громадянам України, які мають судимість за вчинення будь-якого умисного злочину. Навіть якщо вони покарання відбули, навіть якщо цей умисний злочин

не є насильницьким, навіть якщо цей умисний злочин не є настільки небезпечним, все одно в будь-якому разі ця особа не може балотуватися. Натомість – зверніть увагу на другий момент – може балотуватися за ст. 76 громадянин України, який вчинив злочин з необережності: автотранспортний злочин, халатність, будь-який інший момент, за який його засуджено до позбавлення волі і він реально відбуває покарання. Виникає запитання: яка логіка була у редакції частини третьої ст. 76 Конституції України?», – прокоментував він законодавчі колізії.

А. Магера вважає, що в питанні відмови від конституційної вимоги щодо відсутності судимості слід уточнити інший момент: коли особа відбула покарання, людині повинні бути відкриті можливості балотуватися, в протилежному випадку нам доведеться «рихтувати не лише ст. 76, але й ст. 81 Конституції України», що однією із підстав для дострокового припинення повноважень депутата визначає вчинення ним, наприклад, до набрання закону і сили обвинувальним вироком суду щодо нього. При цьому будь-якого обвинувального вироку суду.

Інший учасник дискусії, керівник Юридичного департаменту політичної партії «УДАР» О. Діденко, загалом погоджуючись з рекомендаціями Венеціанської комісії, загострив увагу на тому, що «в українських реаліях судимість може використовуватися для позбавлення конкретних осіб можливості балотуватися, тобто як засіб боротьби з політичними конкурентами, особливо це актуально в ситуації, коли йдеться про злочини з незначним рівнем суспільної небезпеки.» Водночас юрист вважає, що таке обмеження доцільно зберегти для осіб, які мають судимість за вчинення особливо тяжкого злочину, можливо, як варіант, також для будь-якого злочину проти основ національної безпеки України».

Аналогічну позицію займає представник фракції Партії регіонів народний депутат Д. Шпенів, який наголосив, що при внесенні змін до Конституції України щодо виборчих норм «не може йти мова» про повне скасування обмежень, адже людина, яка претендує на обрання до вищого законодавчого органу, «повинна не тільки відповідати формальним вимогам, а й мати високі моральні та людські якості». Якщо переглядати це обмеження, то, на думку «регіонала» необхідне встановлення чітких критеріїв: вчинення яких злочинів не може перешкоджати участі особи у виборчих кампаніях.

Перший віце-президент Національної академії правових наук України О. Петришин також вважає існування норми, що обмежує можливість бути обраним у зв'язку із наявністю судимості виправданою, погоджуючись при цьому з необхідністю послаблювати цей фільтр – у плані певної категорії злочинів, можливо, спеціальних рішень судів.

Радник з правових питань представництва Міжнародної фундації виборчих систем (IFES) в Україні Д. Ковриженко стосовно можливості балотування осіб з судимістю підтримав думку інших учасників дискурсу та зазначив, зокрема: «...необхідно встановити зв'язок між, по-перше, ступенем тяжкості такого злочину, по-друге, передбачити в Конституції можливість обмеження виборчих прав на підставі вироку суду, коли особі призначається основне чи додаткове покарання у вигляді, наприклад, позбавлення чи обмеження виборчих прав».

Голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко зауважив, що відмовлятися від цих обмежень взагалі було б дуже ризикованим, зокрема, «враховуючи певні, скажімо так, протиріччя в політичній культурі частини наших виборців».

Іншим обговорюваним питанням стала проблема так званого «цензу осілості» – аналізуючи положення вітчизняного законодавства в частині, яка встановлює право бути обраним до органів влади осіб, які проживають на території України не менше п'яти років, П. Покзолай назвав її «надмірною та необґрунтованою» з точки зору Венеціанської Комісії. Він закликав узяти до уваги міжнародні зобов'язання щодо загальних політичних і громадянських прав, а також Конвенцію з прав людини та інші міжнародні документи, що закріплюють загальне виборче право. З огляду на зазначені міжнародні стандарти, а також Кодекс належної практики у виборчих справах Венеціанської Комісії, вимога до проживання може встановлюватись до громадян тільки для місцевих і загальних виборів.

Експерт з виборчих питань ОБСЄ А. Мазманян зауважив, що за загальновизнаною європейською практикою обмеження щодо строку проживання має застосовуватись лише до місцевих виборів, і навіть у цьому випадку не може перевищувати шести місяців.

Водночас аргументуючи наявність у вітчизняному законодавстві «цензу осілості» народний депутат Д. Шпенюв підкреслив, що для депутата-мажоритарника проживання на території держави протягом останніх років та безпосередній зв'язок із виборцями є одним із найважливіших критеріїв. Представник Комуністичної партії України Г. Крючков виступив проти відміни цензу осілості, як і дозволу людям із судимістю обиратися до парламенту. Привертає увагу солідарність із висловленою думкою представника Всеукраїнського об'єднання «Свобода» М. Головка, який взагалі запропонував збільшити ценз «осілості» до десяти років, а за приховування даних про судимість незалежно, погашену чи ні, представник «Свободи» пропонує позбавляти депутатського мандата.

Проте експерти у цьому питанні менш категоричні: піддаючи аналізу питання «осілості». Представник ЦВК А. Магера зазначив: «Якщо ми хочемо прив'язати особу, в хорошому сенсі цього слова, до території України, до, скажімо, кращого розуміння потреб громадян, розвитку держави і т. п., усе ж таки більш логічно було прив'язати не ценз осілості в Україні, а прив'язати строк набуття громадянства в Україні. Тобто не менше п'яти років особа повинна бути громадянином України. І не важливо де вона проживає. Навіть якщо вона проживає за кордоном, вона все одно бере участь у виборчому процесі». У своїх коментарях голова правління ВГО Комітет виборців України О. Черненко підтримав позицію А. Магери, коли за ценз береться факт набуття громадянства України, при цьому експерт вважає достатнім один рік від набуття громадянства. О. Діденко також погоджується з тим, що «зв'язок громадянина з державою більш чітко прослідковується через інститут громадянства, ніж через критерії проживання на території».

Декан юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ МВС України, член Конституційної Асамблеї В. Федоренко, у свою чергу, нагадав, що у більшості європейських країн таких цензів не існує. Вони збереглися лише у Данії, Норвегії, Ісландії, але основна причина їх збереження, на думку В. Федоренка, те, що конституції цих країн приймалися на початку ХХ ст. у Норвегії, а в інших двох у міжвоєнний період коли «це був механізм захисту, механізм протекціонізму національної політики від іноземного елемента в міжвоєнний період».

На думку президента Інституту виборчого права Ю. Ключковського «для правової системи в Україні є інша проблема, значно гостріша з цим цензом пов'язана – відсутні законодавчі критерії проживання в Україні».

П. Покзолай також звернув увагу учасників круглого столу на питання скасування подвійної юрисдикції судів та виборчих комісій. На його думку, існуюча система є дуже складною, водночас «суди в жодному випадку не можуть бути усунені від участі, так само як і неможливо скасувати право звернення до суду у цих спорах». Як зрозуміло з коментаря, за замовчуванням, виборчі комісії мають бути виключені з переліку апеляційних інстанцій.

Проте представник парламентської більшості Д. Шпенюв збереження подвійної юрисдикції обґрунтовує як наявність вибору інстанції, що «дає більше можливості по реалізації своїх прав у виборчому процесі». Представник КПУ Г. Крючков назвав «не зовсім коректною» постановку питання щодо ліквідації подвійної юрисдикції, солідаризуючись із Д. Шпенювим. «Це зовсім різні речі. Є конституційне право громадян звертатися до суду, сподіватися на судовий захист як демократичніший засіб збереження захисту прав громадян, і є право на звернення, теж конституційне право, яке не може бути відібране у людей. Від цього не страждають права громадян, навпаки, громадяни більш захищені», – зазначив він.

«...Це одне з завоювань Конституції 1996 р. Власне кажучи, громадянин повинен мати вибір. Він сам повинен вирішувати, де йому краще оскаржити те чи інше рішення» –

переконаний перший віце-президент Національної академії правових наук України О. Петришин. Д. Ковриженко також вважає, що «громадянин повинен мати максимальні можливості для захисту порушених виборчих прав і обирати можливості для оскарження. Це може бути або суд, або виборча комісія».

«...Можна уточнювати законодавчі норми щодо співвідношення двох юрисдикцій, можна додаткові гарантії дати щодо того, щоб судова юрисдикція була пріоритетною і комісії не втручались у рішення судів, а їх виконували. Однак скасовувати адміністративну юрисдикцію – це означає порушити не тільки права громадян, а розвалити організацію виборчого процесу», – наполягає Ю. Ключковський.

Стосовно надання можливості іноземцям брати участь у передвиборній агітації, О. Петришин переконаний, що на сьогодні це питання не на часі, тим більше з огляду на те, що «як законодавство України, так і законодавство багатьох європейських країн чи навіть переважної більшості держав, встановлює пряму заборону на участь у фінансуванні передвиборної агітації з боку іноземців. Тому буде достатньо складно провести цю межу, де йдеться тільки про фінансову підтримку передвиборної агітації, чи тільки участь ідеологічну, чи в плані якоїсь іншої підтримки».

Політичний експерт В. Фесенко також переконаний, що обмеження стосовно участі іноземців у передвиборчій агітації мають зберегтися враховуючи сучасні геополітичні реалії. «Справа в тому, що участь в агітації – це не просто свобода вираження поглядів. Це значно більше. Це вплив на формування волі народу. А це вже участь у формуванні влади. Тому участь іноземців в агітації – це дещо інше», – аргументував спільну для українських експертів позицію Ю. Ключковський:

Продовжуючи дискусію, член Конституційної Асамблеї В. Федоренко зосередив увагу учасників на питаннях здійснення народовладдя, які мають бути вирішені в процесі внесення змін до Конституції України. У конкретизованому вигляді ці зміни виглядали так:

1. У Конституції України необхідно розширити перелік можливостей громадян з участі в реалізації форм безпосередньої демократії. З цією метою пропонується закріпити за громадянами право брати участь у висуванні кандидатів у Президенти та народні депутати, у діяльності виборчих комісій та комісій з питань проведення референдумів, здійснювати спостереження за проведенням виборів та референдумів, а також проводити агітацію в порядку, визначеному законом.

2. Слід закріпити положення про те, що питання виборчого права регламентується законом, що приймається не менше як 2/3 від конституційного складу Верховної Ради України і не може бути змінений за рік до дня проведення виборів, що може стати однією з інституційних гарантій стабільності розвитку та функціонування виборчого законодавства в Україні.

3. Пропонується доповнити розділ 3 положеннями про неможливість балотуватися певній категорії посадових осіб, наприклад, суддів, прокурорів, слідчих, військовослужбовців на виборах, якщо вони попередньо не було звільнені з посади або служби.

4. В Конституції України має бути відображений баланс у застосуванні форм представницької та безпосередньої демократії шляхом закріплення неможливості застосування референдуму для припинення діяльності сформованих через вибори органів.

Залучений до дискусії Д. Енніс – директор представництва Міжнародної фундації виборчих систем (IFES) в Україні звернув увагу учасників круглого столу на те, що «оскільки місцеві вибори та вибори Президента будуть набагато раніше, ніж парламентські, виникає необхідність внесення змін до цих законів, зокрема, до Закону “Про місцеві вибори”». Представник міжнародної організації наголосив, що «українська демократія тільки б зміцнилась, якби представництво жінок було розширене, особливо у Верховній Раді, а заходи, за допомогою яких цього можна досягти, не повинні полягати у встановленні жорстких квот».

Д. Ковриженко акцентував увагу присутніх на потребі внесення змін до Конституції України в частині, що стосується періодичності проведення виборів. Він зазначив: «потрібно підкоригувати положення Конституції таким чином, щоб вибори, принаймні чергові, проводилися без прийняття особливих рішень, окремих рішень про їх проведення, автоматично за певний строк до завершення строку повноважень відповідного органу чи виборної посадової особи. Такий підхід, до речі, так само практикується в ряді зарубіжних країн».

Виходячи з вище викладеного можна зробити певні узагальнення.

По-перше, стосовно можливості балотуватися на виборах особам, які мають судимість переважна більшість учасників дискусії погоджуються, що законодавчі вимоги сьогодення занадто жорсткі. Водночас, консолідуючою залишається позиція, що певні обмеження все ж мають існувати, з огляду на тяжкість злочину, чи, наприклад, враховуючи ухвалу суду стосовно обмеження виборчих прав певного громадянина.

По-друге, відносно надання можливості балотуватися в народні депутати України особам, що проживають на території України менше п'яти останніх років однозначної відповіді учасники круглого столу не надали. Проте, висловлювалися думки щодо прив'язки права обиратися до факту набуття українського громадянства (А. Магера). При цьому слід зауважити, що з нашої точки зору аргументи декана юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ МВС України В. Федоренка стосовно цензу «осілості» як «механізму захисту, механізм протекціонізму національної політики від іноземного елемента» у реаліях сьогодення України свідчать на користь їх застосування в українському виборчому законодавстві.

По-третє, надання можливості іноземцям брати участь у проведенні передвиборної агітації більшість експертів вважає недоцільним знімати існуюче обмеження з огляду на можливість впливу іноземців на формування громадської думки в Україні, а отже на безпосередній вплив на формування вітчизняних органів влади.

По-четверте, у питаннях скасування подвійної юрисдикції судів і виборчих комісій з розгляду виборчих спорів експерти прийшли однозначного висновку, що наявна законодавча норма передбачає прерогативу рішення суду над рішенням виборчої комісії, водночас у громадян України залишається право вибору апеляції, а отже не звужуються їх конституційні права.

Н. Порватова, влас. кор НЮБ НБУВ

Реформування дорожньої галузі

Край без доріг, але з напрямками. Приблизно так можна охарактеризувати ситуацію, що склалася в Україні з дорогами. Наша держава закріпилася у десятці країн з найгіршими дорогами у світі. За даними Світового економічного форуму, Україна за якістю доріг займає 137 місце у світі зі 144. 51,1 % вітчизняних доріг не відповідає транспортно-експлуатаційним вимогам за рівністю, 39,2 % – за міцністю. Дороги першої категорії становлять лише 1 % загальної протяжності автомобільних доріг, другої – 8 %, третьої – 17 %, четвертої категорії – 63 %.

Нинішнього року як експерти, так і громадяни констатують різке погіршення і без того небездоганної ситуації. Від початку року через незадовільний стан доріг в Україні відбулося 274 ДТП, у яких загинули 24 особи та 110 було травмовано, хоча раніше «Укравтодор» заявляв, що ліквідував 93 % ямковості на дорогах загального користування. За даними ВООЗ, дороги в

Україні, за невеликим винятком, є небезпечними. За підрахунками міжнародних експертів, Україна має показник смертності на дорогах до 15 осіб на 100 тис. населення. Для порівняння, у країнах Європейського Союзу в середньому – шість–вісім загиблих; Швеції – три. При цьому статистика засвідчує погіршення української ситуації: кількість загиблих у дорожньо-транспортних пригодах у 2011 р. в Україні на 100 тис. населення становила 10,6 особи.

Глава «Укравтодору» Є. Прусенко визнає, що якість доріг в Україні цього року – найгірша за роки незалежності. «На сьогоднішній день у нас 5,2 млн кв. км ямковості. Зараз ліквідовано в процесі ремонту 4,2 млн кв. м, ще залишається майже мільйон, переважно на дорогах місцевого значення, але в деяких областях на дорогах державного значення», – зазначив Є. Прусенко.

Мережа автомобільних доріг загального користування України має протяжність 170 тис. км. З них державного значення – 51,7 тис., а місцевого – 117,9 тис. Нині всі ці шляхи перебувають у віданні Державного агентства автомобільних доріг України (Укравтодор), яке підпорядковується міністерству інфраструктури й фінансується з державного бюджету.

Сьогодні на фінансування дорожнього господарства виділяється 4,8 тис. дол. на кілометр. Це катастрофічно мало навіть порівняно з Білорусією (у 2,7 разів більше, ніж в Україні) і Польщею (у 3,6 разів), не кажучи вже про Францію і Німеччину, які виділяють на кілометр дороги в 9–10 разів більше, ніж ми. Для того щоб виправити ситуацію та поліпшити якість українських доріг, потрібно щонайменше 40 млрд грн щороку. У тому числі близько 26,5 млрд грн на дороги державного значення, 3,5 млрд грн на дороги місцевого значення і близько 10 млрд грн на комунальні дороги. Тим часом у 2013 р. затверджений бюджет на роботи з будівництва, реконструкції та утримання доріг становив лише 16,9 млрд грн.

Відзначимо, що недосконала транспортна інфраструктура перевезень призводить до зростання конкуренції з боку РФ, Румунії, Молдови, Білорусі щодо залучення традиційних для України і нових транзитних потоків. Наприклад, Стратегією розвитку транзитного потенціалу Білорусі на 2011–2015 рр. передбачено проведення реконструкції та модернізації транзитної інфраструктури та доріг, розширення транспортних, комунікаційних і фінансових коридорів. Передбачено будівництво 18 транспортно-логістичних і 10 логістичних центрів, що дозволить збільшити надходження від транзиту у п'ять і більше разів.

Міністр інфраструктури України В. Козак запевняє, що відомство працює над підвищенням контролю якості доріг, ефективнішим використанням наявних фінансових ресурсів та над пошуком нових шляхів залучення інвестицій у розвиток мережі автомобільних доріг. Зокрема, цьому сприятимуть нові законодавчі зміни.

Так, уряд затвердив та передав на розгляд Верховної Ради проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування системи управління автомобільними дорогами загального користування (№ 2536а-1).

Задля покращення стану українських доріг Мінінфраструктури має намір реформувати державне агентство автомобільних доріг України «Укравтодор», розділивши монополіста на окремі структури по функціях проектування доріг, їх будівництва і контролю якості. Міністр інфраструктури В. Козак заявив, що функції управління дорожнім господарством будуть розділені між Мінінфраструктури, Укравтодором, Укртрансінспекцією та місцевою владою.

Міністерство формуватиме державну політику у сфері дорожнього господарства і управління автомобільними дорогами загального користування.

Укравтодор реалізовуватиме цю державну політику у сфері дорожнього господарства, здійснюватиме управління автомобільними дорогами загального користування державного значення, забезпечуватиме організацію ремонтно-будівельних робіт, фінансування та розвиток цих доріг.

Укртрансінспекція відповідатиме за державну політику з питань безпеки на наземному транспорті, розроблятиме та вживатиме заходи з безпеки дорожнього руху, контролюватиме якість виконання дорожньо-будівельних робіт.

Місцева влада (Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні та Севастопольська міська державні адміністрації) здійснюватиме управління автомобільними дорогами загального користування місцевого значення, забезпечуватиме організацію ремонтно-будівельних робіт, фінансування та розвиток цих доріг.

Згідно законопроекту, дороги державного значення лишаються у віданні центральної влади, а утримання доріг місцевого значення, яких в країні більшість – переходять у відповідальність обласних державних адміністрацій.

Як зазначив В. Козак, перерозподіл повноважень та надання більших прав місцевим органам самоврядування дозволить змінити ситуацію на українських дорогах на краще, забезпечивши розвиток мережі автомобільних доріг у кожному регіоні відповідно до темпів зростання кількості транспортних засобів. Адже місцева влада зможе ефективніше та оперативніше розподіляти кошти на оновлення дорожньої інфраструктури.

У перехідних положеннях законопроекту вказано, що нова модель утримання доріг має запрацювати за місяць після ухвалення документу. Тому не виключено, що вже у новому бюджеті на 2014 р. ця схема буде врахована.

Експерти схвалюють реформування Укравтодору, так як це дозволить розділити функції замовника та виконавця. «Розділити виконавця та замовника дорожніх робіт потрібно однозначно, інакше корупція у нас буде тривати вічно. І це, звичайно, позначиться на якості доріг», – вважає экс-міністр транспорту Є. Червоненко.

Підтримує ініціативу реформування Укравтодору і заступник голови парламентського комітету з питань регіональної політики, містобудування та ЖКГ В. Сальдо. «Це дуже здорова пропозиція, якщо говорити про Укравтодор, яка забезпечить більш ретельне планування розвитку дорожньої мережі та об'єктів дорожнього господарства», – зазначив він. І додав, що крім поділу функцій обов'язково потрібно провести фінансове реформування. При цьому В. Сальдо вважає, що пріоритетний результат реформування дорожньої галузі – створення в Україні дорожньої інфраструктури.

Позитивні очікування від реформи дорожньої галузі присутні і у перевізників. «Реформа давно назріла, тому що стан доріг не задовільний, я сподіваюся, що в її результаті надійність наших доріг підвищиться», – заявив Л. Докіль, віце-президент Асоціації міжнародних автомобільних перевізників України (АсМАП).

«Реформа дозволить сконцентруватися кожному на своїй ділянці – за основні напрямки транспортних коридорів буде відповідати Автодор, а місцеві дороги будуть під більш жорстким контролем місцевої влади», – сказав експерт, підкресливши, що посилення ролі місцевої влади у контролі за станом місцевих доріг позитивно позначиться на українському дорожньому господарстві.

Голова транспортного комітету Верховної Ради Б. Колесніков також підтримує реформу, вказуючи, водночас, що вона не вирішує головну проблему дорожньої сфери – фінансування, стан якого визначає як «просто жалюгідний». «Без збільшення фінансування галузі про ефективність реформи говорити складно», – резюмує чиновник. При цьому він наголошує на необхідності враховувати особливості розподілу коштів. Бюджетне фінансування на місцеві й державні дороги має розподілятися пропорційно до співвідношення їх протяжності у регіонах, пропонує він, підкреслюючи, що якість доріг не постраждає, якщо разом з відповідальністю місцевій владі буде передано і фінансування, оскільки самостійно знаходити гроші на дороги зможе хіба що Київ та порівняно заможні міста Сходу України.

У свою чергу, экс-губернатор Рівненської області В. Матчук також вказує, що проект реформування управління доріг не включає систему розподілу коштів. Якщо це питання не буде

чітко врегульоване законом, то, на думку політика, стане широким полем для спекуляцій та корупції. Крім того, система збору спеціалізованого податку на ремонт і утримання доріг залишається старою – централізованою.

«Усі кошти, як і раніше, будуть збиратися в Києві. Уже від Кабміну залежатиме, скільки і коли грошей піде на місця. Якщо це питання в усіх деталях не буде чітко прописане в законі, то реформа зведеться до банального призначення крайнього за погані дороги перед виборами 2015 р., щоб вивести з-під удару особисто президента», – вважає екс-губернатор. Через це можна буде показово знімати губернаторів і покладати на них відповідальність за цю болочку проблему, додає він.

Частково підтримує новацію колишній міністр транспорту Й. Вінський. Але знову ж таки, вказує на фінансову складову питання. «Пропорція виділення коштів на місцеві дороги і дороги загальнодержавного значення має вираховуватись чисто математично – ми знаємо протяжність усіх доріг у кожній області, скільки державного та місцевого значення. Так треба і ділити, щоб не було ніякого ручного управління», – переконує він.

Водночас Й. Вінський вказує і на істотний недолік реформи: передавати дороги слід у відання не обласних державних адміністрацій, а обласних рад, – пропонує екс-міністр. «Обласна рада зорієнтована на інтереси людей, а губернатор – це та сама державна вертикаль, обласну раду обирають люди, вона більше зацікавлена в пошуку додаткових коштів на дороги, аби бути перебраною», – резюмував Й. Вінський.

Відзначимо, що реформування дорожньої галузі потребує ухвалення цілої низки нормативних документів, наприклад, прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» з метою створення законодавчого підґрунтя для передачі місцевим органам влади повноважень із будівництва та утримання автомобільних доріг місцевого значення із відповідним бюджетним фінансуванням; «Про швидкісні автомобільні дороги» тощо.

Загалом вирішення існуючих проблем потребує комплексного підходу: завершення процесу реформування системи державного управління у сфері дорожнього господарства, підвищення відповідальності місцевих органів за стан та перспективний розвиток автомобільних доріг; розбудови сучасної мережі автодоріг, підвищення рівня безпеки перевезень та безпеки дорожнього руху, формування системи державного нагляду за безпекою руху, підвищення технічних стандартів і стандартів техніки безпеки до європейського рівня.

С. Полтавець, старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ, канд. політ. наук

Рейдерство в Україні: де вихід з «глухого кута»?

Сьогодні у вітчизняних реаліях поняття економічної безпеки нерозривно пов'язане із таким явищем як «рейдерство», що, у більшості випадків, побудоване на кримінальних методиках і схемах та живиться за рахунок правового нігілізму та корупції в українському суспільстві. Спроби знайти та пояснити причини виникнення саме «українського» варіанту рейдерства будуть апріорі невдалими без з'ясування суті «рейдерства» як явища, притаманного ринковій економіці.

Рейдерство тісно пов'язане з такими поняттями в економічній теорії як «злиття» та «поглинання». З точки зору теорії «злиття та поглинання це загальна назва для всіх угод, які об'єднує передача корпоративного контролю у всіх формах, включаючи купівлю та обмін активами. Злиття та поглинання дозволяють компаніям вирішувати багато стратегічних

задач, чи то отримання ефекту від масштабу, розширення географії діяльності, посилення ринкових позицій, чи фінансової сили, перехід до нових, більш перспективних галузей, доступ до передових технологій» [1]. Як бачимо з вище наведеної дефініції, економічна теорія вважає згадані процеси в цілому корисними.

Серед існуючих моделей поглинання виділяють: британську та американську. «Слід зазначити, що поглинання як дружні, так і не дружні розглядаються в цих країнах як важливе позитивне явище, яке при належному регулюванні сприяє швидкому та ефективному перерозподілу виробничих та фінансових ресурсів із мінімальними втратами на користь більш ефективних менеджерів» – пише А. Єфименко [2]. Подібним чином оцінюється і рейдерство. Згаданий дослідник наголошує на тому, що рейдери американські та українські однаково націлені на «швидкий перепродаж активів захопленої корпорації». Цим власне спільність рис і обмежується. Бо рейдерство на вітчизняних теренах це, за словами А. Єфименка, вилучення майна на формально законних підставах, в основі виникнення яких лежить злочин, зловживання правом, прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо).

Подібною точкою зору дотримується і голова правління юридичної фірми «АНК» О. Кифак. Він, наприклад, «з-поміж характерних рис рейдерства» виділяє «застосування незаконних методів поглинання (ігнорування законодавства, отримання незаконних рішень і ухвал суду)» [3]. Узагальнюючи свою позицію стосовно рейдерства, О. Кифак стверджує «...на сьогодні українські суди частіше сприяють рейдерству, ніж захищають український бізнес від нього. ...У спорах, що пов'язані з визнанням права власності на акції (частки) компаній, українські суди почасти виходять за межі Закону про господарські товариства. Мабуть на це впливають два чинники: непрофесійність окремих суддів (відсутність спеціалізації у розгляді конкретних категорій справ у судах першої інстанції) і корумпованість судової системи загалом». При цьому симптоматичним тут є той факт, що ці слова були сказані юристом у 2006 р., а залишаються актуальними, на жаль, і для українського бізнесу зразка 2013 р.

Аналізуючи причини поширення рейдерства в Україні, голова Комісії УСПП з питань економічної безпеки суб'єктів господарювання і захисту інвестицій О. Дічек переконаний, що цьому «сприяє недосконалість чинного корпоративного та кримінального законодавства й судової системи, корумпованість органів державної влади, відсутність політичної волі у керівництва країни, щоб присікти ці злочини. Для ефективної протидії рейдерству потрібна система заходів, серед яких треба виділити наступні, найбільш важливі. Передусім – це принципова політика вищого керівництва держави, спрямована на усунення причин, що породжують силові варіанти переділу власності; вдосконалення законодавчої бази; реформування судової системи з відповідною корекцією процесуального права; впровадження міжнародних стандартів боротьби з протиправними поглинаннями; активна участь широкої громадськості і ЗМІ у вирішенні даної проблеми» [4]. При цьому експерт наводить такі статистичні дані Українського союзу промисловців і підприємців: «...у країні діє 35–50 спеціалізованих рейдерських груп, що складаються з досвідчених юристів та економістів. Кількість рейдерських атак у рік перевищує 3000, а їх результативність складає більше 90 %. Збитки від рейдерських захоплень оцінюються в 3–5 млрд дол. щорічно, а середньостатистична норма прибутку рейдерів складає сотні відсотків».

На тлі даних цифр цілком логічними виглядають заяви президента Американсько-української ділової ради М. Вільямса стосовно того, що підвищення ефективності боротьби з рейдерством в Україні дозволило б підвищити інвестиційну привабливість країни і, як наслідок, сприяло б зростанню економіки, доходів держбюджету, покращенню платіжного балансу. Через низьку ефективність державної антирейдерської політики «...Україна втрачає мільярди доларів приватних іноземних інвестицій щорічно» – констатує фінансист.

У свою чергу О. Дічек підкреслює, що для сьогоденної ситуації в українському бізнесі характерно, що з рейдерськими атаками стикаються досить потужні у фінансовому сенсі корпорації. «Якщо в 2007 р. відбувалося захоплення підприємств з сумарним обігом 3–5 млрд дол., то зараз можемо сміливо екстраполювати цю суму до 8–10 млрд дол. Це за найскромнішими оцінками».

До того ж досить часто рейдери обирають для своїх атак економічно привабливі підприємства, не рідко контрольовані державою. Ілюструючи ці процеси, голова Комісії УСПП з питань економічної безпеки суб'єктів господарювання і захисту інвестицій нагадує, що за останні роки з подібними проблемами зіткнулися такі підприємства, як АСК «Укррічфлот», Херсонський морський порт, «ДонНІІЧермет», завод по виробництву інсуліну «Індар», такий гігант української промисловості, як ВАТ «НВП “Сатурн” (один з розробників комплексів далекої радіотехнічної розвідки «Кольчуга») і багато ін. За його словами, ситуація, що склалася, дозволяє стверджувати: рейдерство стає загрозою для національної безпеки та може бути прирівнянне до економічного тероризму.

Водночас, інший експерт – директор UFC Capital (Українського фондового центру) О. Гаврутенко на сторінках «Дзеркала тижня» наголосив на тому, що «у процесі подолання рейдерства багато що залежить від самих суб'єктів господарювання, котрі мають немало ефективних способів протистояння цьому явищу – прозора власність, чітка схема управління...». До того ж, чи не найважливішим фахівець вважає залучення до боротьби з рейдерством ЗМІ та громадськості. «Кожен випадок повинен мати громадський резонанс, треба обнародувати інформацію про причетних, масово та принципово вимагати детального та публічного розгляду справ компетентними органами».

Багато експертів поділяють думку, що ефективність та якість роботи вітчизняних правоохоронних органів недостатня. Так, наприклад, адвокат МЮГ AstapovLawyers О. Громивой наголошує: «Віповідно до нового Кримінально-процесуального кодексу прокурор здійснює процесуальне керівництво попереднім слідством, а це значить, що прокурор має право встановлювати ознаки рейдерських злочинів та розпочинати розслідування таких злочинів, доручати слідчому проведення слідчих дій, затверджувати обвинувальний висновок та підтримувати обвинувачення в суді. Питання профілактики та попередження рейдерства відносяться також до компетенції оперативних підрозділів правоохоронних органів». Експерт вважає, що для підвищення ефективності боротьби з рейдерством треба вносити зміни в законодавство, «а у випадку підтвердження прямого або опосередкованого контролю чиновником приватної компанії не допускати його до виконання державних функцій».

Одним з важливих елементів системи боротьби з рейдерством вітчизняні експерти вважають наявність законодавчих механізмів, які регулюють державну реєстрацію зміни керівника або зміни складу учасників підприємства. «Якщо державному реєстратору був поданий весь пакет документів, необхідний для держреєстрації змін юридичної особи (з урахуванням змін, що пропонуються), постає запитання: яким чином реєстратор може переконатися, що рішення учасників, навіть якщо це оригінал, підписане самими учасниками? У держреєстратора відсутні необхідні для цього повноваження та технічні засоби» – переконаний юрист ЮК «Алексеев, Боярчуков и партнеры» Д. Попович [5].

У цьому контексті привертає увагу висновок О. Дічека, про те, що частково боротьба з рейдерством не дає бажаного ефекту, оскільки в правовому полі України досі відсутнє офіційне визначення цього явища. У Міністерстві внутрішніх справ України його трактують як силове захоплення спірних підприємств, у тому числі, виконання судових рішень на користь тих або інших власників. Але вкрай складно встановити, – наголошує він, – чим застосування сили в процесі привласнення чужої власності відрізняється від інших видів злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України. Представники Служби безпеки України вважають рейдерство протиправним захопленням акціонерних товариств, у тому числі з державною долею власності,

іншими комерційними структурами за допомогою міноритарних акціонерів. У таких випадках подібна протиправна схема оволодіння акціонерними товариствами, що супроводжена силовими захопленнями адміністративних приміщень і зміною керівництва, розглядається як окремий вид економічного злочину. Генеральна Прокуратура України визначає рейдерство як злочинну діяльність організованих злочинних угруповань з привласненням чужої власності шахрайським шляхом з використанням неправомірних судових рішень і за участю корумпованих чиновників. Наведена експертом низка визначень засвідчує відсутність єдиної дефініції, а, отже, наявність «шпарин», що ускладнюють боротьбу з рейдерством у правовому полі.

Зроблений висновок підтверджує і представник Департаменту боротьби з економічною злочинністю МВС України О. Комар: «на сьогодні поняття рейдерства як такого не визначено жодним законодавчим актом, наголошує він, – відповідно відсутні і законодавчі норми, які чітко передбачали б відповідальність за такі дії. Усі наче б то рейдерські дії відповідно до кримінального законодавства на практиці кваліфікуються у кримінальному провадженні як підробка документів, хуліганство, шахрайство та ін.»

Зрозуміло, що за умови, коли в одне й те саме поняття вкладається різний зміст, а відтак до вирішення проблеми існують різні підходи, говорити про ефективність не доводиться. За таких умов у рейдерів є можливість здійснювати атаки на привабливі з фінансової точки зору бізнес-структури, мінімізуючи ризик потрапити під контроль державних правоохоронних структур. Неначе відповідаючи питання, що постають у контексті аналізу існуючої ситуації, перший віцепрем'єр українського уряду С. Арбузов у своїй колонці в газеті *Kyiv Post* наголошує: «Кабінет Міністрів має намір виступити з ініціативою про внесення змін у Кримінальний кодекс, в якому буде чітко визначено поняття “рейдерства”, прописана відповідальність за сприяння в організації та реалізації таких злочинів. І ця відповідальність буде максимально жорсткою. Завдяки упровадженню такого визначення вдасться притягнути до відповідальності не тільки фактичних виконавців незаконного захоплення, але й безпосередніх замовників...Рейдерство перемогти не складно. Просто для цього необхідна політична воля – воля до захисту національних інтересів країни, створення іміджу України як надійного економічного партнера».

Відновлення Кабінетом Міністрів України роботи Міжвідомчої комісії з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств має сприяти здійсненню оголошених С. Арбузовим намірів. Аналізуючи вітчизняну практику протидії рейдерству, радник практики корпоративного права і М&А міжнародної юридичної фірми *Integrites* Я. Абрамов називає відновлення роботи Міжвідомчої комісії з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств актуальним державним рішенням. З іншого боку, експерти мають до роботи Комісії багато зауважень. Так, наприклад М. Віліамс переконаний: щоб стати справді ефективним інститутом, Міжвідомча комісія з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств повинна мати адекватні легальні правові повноваження. При цьому цей орган повинен працювати на принципах чесності та прозорості. У свою чергу, управляючий партнер юридичної фірми «Астерс» О. Дідковський у коментарі виданню «Дзеркало тижня» наголошує: комісія повинна забезпечити взаємодію держорганів для своєчасного реагування на рейдерські захоплення підприємств. Разом з тим, юрист переконаний, що відповідальність за недостатньо активну протидію поширенню рейдерства в нашій країні не можна повністю покласти тільки на цей орган, оскільки в Україні створена та функціонує розгалужена система правоохоронних органів: прокуратура, СБУ, органи внутрішніх справ, які наділені усіма необхідними повноваженнями для боротьби з організованою злочинністю в т. ч. з рейдерством».

Мінекономрозвитку вважає за доцільне виробити Національний план дій щодо захисту прав інвестора. На необхідності його розробки наголошує заступник директора Департаменту інвестиційно-інноваційної політики та розвитку державно-приватного партнерства П. Пахолко. Директор Антирейдерського союзу підприємців України А. Семидідько вважає за доцільне

передбачити у вітчизняному законодавстві механізм відшкодування збитків за простій підприємства. «Не писати нові закони, а виконувати старі» закликає віце-президент УСПП з питань інформаційних технологій І. Петухов. Звертаючись до прикладу проблем, що виникали свого часу навколо WEB-money і Data X, EX.UA, експерт висловлює думку, що вони лише підтверджують факт невиконання ст. 18 Конвенції про кібербезпеку, яка фактично є основним документом у цій галузі.

У свою чергу, старший юрист ЮФ «Василь Кисіль і Партнери» В. Песков звертає увагу на те, рейдерські дії не завжди є незаконними. «Тому необхідно підвищувати загальний рівень правової культури та рівень правового регулювання окремих сфер». Інший експерт, радник практики вирішення спорів МЮФ «Integrites» А. Тищенко вказує на те, що «проблема рейдерства не може не впливати на бажання інвестувати в Україну тих інвесторів, які звикли працювати прозоро та в рамках правового поля». Водночас «введення кримінальної відповідальності з чітким виписуванням формулювань та кваліфікаційних ознак злочину могло б стати дійсно ефективною мірою» – вважає А. Тищенко.

Зважаючи на некомфортні умови ведення бізнесу в Україні, деякі економісти-експерти пропонують свої методи захисту власності від можливих протизаконних дій з боку рейдерів. Так, наприклад, експерт з управління проектами та інвестиційному менеджменту, координатор проекту BFM Group Ukraine А. Стадник пропонує: «...перше: “не світитися” та не ставати публічною особою; друге: на поверхні схеми корпоративного управління повинні бути правові документи, з яких усім зрозуміло те, що ти найнятий директор з материнською структурою у Великій Британії, який працює на взятій в аренду землі, узятим в аренду обладнанням, де арендні платежі майже повністю перекривають операційний прибуток; третє: з самого початку створювати бізнес, котрий без тебе працювати не буде, а створені активи ні для кого крім тебе не є цінними, тобто бізнес, зав’язаний на конкретних постачальниках та конкретних покупцях. На міжособистісних стосунках» [6].

Таким чином, вище викладений матеріал дозволяє зробити певні узагальнення. На жаль, вітчизняне законодавство не містить дефініції поняття «рейдерство». Так, наприклад, у ст. 80–87 Закону України «Про акціонерні товариства», котрі стосуються питань: «злиття», «приєднання», «поділу», «виділу», «перетворення» акціонерних товариств жодним чином не прописано процедури попередження та захисту АТ від можливого рейдерського захвату.

З іншого боку, окрім недоліків законодавства величезною проблемою залишається ефективність правоохоронних органів у процесі захисту власності як окремих громадян, так і державної власності, від рейдерів.

Актуалізація проблеми рейдерства за останні роки, з нашої точки зору пов’язана з прагненням нинішніх власників великих бізнес-структур забезпечити собі комфортні, легальні, прогнозовані умови ведення бізнесу, зрозумілі «правила гри» та «перстрахуватись» на майбутнє від можливих рейдерських атак з боку конкурентів.

1. Біла Т. Ю. *Економічні концепції сутності злиття та поглинання в умовах економіки України [електронний ресурс]*. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008dec/1_bila.php. – Назва з екрана.

2. Єфименко А. *Рейдерство або ринок контролю* [електронний ресурс] // *Юридичний журнал*. – 2008. – № 11. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3072>. – Назва з екрана.

3. Кифак О. *Бізнес в Україні: як зупинити вітчизняного рейдера?* [електронний ресурс] // *Юридична газета*. – 2006. – № 21 (81). – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/article/621>. – Назва з екрана.

4. Дічек О. *Рейдерство в Україні: реалії ринкової економіки або економічний тероризм?* [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uspp.org.ua/interview/30.reyderstvo-v-ukraini-realii-rinkovoi-ekonomiki-abo-ekonomichnyi-terrorizm.htm>. – Назва з екрана.

5. *Репресии вместо справедливости* [електронний ресурс] // *ЗІБ №31 (1121) 03.08–09.08.2013*. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ru/37020-yuristi_opasayutsya_chno_borba_s_reyderstvom_otpugnet_invest.html. – Загл. с екрана.

6. Стадник А. *Мысли вслух о противодействии узаконенному рейдерству [электронный ресурс] // Pravotoday. – 2013. – 24 июня. – Режим доступа: <http://pravotoday.in.ua/ru/blogs/1176/773>. – Загл. с экрана.*

О. Кривецкий, гол. ред. НЮБ НБУВ

Право на освіту і права освітян: теорія і практика в Україні

Запорукою успішного економічного розвитку кожної держави є наявність достатньої кількості освічених громадян і хороших фахівців у різних галузях. А опікуватись освітнім рівнем своїх громадян повина держава. Для цього, зокрема, їй потрібно створити ефективну й сучасну систему освіти.

Здавалося б, освіта як окрема сфера взаємовідносин у житті суспільства в Україні регулюється різними нормативно-правовими актами і, насамперед, Конституцією України, Законом України «Про освіту» тощо. Проте, розвиток сучасної системи освіти в Україні є дуже складним – реальні позитивні зміни часто-густо поступаються негативним тенденціям. Ці проблеми покликане подолати реформування системи освіти.

Саме на питання правової обізнаності та готовності скористатися своїми правами чи захистити їх було зосереджено дослідження «Право на освіту і права освітян: теорія і практика в Україні», яке проводила Українська громадська організація «Європейська дослідницька асоціація» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». За статистикою, тільки за минулий рік зареєстровано 15 тис. звернень щодо порушення прав освітян. Фахівці Європейської дослідницької асоціації зазначають, що в Україні постійно порушуються права учнів, студентів та освітян. Батьки учнів заявляють, що «безкоштовна» освіта у школах давно вже стала платною, а на її якість скаржаться як учні, так і студенти ВНЗ. Практично всюди набули поширення явища надання платних послуг та вимагання «благодійних внесків» у школах, незаконної вимоги оплати за навчання у державних чи комунальних навчальних закладах, неналежного рівня або взагалі відсутності медичного обслуговування в школі, браку відповідних кадрів, а також збільшення числа випадків жорсткого поводження з дітьми у школах, яких в Україні нараховується аж 4 млн осіб. Іноді учням, і особливо в сільській місцевості, задля кращої шкільної атестації доводиться відпрацьовувати «панщину» на присадибних ділянках керівників навчальних закладів.

У структурі порушень прав студентів, за результатами дослідження, переважає порушення права на отримання якісної освіти. Зокрема, 62 % опитаних стикалися з фактами невідповідності освітніх послуг ВНЗ наявним стандартам, відзначали порушення, пов'язані з невиконанням нормативів матеріально-технічного та фінансового забезпечення ВНЗ, скаржилися на проблему гуртожитків, затримку виплати стипендій. А викладачі зазначали відсутність матеріальної підтримки для проведення наукових досліджень.

Важливим аспектом дослідження прав освітян стало вивчення ролі неурядових організацій і профспілок, до яких звертались за допомогою 30 % працівників шкіл та 21 % викладачів ВНЗ.

«Законодавчо систему захисту прав освітян створено, але вона не працює так, як має працювати. Держава не виконує своїх зобов'язань, – говорить голова Профспілки працівників освіти й науки України Г. Труханов. – Згадаємо ст. 57 Закону України “Про освіту” (щодо оплати праці), яка вже 12 років не працює. Боротися за свої права освітяни мають із державою!» Дослідження зазначило, що 31 % працівників загальноосвітніх шкіл з тих, хто відстоював за свої права, зверталися до суду. Водночас, за словами виконавчого директора всеукраїнської коаліції з надання правової допомоги В. Місяця, учителі в нашій державі є одними із найнезахищених у правовому аспекті верств населення. «Особливості для освітян такі, – каже він, – що сьогодні ти

позивач у справі до рідного райво, а завтра у тебе мінімальне навантаження, і мінімальна заробітна плата». Тому й не дивно, що основною причиною неспроможності захищати свої права, на жаль, є впевненість у неможливості подолати існуючу систему.

За словами наукового керівника «Європейської дослідної асоціації» М. Соболевської, найчастіше зазнає ураження право вчителів, яких в Україні близько 510 тис., на належні умови праці. Порушуються соціальні права та гарантії, це зокрема: перевищення норми педагогічного навантаження на вчителя без його згоди, залучення до надурочних робіт та роботи у вихідні дні, несвоєчасна виплата різних передбачених трудовим законодавством надбавок, незабезпечення належних умов праці, побуту, відпочинку, медичного обслуговування.

Крім того, вчителі, особливо сільських шкіл, скаржаться на відсутність пільг з оплати житла, незабезпеченість за зниженими цінами користування опаленням і освітленням у межах встановлених норм для педагогічних працівників, а також неможливість придбання ними основних продуктів харчування за цінами, встановленими для працівників сільської місцевості, не кажучи вже про надання службового житла, як це передбачено трудовою угодою або контрактом.

Як відомо, безкоштовність освіти, можливість вільного вибору спеціальності й отримання необхідних практичних навичок – найважливіші складові реалізації права на освіту. Проте, реалізація цього права, хоч і гарантованого українським законодавством, супроводжується низкою проблем у сучасних вітчизняних реаліях. Батьки учнів, студенти та вчителі зазвичай погано поінформовані про свої права, рівень обізнаності освітян у цій царині потребує певних просвітницьких заходів. Тому сьогодні набувають актуальності питання інформування суспільства та проведення громадських обговорень, кампаній адвокати з проблем захисту прав освітян та права громадян України на безкоштовну й якісну освіту на державному рівні.

Завдання освіти – дати новому поколінню знання основ науки і культури, формуючи його поведінку у дорослому житті та допомагаючи у виборі можливого місця в суспільстві. У широкому сенсі слова, освіта – процес формування розуму, характеру та фізичних здібностей особистості, за допомогою якого суспільство через школи, коледжі, університети та інші інститути цілеспрямовано передає культурну спадщину людства – накопичені знання, цінності та навички – від одного покоління іншому.

Але від кого чи від чого залежить реалізація права на освіту?

Більшість опитаних (59 %) зазначила – лише від самої людини та її ставлення до освіти. Імовірно, за часи незалежності української держави учасники освітнього процесу меншою мірою стали покладатися на умови, що формуються зовнішніми обставинами (державою та соціальними інститутами, які забезпечують освітній процес), перемикаючи увагу на власні можливості – тобто, саму особистість, її здібності та вплив найближчого оточення.

Наразі Верховна Рада вже розробляє новий Закон України «Про освіту», до складу робочої групи увійшли відомі експерти в галузі освіти, науковці та керівники ВНЗ, представники федерації роботодавців, органів студентського самоврядування, міністерств та відомств. За словами голови комітету ВР з питань науки та освіти Л. Гриневич, цей закон має визначити основи законодавства про освіту, стати базовим і задати напрямок розвитку національної системи освіти в цілому: від дошкільної до освіти впродовж подальшого життя. «Ми повинні зробити цей закон людиноцентричним. Поставити в центр нього дитину – її розвиток і розширення потенціалу впродовж життя, а також учителя і викладача – покращення їх соціального становища та мотивації до кваліфікаційного зростання», – каже Л. Гриневич. Вона також зазначила, що у законопроекті необхідно визначити місце системи забезпечення якості освіти, спроектувати нову систему управління освітою. Депутат розповіла, що у законопроекті буде здійснено «юридизацію» конституційного права на освіту таким чином, щоб держава могла гарантувати право громадян на освіту в максимальному обсязі, залишаючись у межах доступних державних ресурсів.

Дійсно, XXI ст. – це час переходу людства до високотехнологічного інформаційного суспільства, у якому якість його потенціалу, рівень освіченості та культури всього населення набувають вирішального значення для економічного й соціального поступу країни. Інтеграція та глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, що відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави на найближчі десятиліття вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюють його випереджувальний характер. Входження України у світовий освітній простір зумовлює приведення вітчизняних освітніх стандартів, зокрема щодо тривалості набуття загальної середньої освіти, відповідно до норм світового співтовариства. Суспільство стає дедалі більш людиноцентричним, а отже, індивідуальний розвиток людини, особистості за таких умов є основним показником прогресу, головною передумовою подальшого розвитку держави. І тільки країна, яка забезпечує пріоритетний розвиток цих сфер, зможе претендувати на гідне місце у світовому співтоваристві, бути науково та технічно конкурентноспроможною.

Забезпечення права людини на освіту в будь-якій країні є одним з найважливіших обов'язків держави. Тому хотілося б сподіватися, що з часом рівень матеріально-технічного забезпечення й українських освітян нарешті таки відповідатиме всім європейським і світовим вимогам та стандартам, а всі українські учасники освітнього процесу зможуть реалізувати свій науковий потенціал. Наша освіта має бути гуманістичною та спрямованою на формування конкретної людини – громадянина України, який би міг пишатися тим, що живе у незалежній, демократичній та високоосвіченій державі!

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

А. Ефимов, управляющий партнер, адвокат, аудитор, канд. юридических наук

Материальная ответственность: должен не бухгалтер, должен... гражданин

Нормативная база

1. Гражданский кодекс Украины от 16.01.2003 г. № 435-IV (ГКУ)
2. Кодекс законов о труде Украины от 10.12.71 г. (Кзот)
3. Налоговый кодекс Украины от 02.12.2010 г. № 2755-VI (НКУ)
4. Закон Украины от 06.06.1995 г. № 217/95-ВР «Об определении размера убытков, причиненных предприятию, учреждению, организации хищением, уничтожением (порчей), недостачей или утратой драгоценных металлов, драгоценных камней и валютных ценностей» (Закон № 217)

В силу определенных причин мы, украинцы, имеем еще недостаточно предпринимательского опыта. Поэтому не всегда осознаем, что предпринимательство – это риск, к тому же исключительно самого предпринимателя, и переложить его на плечи наемных работников невозможно. Однако у предпринимателя-работодателя иногда возникает непреодолимое желание этим риском с ними «поделиться». Ведь в бессилии перед налоговиками и представителями других контролирующих органов, штрафующих направо и налево, так хочется, чтобы еще кто-то «помогал» нести бремя штрафов или, по крайней мере, проникался ими.

Как-то в теленовостях был сюжет о том, что покупатель в пачке чая нашел окуроч, и журналисты ругали супермаркет, в котором потребитель ее приобрел. А я подумал, при чем здесь супермаркет, как он может нести ответственность за то, что в пачку чая некий неизвестный фасовщик засунул этот окуроч? Да и собственник «чайного» предприятия вряд ли

в состоянии проконтролировать весь процесс фасовки каждой пачки. Но реальную ответственность несут именно собственник супермаркета или собственник предприятия по фасовке чая, а не их наемные работники. Дело с чаем закончилось тем, что менеджер супермаркета вернул деньги рассерженному покупателю (думаю, за счет собственника супермаркета), и таким образом снизил степень его недовольства. Но может ли работодатель гарантировать другому покупателю, что в пачку кофе, печенья или макарон не попадет такой же окурок? Как бы там ни было, а ответственность за потребительские качества товара все равно будет нести предприниматель, ведь это его собственный риск, и переложить его на работника-виновника довольно сложно. Почему?

Наемный работник потому и избрал для себя жизненный путь наемного работника, чтобы не нести предпринимательский риск. Он согласился получать небольшую по сравнению с возможной предпринимательской прибылью зарплату, лишившись и предпринимательского риска, и прибыли. Поэтому попытка предпринимателя привлечь работника к покрытию последствий своего предпринимательского риска вызывает желание наемного работника этому противостоять. И это логично, ведь далеко не каждый работник работает нечестно.

К тому же желание предпринимателя переложить свой предпринимательский риск на наемного работника нелогично. Например, бухгалтер, которому в ходе проверки налоговик указывает на ошибку при исчислении налога на прибыль, поскольку иначе трактуется та или иная норма НКУ, за начисленный штраф должен был бы отвечать так же, как и участвовать в распределении прибыли. Однако на практике, бухгалтер, как правило, получает зарплату, а не часть прибыли. Следовательно, и ответственность за утрату части такой прибыли (именно она является источником уплаты штрафов) бухгалтер также нести не должен.

А еще был такой случай: руководитель предприятия (он же собственник) с целью получения права на нулевую ставку НДС, подделывал экспортные таможенные декларации и вместе с другими документами, видетельствующими о совершении хозяйственной операции, передавал ее бухгалтеру. Бухгалтер, естественно ни сном, ни духом не ведая о такой подделке, отражал в учете реализацию продукции на экспорт и начислял НДС по нулевой ставке. А когда налоговые милиционеры данный факт выявили, то попытались привлечь к ответственности бухгалтера, поскольку директора не смогли (тот был депутатом с депутатской неприкосновенностью). Долго пришлось бороться за свободу бухгалтера, объясняя всем вокруг, что рисковал именно директор, а не бухгалтер. Ему, а не бухгалтеру, и ответственность нести, и штрафы платить. Ведь бухгалтер такой же наемный работник, как и грузчик. Разница лишь в том, что грузчик грузил продукцию, отправленную якобы на экспорт, а бухгалтер – отражал эту операцию в учете. Грузчик хоть видел, что грузит, а бухгалтер и того не видел.

Каким бывает ущерб?

В соответствии со ст. 9 ГКУ его положения применяются к урегулированию трудовых отношений, если они не урегулированы иными актами законодательства. В гражданском праве ответственностью признают невыгодные последствия имущественного характера, которые наступают для лиц, совершивших правонарушение. То есть гражданско-правовая ответственность всегда является имущественной и, в конце концов, приводит к имущественным потерям правонарушителя, а лицо, понесшее гражданско-правовую ответственность, утрачивает определенную часть своего имущества.

В гражданском праве, которое по общему правилу применяется и к трудовым правоотношениям, различают договорную и деликтную или не договорную ответственность. Представить это можно на простом примере. Бухгалтер, который ошибся в исполнении своих бухгалтерских обязанностей и неправильно исчислил налог на прибыль предприятия, что привело к начислению штрафа, должен нести ответственность за свою ошибку (эта ответственность договорная, поскольку основана и следует из исполнения бухгалтером своих обязанностей, предусмотренных трудовым договором). Если это так подействует на бухгалтера,

что он пойдет в столовую предприятия и перебьет там всю посуду, то ответственность за такой его поступок будет иметь уже не договорной характер: битье посуды не входит в должностные обязанности бухгалтера.

Договорная ответственность в трудовых правоотношениях

Напомним, что трудовые правоотношения регулируются нормами ГКУ в той части, в которой они не урегулированы специальным трудовым законодательством, к которому относятся нормы КЗоТ. Что касается ответственности, то КЗоТ исходит из общих правил, установленных ГКУ, ограничивая лишь ее размер, если речь идет о материальной ответственности. И этот размер материальной ответственности ограничивается двумя факторами: прямым действительным ущербом и средним месячным заработком, если прямой действительный ущерб больше такого заработка. В зависимости от соотношения размера ответственности и указанных показателей, материальная ответственность наемных работников является ограниченной, полной и повышенной.

Сначала следует понять, что наемный работник и его работодатель состоят в договорных отношениях, особенностью которых является то, что эти отношения регулируются трудовым договором. В соответствии со ст. 21 КЗоТ трудовой договор – это «соглашение между работником и собственником предприятия, учреждения, организации или уполномоченным им органом либо физическим лицом, по которому работник обязуется выполнять работу, определенную этим соглашением, с подчинением внутреннему трудовому распорядку, а собственник предприятия, учреждения, организации или уполномоченный им орган либо физическое лицо обязуется выплачивать работнику заработную плату и обеспечивать условия труда, необходимые для выполнения работы, предусмотренные законодательством о труде, коллективным договором и соглашением сторон». Особой формой трудового договора является контракт, в котором помимо срока его действия, прав и обязанностей должна быть предусмотрена и ответственность сторон (в том числе материальная). Сфера применения контракта определяется специальными законами Украины.

Следовательно, отношения между наемным работником и его работодателем являются договорными, а ответственность в части нарушения условий такого договора – договорной ответственностью.

Особенности материальной ответственности наемных работников

Главой IX КЗоТ урегулированы гарантии для наемных работников относительно возложения на них материальной ответственности за ущерб, причиненный работодателю. Эти гарантии можно считать еще и особенностями материальной ответственности наемных работников. Так, наемные работники несут ответственность только за прямой действительный ущерб. Понятие прямого действительного ущерба определено в п. 4 Постановления ВСУ, в соответствии с которым «под прямым действительным ущербом... следует понимать утрату, ухудшение или снижение ценности имущества, необходимость для предприятия, учреждения, организации произвести расходы на восстановление, приобретение имущества или других ценностей либо произвести излишние, то есть вызванные в результате нарушения работником трудовых обязанностей, денежные выплаты». Отметим, что не полученная или списанная в доход государства прибыль по основаниям, связанным с ненадлежащим выполнением работником трудовых обязанностей (равно как и другая неполученная прибыль), не может включаться в прямой действительный ущерб, а, следовательно, за такие убытки наемный работник ответственности не несет.

Второй особенностью материальной ответственности работников является то, что она наступает только в пределах и порядке, предусмотренных законодательством. Трудовым или любым другим договором ее расширить нельзя. Например, постановлением КМУ от 22.01.96 г. № 116 утвержден Порядок определения размера убытков от хищения, недостачи, уничтожения (порчи) материальных ценностей. В соответствии с этим Порядком размер убытков от хищения,

недостатка, уничтожения (порчи) материальных ценностей определяется путем проведения независимой оценки в соответствии с национальными стандартами оценки.

Обязательным условием наступления материальной ответственности является причинение ущерба исключительно виновными противоправными действиями (бездейтельностью) работника. Как известно из курса гражданского, уголовного, административного или другого права (тем, кто этому учился), вина – это психическое отношение лица к совершенному им деянию. Вина существует в форме умысла или неосторожности. В Постановлении ВСУ отмечается, что учитывать нужно не только вину работника, причинившего ущерб, но и степень этой вины. Так, например, если ущерб причинен несколькими работниками, в решении суда о его возмещении должно быть указано, какие конкретно нарушения трудовых обязанностей допустил каждый работник, степень его вины и пропорциональная ей доля общего ущерба, за который к нему можно применить соответствующий вид и границы материальной ответственности.

Также следует отметить, что привлечение к материальной ответственности работника осуществляется независимо от привлечения его к дисциплинарной, административной или уголовной ответственности. Материальная ответственность наступает для работника и в том случае, если за свой неправомерный поступок он уже понес ответственность в дисциплинарном, административном или уголовном порядке. Например, если кассир осуществил кражу из кассы предприятия, где он работает, воспользовавшись своим служебным положением, то он может быть привлечен к уголовной ответственности в виде штрафа или лишения свободы. А вот прямой действительный ущерб в виде украденной суммы денег и других ценностей, причиненный такой кражей, этому кассиру все равно придется возместить.

Кроме того, работники не несут ответственность за ущерб, который относится к категории нормального производственно-хозяйственного риска. Иными словами, за предпринимательский риск работодателя наемные работники ответственности не несут, так же, как не несут они ответственность и за неполученную их работодателем прибыль. И если наемный работник совершил рискованный поступок, но действовал в рамках своих полномочий, то риск за такое действие несет работодатель. Например, бухгалтер, зная о том, что Миндоходов фискально и необъективно толкует определенную норму Налогового кодекса, отражает в налоговом учете операцию так, как эту норму толкует судебная практика. Известная тема – продажа товара по цене ниже цены его приобретения. Проверяющие из органов ГНС не принимают налоговые расходы по таким операциям, так как отсутствует прибыль, как цель предпринимательской деятельности. Суды же часто поддерживают налогоплательщиков, считая при этом, что прибыль, как цель предпринимательской деятельности, и прибыль, как ее результат, – это разные категории.

В такой ситуации предприятие может как выиграть в суде такой спор с налоговым органом, так и проиграть этот спор, если оно в суд решит не обращаться. Потери, как и выигрыш от такого риска, полностью ложатся на работодателя.

Даже если работник вышел за рамки своих полномочий, но действовал в состоянии крайней необходимости, то и в этом случае он не будет нести ответственность. Например, бухгалтер, сломавший ключ в помещении архива, в котором хранятся документы налогового учета, чем препятствовал проведению налоговой проверки, в результате которой могли и были бы начислены огромные штрафы, не будет нести ответственность за испорченный замок. Это, конечно, шутка, но она помогает понять, что такое крайняя необходимость в условиях нынешней фискальной политики. А если без шуток, то приведем наглядный пример. Кассир, обнаружив пожар в помещении кассы, затушил пожар, обильно поливая помещение кассы водой из шланга. Денежные знаки и монеты при этом не пострадали, но пострадали все кассовые документы – прочитать текст на них стало невозможным. Тут же подоспевшая проверка из ГНИ установила в кассе «неоприходованную» наличность (ведь документы,

которыми она была оприходована стали нечитабельными) и оштрафовала предприятие за это нарушение. Предприятию пришлось потратить определенную сумму на юристов, которые помогли признать неправомерными действия налогового органа и отменить решение о применении указанного штрафа. При этом сумма, потраченная на юристов, была в пять раз меньше суммы наличности, которая могла сгореть, если бы кассир не залил всю кассу водой из шланга.

Ответственность наемного работника за причиненный работодателю ущерб, по общему правилу, ограничивается определенной частью заработка работника и не может превышать полный размер причиненного ущерба. Так, в соответствии со ст. 132 КЗоТ за ущерб, причиненный работодателю при исполнении трудовых обязанностей, работники, по вине которых он причинен, несут материальную ответственность в размере прямого действительного ущерба, но не более своего среднего месячного заработка. А вот сверх среднего месячного заработка материальная ответственность наступает лишь в случаях, указанных в законодательстве. Речь идет о полной или повышенной материальной ответственности работника.

Полная материальная ответственность наемного работника

Случаями полной материальной ответственности являются, например, заключение письменного договора о принятии на себя работником полной материальной ответственности за необеспечение целостности имущества и других ценностей, переданных ему для хранения или для других целей. В соответствии со ст. 1351 КЗоТ письменные договоры о полной материальной ответственности могут быть заключены работодателем с работниками (достигшими 18-летнего возраста), занимающими должности или выполняющими работы, непосредственно связанные с хранением, обработкой, продажей (отпуском), перевозкой или применением в процессе производства переданных им ценностей. Перечень таких должностей и работ, а также типового договора о полной индивидуальной материальной ответственности утверждаются в порядке, определяемом КМУ. Однако в настоящее время ни такого перечня, ни типового договора КМУ не издал. Поэтому, учитывая Постановление ВРУ от 12.09.91 р. № 1545 «О порядке временного действия на территории Украины отдельных актов законодательства Союза ССР», следует руководствоваться в этом вопросе Перечнем должностей и работ, замещаемых или выполняемых работниками, с которыми предприятием, учреждением, организацией могут заключаться письменные договоры о полной материальной ответственности за необеспечение сохранности ценностей, переданных им для хранения, обработки, продажи (отпуска), перевозки или применения в процессе производства, утвержденным постановлением Госкомтруда СССР и Секретариатом ВЦСПС от 28.12.77 г. № 447/24, который и ныне действует на территории Украины. Так, среди должностей следует выделить должности заведующих кассами (заведующие кладовыми ценностей, заведующие камерами хранения, заведующие складами и их заместители); должности старших контролеров-кассиров и контролеров-кассиров, старших контролеров и контролеров, старших кассиров и кассиров, а также других работников, выполняющих обязанности кассиров. А среди работ выделим работы по приему от населения всех видов платежей и выплате денег не через кассу, а также работы по обслуживанию торговых и денежных автоматов.

Этим же постановлением утвержден и типовый договор о полной индивидуальной материальной ответственности.

Полная материальная ответственность имеет место и в тех случаях, когда имущество и другие ценности были получены работником под отчет по разовой доверенности или по другим разовым документам. Например, кассиру банка по разовой доверенности выданы золотые и серебряные монеты для их демонстрации иностранной делегации. Но кассир, как вводится в сюжетах голливудских и не только фильмов, с этими монетами решил укрыться на Мальдивах на пару недель, где «успешно» их использовал для оплаты своего отдыха. В этом случае

материальная ответственность не ограничивается среднемесячным заработком такого кассира, а наступает в полном объеме стоимости «потраченных» монет.

Полная материальная ответственность наступает и тогда, когда ущерб причинен действиями работника, имеющими признаки деяний, преследуемых в уголовном порядке. В соответствии с п. 9 Постановления ВСУ для применения полной материальной ответственности работника в таких случаях необходимы доказательства, подтверждающие, что совершение работником таких деяний установлено в порядке уголовного судопроизводства. Даже если такой работник освобожден от уголовной ответственности, но в связи с истечением срока давности для привлечения к ней, либо по другим основаниям, предусмотренным законом, такой работник не освобождается от полной материальной ответственности. От нее освобождает лишь оправдательный приговор или закрытие производства по уголовному делу по реабилитирующим основаниям, например, из-за отсутствия события или состава преступления. То есть, если кассир, которому предъявлено обвинение в хищении денег из кассы работодателя, будет оправдан судом, либо в отношении него дело будет закрыто из-за отсутствия события или состава преступления, то и материальную ответственность такой кассир нести не будет. И это потому, что он ничего не крал.

Полная материальная ответственность наемного работника наступает и в случае причинения ущерба работником, находившемся в нетрезвом состоянии, или когда ущерб причинен недостачей, умышленным уничтожением или умышленной порчей материалов, полуфабрикатов, изделий (продукции), в том числе при их изготовлении, а также инструментов, измерительных приборов, специальной одежды и прочих предметов, выданных работодателем работнику в пользование. Так, если бухгалтер предприятия, в состоянии алкогольного опьянения очень сильно нажимал на клавиши клавиатуры своего компьютера, вводя в него информацию из первичных документов, то возместить стоимость клавиатуры ему придется в полном ее объеме.

Законодательство может предусматривать случаи возложения полной материальной ответственности за ущерб, причиненный работодателю при выполнении трудовых обязанностей. Например, за ущерб, причиненный:

- перерасходом горючего на автомобильном транспорте;
- хищением, уничтожением (порчей), недостачей или утратой драгоценных металлов, драгоценных камней и валютных ценностей;
- расходами предприятия, учреждения, организации на обучение в высшем учебном заведении молодого специалиста в случае его увольнения по инициативе собственника или уполномоченного им органа за нарушение трудовой дисциплины либо по собственному желанию без уважительных причин в течение трех лет с момента приема на работу по направлению (п. 12 Постановления ВСУ).

Полная материальная ответственность наступает в тех случаях, если служебное лицо виновно в незаконном увольнении или переводе работника на другую работу, или если руководитель предприятия-работодателя виновен в несвоевременной выплате заработной платы более одного месяца, что привело к выплате компенсаций за нарушение сроков ее выплаты, при условии, что Государственный бюджет Украины и местные бюджеты, юридические лица государственной формы собственности не имеют задолженности перед этим предприятием. В данном случае речь идет о возмещении ущерба, причиненного работодателю в связи с оплатой незаконно уволенному или незаконно переведенному работнику времени вынужденного прогула или времени выполнения ниже оплачиваемой работы, виновными служебными лицами, по приказу или распоряжению которых увольнение или перевод осуществлен с нарушением закона либо которые задержали исполнение решения суда о восстановлении на работе. К данным нарушениям бухгалтер может быть причастен в том случае, когда несвоевременная

выплата заработной платы произошла по его вине, например, он просто «забыл» провести «зарплатный» платеж и уехал в отпуск.

Интересно, что проектом Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно установления пени в случае невыплаты заработной платы, стипендии, пенсии или другой установленной законом выплаты либо ее задержки», которым КЗоТ дополняется ст. 1151, в соответствии с которой при выплате заработной платы с нарушением сроков работодатель осуществляет компенсацию потери части заработной платы в связи с нарушением сроков ее выплаты и уплачивает пеню работникам в размере 0,5 % неполученной суммы задолженности за каждый день задержки выплаты, возложена ответственность на работодателя перед наемным работником, которую такой работодатель может переложить в полном объеме на руководителя предприятия или даже на бухгалтера, допустившего такую просрочку.

Повышенная материальная ответственность наемных работников

Помимо ограниченной и полной материальной ответственности существует еще и повышенная материальная ответственность, то есть сверх полной. И наступает она в случаях, прямо установленных законом. В соответствии со ст. 135 КЗоТ пределы материальной ответственности работников за ущерб, причиненный работодателю хищением, умышленной порчей, недостачей или утратой отдельных видов имущества и других ценностей, а также в тех случаях, если фактический размер ущерба превышает его номинальный размер, устанавливаются законодательством. То есть эта норма отсылает к другому специальному законодательству, примером которого может служить Закон № 217. В соответствии со ст. 1 данного Закона убытки, причиненные работодателю работниками, которые, например, выполняют валютные операции и виновны в хищении, уничтожении (порче), недостаче, если они допущены вследствие недобросовестности в работе, нарушения специальных правил, инструкций, определяются в размере, эквивалентном тройной сумме (стоимости) иностранной валюты, а также платежных документов и других ценных бумаг в иностранной валюте, пересчитанной в валюту Украины по обменному курсу НБУ на день выявления причиненных убытков. А в соответствии со ст. 3 Закона № 217 взысканные суммы направляются в первую очередь на возмещение убытков, причиненных работодателю, а остальные – перечисляются в Государственный бюджет Украины. То есть в этом случае размер материальной ответственности может превышать как размер среднего месячного заработка, так и размер прямого действительного ущерба, причиненного работодателю.

Недоговорная или деликтная ответственность

То, что КЗоТ регламентирует материальную ответственность работников лишь в сфере трудовых отношений, то есть отношений между ними и работодателем, урегулированных трудовым договором и трудовым законодательством, понятно само по себе. Но для устранения каких-либо недоразумений в этом плане в п. 7 ст. 134 КЗоТ дополнительно указано, что случаев привлечения к полной материальной ответственности работника является причинение им вреда не в ходе выполнения трудовых обязанностей. Следовательно, выйдя за рамки трудовых правоотношений, работник, причинивший вред предприятию, остается в гражданско-правовых отношениях с ним. И если между таким работником и работодателем другого гражданско-правового договора не существует, то ущерб, причиненный им предприятию, подпадает под признаки недоговорного или деликтного ущерба.

Например, недавно принятый на должность бухгалтера сотрудник международной корпорации, работающей под известным мировым трендом, желая похвастаться перед друзьями, приглашает их отпраздновать свое назначение в имеющем потрясающий вид на панораму ночного города кабинете руководителя корпорации, пользуясь тем, что у него (сотрудника) есть допуск в этот кабинет или он просто раздобыл обманным путем ключ у уборщицы. И вот во время такой вечеринки друзья новоиспеченного бухгалтера в запале портят технику, бьют и ломают мебель в кабинете руководителя, чем наносят,

соответственно, материальный ущерб корпорации. Но все это происходит за рамками трудовых отношений такого бухгалтера и работодателя. Очевидно, что сохранить эти трудовые отношения после такой вечеринки бухгалтеру будет сложно. И, тем не менее, можно говорить, что работодателю причинен ущерб, возмещение которого осуществляется уже не в соответствии с положениями КЗоТ, а согласно главе 82 ГКУ.

В соответствии со ст. 1166 ГКУ имущественный ущерб, причиненный физическому или юридическому лицу, возмещается в полном объеме причинившим его лицом. При этом лицо, причинившее ущерб, освобождается от его возмещения, если оно докажет, что ущерб причинен не по его вине.

Общими основаниями привлечения к ответственности по возмещению такого ущерба являются:

- наличие самого ущерба;
- неправомерные действия лица, причинившего такой ущерб;
- причинно-следственная связь между самим ущербом и действиями такого лица. То есть ущерб должен быть следствием неправомерных действий причинившего его лица;
- наличие вины такого лица, вернее, недоказанность отсутствия такой вины, поскольку в гражданском праве действует презумпция вины.

В нашем примере неправомерность действий бухгалтера (скорее всего, уже бывшего) заключается в приглашении ею друзей на вечеринку в кабинет шефа, в который он имеет случайно получен доступ. Ущербом является сумма расходов, которые работодатель должен осуществить, чтобы вернуть кабинет шефа в прежнее состояние. Причинно-следственная связь заключается в том, что причиненный работодателю ущерб является следствием вышеуказанных неправомерных действий бухгалтера. Поэтому если бухгалтер не докажет, что он привел друзей в кабинет шефа под дулом пистолета, то есть вследствие угрозы с их стороны, то ему придется возмещать причиненный ущерб в полном объеме.

Вывод

Работодатель, как бы он того не хотел, не может переложить свой предпринимательский риск на наемного работника. Закон прямо предупреждает любые его попытки получить предпринимательскую прибыль или же уменьшить предпринимательские убытки за счет привлечения наемного работника к материальной ответственности. Но это не означает, что причиненный работником действительный прямой ущерб работодатель должен также покрывать за собственные средства. Правильное применение трудового законодательства даст ему возможность избежать такого ущерба либо уменьшить его.

I. Шевчук, юрист

Тонкощі автостраховання та «автоцивілки»

Перш ніж укласти договір страхування, дізнайтеся!

Нормативна база

ЦКУ

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.

Закон України від 07.03.1996 р. № 86/96-ВР «Про страхування»

Закон України від 01.07.2004 р. «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»

Наказ Держкомстату України від 17.02.1998 р. № 74 «Про затвердження типової форми первинного обліку роботи службового легкового автомобіля та Інструкції про порядок її застосування»

Наказ Мінтрансу України, Мінстату України від 29.12.1995 р. № 488/346 «Про затвердження типових форм первинного обліку роботи вантажного автомобіля»

Між кількістю майна та страхом його втратити – прямо пропорційна залежність. Легко уявити ступінь стурбованості власника підприємства, майно якого кожного дня піддається ризику бути пошкодженим, або навіть знищеним. Страхування дає відчуття спокою за цілісність та збереженість майна, що йому належить. Точніше, має давати...

На жаль, інститут страхування в Україні ускладнений хаотичним законодавством, суть якого зводиться до надання страховикам законного способу збагачення за рахунок продажів страхових полісів та мінімізації (унікнення) страхових відшкодувань за різноманітними схемами та способами.

Давайте дослідимо кілька цікавих аспектів страхування одного з найпоширеніших видів майна підприємства – автомобілів, аби вивчити деякі особливі проблеми функціонування такого, безумовно, цікавого правового явища в нашій країні. Не обійдемо увагою і «автоцивілку» – страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Деякі слова про страхування взагалі

Закон про страхування (його загальні положення) трактує страхування як відносини, що мають цивільно-правовий характер. Метою таких відносин є захист майнових інтересів осіб (у нашому випадку підприємств) у разі настання певних подій, що безпосередньо зачіпають стан того чи іншого майна, яке їм належить і становить предмет страхування. Такі події відповідно до ст. 1 вказаного Закону є страховими випадками і визначаються договором страхування або чинним законодавством.

Але, що є захистом майнових інтересів та у чому саме такий захист проявляється?

Ніякого безпосереднього захисту майна у страхуванні не існує, це не охорона. Майнові інтереси підприємства у страхуванні зводяться до набуття права на отримання страхового відшкодування від страховика внаслідок настання попередньо визначених страхових випадків за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати підприємством страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Добровільне майнове автострахування

Страхування автомобілів, як одного з видів майна, є добровільним (п. 11 ст. 6 Закону про страхування). Добровільне страхування взагалі – це встановлення між страхувальником (підприємством) і страховиком цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів першого без наявності факту законодавчого закріплення обов'язковості існування таких відносин. Загальні умови та порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог Закону про страхування. Однією з особливостей добровільного страхування є те, що його конкретні умови визначаються сторонами безпосередньо при укладенні відповідного договору.

Зазвичай українські підприємства здійснюють добровільне страхування власних автомобілів шляхом укладання договору КАСКО. Даний вид страхування передбачає відшкодування збитків при пошкодженні чи загибелі транспортного засобу, але не включає в себе страхування пасажирів і вантажів, які ним перевозяться.

Загальновідомо, що юридичні особи, що мають автомобілі (автопарки) для страховиків є набагато цікавішими клієнтами, ніж громадяни, тому на страховому ринку точиться безперервна боротьба за солідних клієнтів. Головна «зброя» страховиків у цій боротьбі – пропонувати різноманітних привабливих умов страхування за так званими «індивідуальними програмами». Під ними слід розуміти закріплення у договорі страхування будь-яких вимог страхувальника, що за звичай не входять до типового шаблону договору страхування.

«У чому ж тут тонкощі?», – запитаєте ви. З першого погляду знайти їх важко, але вони є.

Відповідно до ст. 16 Закону про страхування договори укладаються відповідно до правил страхування. Таким чином, Закон встановлює, що правила страхування, фактично, є уніфікованим додатком до договорів страхування, визначаючи, що останні, по своїй суті, мають орієнтуватись на правила страховика у момент укладання договорів та не можуть їм суперечити.

Проблема полягає у тому, як саме договір із цікавою індивідуальною умовою буде співвідноситись із правилами страхування. Відповідно до п. 1 ст. 20 Закону про страхування, страховик зобов'язаний ознайомити страхувальника з умовами та правилами страхування, але слід пам'ятати, що в реальній буденності діяльність страховиків в Україні має дві основні мети:

- продати поліс;
- не платити страхове відшкодування (або звести його до мінімуму).

У справі № 2607/7561/12 від 26.10.2012 р., що розглядалась Подільським районним судом м. Києва, позивач здійснив добровільне страхування свого автомобіля у страховика, уклавши відповідний договір. Через деякий час, його застрахований автомобіль потрапив у дорожньо-транспортну пригоду (ДТП) і зазнав значних ушкоджень. Позивач звернувся до страховика із заявою про виплату страхового відшкодування відповідно до договору страхування. Однак страховик (шляхом надсилання листа) відмовив позивачу у виплаті страхового відшкодування, пославшись (як на підставу для своєї відмови) на пункт правил добровільного страхування наземного транспорту, затверджених головою правління страховика та зареєстрованих у Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг. Відповідно до цих правил до страхових випадків не належить виїзд на смугу зустрічного руху в місці, де такий виїзд та/або перетин суцільної осьової лінії заборонено, якщо це не викликано крайньою необхідністю. Особливість «індивідуальної програми» у даному випадку полягає у тому, що договором страхування було встановлено вичерпний перелік підстав для відмови страховика у виплаті страхового відшкодування, а наведена страховиком у листі підстава для відмови у виплаті страхового відшкодування договором страхування не передбачалась взагалі.

«Мораль» цієї справи така: якщо клієнт бажає встановити особливу умову в договорі, то його, скоріше всього, й не повідомлять про те, що така умова суперечить встановленим страховиком правилам страхування, а просто внесуть її до умов договору, аби підписання угоди «не зірвалось». Виключеннями можуть бути лише ті умови договору, які у правилах страхування підкріплюються формулюванням: «якщо інше не передбачено договором страхування».

Таким чином, коли настане момент страхового відшкодування, у страховика з'явиться можливість для подання позову про визнання договору страхування недійсним з посиланням на те, що останній суперечить правилам страхування страховика, або для здійснення інших судових «маневрів», які дадуть змогу затягнути час для здійснення страхового відшкодування, або зменшити його суму.

Цікавим прикладом із судової практики є справа № 22-7201/2008 (від 24.09.2008 р., що розглядалась Апеляційним судом м. Києва). Суть цієї справи зводиться до того, що позивач здійснив страхування автомобіля на суму 520 150 грн. у страховика шляхом укладання страхового договору. У страхові ризики входило незаконне заволодіння автомобілем, тобто навмисне, з будь-якою метою протиправне вилучення застрахованого транспортного засобу у власника чи користувача всупереч їх волі. Застрахований автомобіль було викрадено, і у його салоні залишилось свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу.

Свою відмову у виплаті страхової суми страховик обґрунтував тим, що позивач залишив у застрахованому транспортному засобі свідоцтво про його реєстрацію, що також передбачено умовами полісу. Позивач зазначив, що під час підписання договору він не був ознайомлений з правилами страхування, оскільки, на момент підписання договору правил взагалі не було. Таким чином, укладаючи договір, позивач не встановлював та не обговорював дані особливості здійснення страхових відшкодувань, а з правилами його, звичайно, не ознайомили. У кінцевому

результаті рішенням Апеляційної інстанції позивачу було відмовлено у стягнення страхових відшкодувань зі страховика лише з тих причин, що правилами страхування заборонено залишати документи в салоні транспортного засобу. Ось вам і правила страхування, або, як сказав би юрист страховика у даному випадку: «Мелочь, а приятно!».

У судовій практиці, на жаль, багато рішень, які надають правилам страховика істотної ваги, зменшуючи суми страхових відшкодувань. З правової точки зору правила страхування страховика є уніфікованою формою додатку до договорів страхування, який страховик подає до уповноваженого органу задля отримання ліцензії для здійснення страхової діяльності, а договори з страхувальниками, у свою чергу, є правочинами відповідно до норм цивільного законодавства. Статтею 203 ЦКУ встановлено, що зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави та суспільства, його моральним засадам. Наразі маємо ситуацію, де договір страхування складається з двох частин:

- безпосередній договір страхування;
- додатки до договору страхування у вигляді уніфікованих правил.

Для юридичних осіб, що збираються страхувати свої автомобілі (автопарки) можна у цій ситуації порадити наступне: завжди вимагати надання правил страхування від страховика у письмовому вигляді.

Нюанси «автоцивілки»

Цивільно-правова відповідальність власників наземних транспортних засобів (п. 7 ст. 9 Закону про страхування), яка регулюється спеціальним Законом № 1961 підлягає страхуванню обов'язково. На практиці її звикли називати «автоцивілкою».

Відповідно до ст. 3 Закону № 1961 «обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності здійснюється з метою забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та/або майну потерпілих внаслідок дорожньо-транспортної пригоди та захисту майнових інтересів страхувальників». Оформлення «автоцивілки» багато хто ототожнює з придбанням страхового полісу, але це не завжди є правильним, тому що не усі договори «автоцивілки» (ОСЦВА), є страховими полісами.

Відповідно до ст. 10 Закону № 1961 існує два види договорів: внутрішній договір ОСЦВА та договір міжнародного ОСЦВА. Внутрішні договори діють на території України, а договори міжнародного ОСЦВА – на територіях країн, які у них зазначені.

Пунктом 1.8. ст. 1 Закону № 1961 визначено, що під страховим полісом слід розуміти єдину форму внутрішнього договору страхування, яка посвідчує укладення такого договору. Таким чином, договір міжнародного ОСЦВА страховим полісом називати некоректно.

Будь-якій юридичній особі, що оформлює «автоцивілку», слід пам'ятати що вона є власником автомобіля, а керуватиме останнім – водій, який власником не є і страховий поліс не купував. Якщо водій юридичної особи потрапить у ДТП та з його вини буде завдано шкоду майну та здоров'ю третіх осіб, то матеріальну відповідальність за завдані збитки нести доведеться юридичній особі (відшкодування збитків), а адміністративну (штраф, позбавлення водійського посвідчення) – водію. Потрібно розуміти, що водій у даній ситуації виступає лише користувачем (володільцем) майна, а за договором ОСЦВА здійснюється страхування цивільно-правової відповідальності власників.

Оскільки юридична особа нестиме матеріальну відповідальність, то вона зацікавлена у тому, аби відшкодування завданих збитків здійснила страхова компанія на підставі придбаного полісу. Для цього потрібно, щоб водій, який потрапив у ДТП керував транспортом на законних підставах. Зазначимо, що володіння майном може бути законним (правомірним) і незаконним. Відповідно до п. 1.4. ст. 1 Закону № 1961 особами, відповідальність яких застрахована, – є страхувальник (юридична особа, власник) та інші особи, які правомірно володіють забезпеченим транспортним засобом. Відповідно до того ж пункту, володіння забезпеченим

транспортним засобом вважається правомірним, якщо інше не встановлено законом або рішенням суду.

Шкода, але страховики у наш час працюють за принципом: «більше акумулювати – менше витратити». Якщо у страховика з'являється хоча б дрібна підстава не здійснювати страхове відшкодування, або можливість затримати виплату – повірте, страховик цим скористається.

У справі № 2-942/10/16 від 12.02.2010 р., що розглядалась Київським районним суд м. Харкова, страхувальник звернувся із позовом до страховика, оскільки останній розцінив передання керування транспортом страхувальника третій особі, як зміну страхового ризику, й на підставі даного відмовив у здійсненні страхового відшкодування.

Таким чином, аби придбаний юридичною особою страховий поліс діяв стосовно особи водія, який керує забезпеченим транспортом, слід перед кожним службовим виїздом надавати йому «статус» правомірного користування (володіння) автомобілем.

Зрозуміло, що водій, як мінімум, має перебувати у трудових відносинах з юридичною особою, аби існував логічний зв'язок між підприємством, автомобілем, та особою водія, що ним керує.

На практиці підтвердженням факту законності використання водієм автомобіля є подорожній лист, адже відповідно до Наказу № 74 та Наказу № 488 підприємства зобов'язанні застосовувати подорожні листи. Пункт 1 Наказу № 488 визначає подорожні листи як типові форми первинного обліку роботи вантажного автомобіля. Пункт 1.1 Інструкції про застосування подорожніх листів для службового легкового автомобіля, затвердженої Наказом № 74 (далі – Інструкція) встановлює, що застосування подорожнього листа здійснюється для обліку транспортної роботи службових легкових автомобілів. Відповідно до пп. 1.3 та 2.1 Інструкції подорожній лист є для перевізника підставою для обліку транспортної роботи та списання витраченого пального на загальний пробіг службових легкових автомобілів, а також, для взаєморозрахунків між перевізником і замовником за надання транспортних послуг та застосування будь-яких інших форм подорожніх листів для обліку роботи службових легкових автомобілів не допускається. Відповідно до п. 1 Інструкції під перевізниками у даному випадку розуміються усі підприємства, установи та організації незалежно від відомчого підпорядкування та форми власності, які надають службові легкові автомобілі для транспортного обслуговування юридичних осіб на комерційній основі або використовують їх у службових поїздках за власними потребами.

Згадаємо і про Лист № 3535, який зазначає, що у випадках, коли підприємство надає автомобіль для використання в службових цілях більш ніж на добу, підставою для обліку витрат на придбання паливно-мастильних матеріалів є подорожній лист форми № 3, оформлений відповідно до вимог Наказу № 74, та наказ або розпорядження керівника підприємства-перевізника. Таким чином, робимо висновок, що подорожній лист є підтвердженням правомірного використання водієм транспортного засобу, що, у свою чергу, дасть змогу визначити водія, що потрапив у ДТП, як особу, відповідальність якої застрахована, тобто як законного володільця.

Вважаємо за доцільне нагадати, що 14 серпня 2011 р. набрав чинності Закон № 3565-VII, який встановив, що водії більше не зобов'язані мати при собі, пред'являти, передавати дорожні листи працівникам ДАІ а працівники ДАІ у свою чергу більше не мають права вимагати від водіїв наявності, пред'явлення дорожніх листів, а у випадках відсутності дорожніх листів – оформлювати порушення.

Але повернімося до попереднього обґрунтування законного користування автомобілем. Самого подорожнього листа для цього може виявитись замало. Коли після огляду місця ДТП знайде мова про врегулювання збитків з представником страховика та про виплату в майбутньому страхового відшкодування за полісом «автоцивілки», подорожній лист буде

вельми доречним у «комплекті» з кадровою документацією на водія підприємства – страхувальника та наказом (завданням) його керівника про цілі здійснення поїздки.

Водій також має пам'ятати, що діючий поліс страхування «автоцивілки» не завжди може захистити його від можливості настання його особистої матеріальної відповідальності. Відповідно до п. 9.2 ст. 9 Закону № 1961 розмір страхової суми за шкоду, заподіяну майну потерпілих, становить 50 000 грн на одного потерпілого. Пункт 9.3 ст. 9 цього ж Закону встановлює, що розмір страхової суми за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю потерпілих, становить 100 000 грн на одного потерпілого. Під страховою сумою, у даному випадку, слід розуміти грошову суму, у межах якої страховик зобов'язаний здійснити виплату страхового відшкодування відповідно до умов договору страхування.

Якщо загальна сума завданих збитків буде більшою від страхової суми, то існує ризик пред'явлення позову до винуватця ДТП про відшкодування різниці між завданими збитками, та виплаченою страховою сумою на користь потерпілих третіх осіб.

Прикладом матеріальної відповідальності винуватця ДТП стосовно відшкодування різниці між завданими збитками та відшкодуванням страховика у межах ліміту страхової відповідальності виступає справа № 2218/346/2012 від 11.06.2012 р., що розглядалась Хмельницьким міськрайонним судом Хмельницької області. Суть цієї справи полягає в чому. Особа 2 завдала Особі 1 збитки внаслідок спричинення ДТП на суму 120513 грн. Страхова компанія Особи 2 відшкодувала Особі 1 збитки в межах ліміту страхової відповідальності на суму 49 490 (50 000 – франшиза у розмірі 510 грн). Потерпілий подав позов про стягнення грошових коштів у межах різниці між збитками та лімітом здійсненої регламентної виплати до Особи 2.

Суд дійшов такого висновку: «Статтею 1166 ЦКУ – майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Згідно з ч. 2 ст. 1187 ЦКУ та ч. 5 ст. 1187 ЦКУ шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди, тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання кого створює підвищену небезпеку; особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоду було завдано внаслідок непереборної сили чи умислу потерпілого. Відповідачем у справі до суду не надано доказу того, що звіт спеціаліста – автотоварознавця є неналежним доказом у справі, не зазначено обґрунтування, які б піддавали сумніву даний звіт чи спростовували його. А тому з відповідача підлягає стягненню на користь позивача 71 022 грн 49 коп. заподіяної шкоди».

Що робити потерпілій стороні ДТП, якщо сума страхових виплат не покриває витратів з ремонту транспортного засобу?

Існує два варіанти розв'язання даної ситуації, кожен з яких можна використати залежно від обставин. По-перше, якщо така ситуація виникла внаслідок того, що страхова компанія не повною мірою сплатила страхове відшкодування – страхову виплату, яка здійснюється страховиком у межах страхової суми за договорами майнового страхування і страхування відповідальності при настанні страхового випадку.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про страхування» страхова сума – грошова сума, у межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний провести виплату при настанні страхового випадку.

Наведемо простий приклад такої ситуації, громадянину 1 пошкодили внаслідок ДТП автомобіль, сума реальних збитків, яких зазнав громадянин 1, становить 24 тис. грн (ринкова вартість послуг з ремонту авто), страхова компанія А, обов'язковий ліміт відповідальності

(грошова сума, у межах якої страховик зобов'язаний провести виплату страхового відшкодування) якої становить 25 500 грн, сплатила лише 10 тис грн, аргументуючи, що така сума за їхніми підрахунками покриває всі витрати на відновлення автомобіля.

У такому разі, коли завдані збитки знаходяться в межах обов'язкового ліміту відповідальності страховика, а страхова компанія в свою чергу намагається знизити суму грошових відшкодувань різними аргументами, потрібно звертатись з позовом до суду до такої страхової компанії, надавши в суді квитанцію з рахунком реальної вартості на відновлення авто з офіційного СТО (чи будь-якого іншого, якому Ви довіряєте) та договір зі страховою компанією, у якому зазначена вартість обов'язкового ліміту відповідальності.

По-друге, якщо така ситуація виникла внаслідок того, що страхова компанія сплатила в повній мірі свої страхові зобов'язання, а грошової компенсації все рівно не вистачило на відновлення транспортного засобу, то в такому випадку позов до суду потрібно подавати до особи, що є винною у ДТП із вимогою відшкодування грошової суми, якої не вистачає для покриття завданих збитків.

Відповідно до ч. 1 ст. 1187 Цивільного Кодексу України джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб.

Частиною 2 тієї ж статті зазначено: «шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку».

Отже, підбиваючи підсумок, можна зазначити, що вирішення даної проблеми здійснюється через суд, відповідач у такій справі визначається залежно від ситуації.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА ^{1*}

Блог корпоративного юриста

Про автора: А. Онуфрієнко, директор юридического департаменту КУА «КИНТО»

Чому я прекратил активную преподавательскую деятельность

Я преподавал в двух вузах. С 1989 по 2002 г. я имел честь преподавать на юридическом факультете Киевского госуниверситета им. Т.Г.Шевченко (сам я закончил этот же факультет). Прошел путь «младший преподаватель-аспирант-старший преподаватель-ассистент кафедры хозяйственного права». В 2000 году там же защитил кандидатскую диссертацию. Расставание с альма-матер произошло в 2002 году по прозаической причине. Факультет не готов был предоставить мне частичную нагрузку – только полную ставку. Я же, занимающийся юридической практикой с первого же дня после выпуска, больше не мог каждый день по полдня и больше проводить на факультете (в те времена лекционно-семинарская нагрузка была достаточно велика). В том же 2002 году был приглашен на юридический факультет Киево-Могилянской академии тогдашним деканом В. Сущенко, где преподавал вплоть до 2010 года. Вместе получается чуть больше двадцати лет. Можно сказать «Ого!»

В университете им. Т. Шевченко я вел курсы «правовое регулирование внешнеэкономической деятельности», «хозяйственно-процессуальные документы» и «хозяйственное право». В Киево-Могилянской академии – «правовое регулирование выпуска и

¹ Збережено стиль і граматику оригіналу

обращения ценных бумагах» и «инвестиционное право». Почти все курсы (кроме, конечно, «хозяйственного права») были разработаны мною – можно назвать «авторскими».

Делал я это, конечно, не ради денег (в некоторые смутные «девяностые» зарплаты молодого преподавателя хватало лишь на такси по маршруту «кафедра-офис»). Почему тогда я это делал столько лет?

Во-первых, мне это нравилось. Всю жизнь стараюсь по-возможности делать или то, что очень нужно, или то, что нравится. Чаще всего получается. Иногда даже получается и то и другое одновременно.

Во-вторых, это точно не дает расслабляться. Периодически студенты задают такие вопросы, отвечая на которые сам для себя узнаешь нечто новое. Плюс ты постоянно накапливаешь как теоретический, так и практический материал по конкретным вопросам и это очень здорово помогает в практической деятельности.

В-третьих, как ни пафосно это прозвучит, хотелось внести свой небольшой вклад в подготовку молодых коллег. Здесь же замечу, что одним из поводов профессиональной гордости для меня является деятельность тех, кому имел честь преподавать. Среди них есть публичные фигуры – партнеры и управляющие партнеры известных юрфирм, есть также и непубличные люди, но от этого не менее классные юристы – руководители юрслужб специфических финансовых учреждений, судьи высших судов, адвокаты, которых нанимают наши олигархи для «творческой переработки» материала, сотворенного зарубежными юрфирмами со звучными именами (есть, оказывается и такая «специализация»). Имена не называю, поскольку, если честно, лень обзванивать всех и получать на это согласие.

Все дисциплины, указанные выше, преподавались мною на предпоследнем и последнем курсах. Предполагалось, что преподавание инвестиционного права возможно только студентам, которые уже овладели гражданским, хозяйственным правом и иными базовыми дисциплинами. Но последние два-три года преподавательской деятельности уровень удовлетворения от нее все понижался и понижался. Перед тем, как рассказывать о причинах, хочу сделать оговорку: все, что последует ниже, не следует рассматривать ни как критику студентов, ни как критику какой-либо системы, ни как рассуждения типа «я хороший, а все плохие». Это просто субъективные заметки субъективного человека.

Итак, причина первая. Отдельные элементы т.н. Болонской системы внедрены у нас таким образом, что требуют от преподавателя «гиперактивности» в работе со студентами. Предполагается в идеале, что за семинар (1 час двадцать минут) я должен опросить около 10 студентов. С учетом приветствия, выставления оценок и корректировки ответов – на каждого меньше 10 минут. Я не был готов тратить часы своего времени на придумывание соответствующих вопросов. Я вообще считаю, что в юриспруденции нет вопросов, на которые можно ответить «да» или «нет», или на которые можно ответить за 10 минут.

Причина вторая. Глобальное повышение роли письменных работ. Я должен был тратить часы своего времени на прочтение не всегда оригинальных текстов, но ставить негативную оценку за простое «списывание» из общедоступных материалов (однажды в дипломе увидел треть моей диссертации – без всяких ссылок, конечно) я мог только после того, как документально готов буду подтвердить факт «списывания». Т.е. я еще должен потратить время на поиски и копирования «исходного» материала.

Причина третья (связана с первой). До пятого курса студенты доходят воспитанными на вышеказанных принципах (да и в школе все больше процветает «тестовая система»). Не вина, а беда студента в том, что он готов только к простым вопросам и таким же простым ответам. Старался создать игровую ситуацию – вопрос, как основа искового требования – ответ как изложение этих требований в суде. Редко кто из студентов мог плавно излагать суть дела больше десяти минут (и это при полной свободе пользования всей нормативной базы).

Причина четвертая. Все о том же. Чем дальше, тем больше основных дисциплин на юрфаках заменяются чем-то типа «Основы Европейского права о регулировании сделок с недвижимостью. Максимум 8 лекций. Конечно, кругозор студентов нужно расширять, но не за счет же основных дисциплин. Читают в основном наши преподаватели. В лучшем случае побывали год на учебе за границей. О чем можно за 8 лекций рассказать? У меня определение объекта недвижимости по украинскому праву – 2 лекции, и то не все успевали.

Все это приводит к тому, что студенты зачастую не знают, как пользоваться национальной системой нормативных актов, не готовы к построению сложных аргументов и, значит, не воспринимают сложных вопросов. Типичная база, используемая в ходе ответов по курсу ценных бумаг – Конституция (!), один Закон, один подзаконный акт.

Подумавши, сделал вывод. Я трачу время на то, что мне все меньше нравится. Мой «негатив» от этого не может не передаваться студентам. Плюс ко всему они страдают вдвойне – ведь они зависимы от выставляемых мною оценок.

Решил прекратить... (http://jurliga.ligazakon.ua/blogs_article/300.htm). – 2013. – 15.08).

***

Юридична компанія БТП

Коментар спеціаліста компанії БТП щодо невиконання заборгованості по заробітній платі

Останнім часом почастишали випадки невчасної виплати заробітної плати працівникам та остаточного розрахунку з працівниками при звільненні.

В зв'язку з зазначеним, маємо на меті розглянути основні права працівників та надамо декілька практичних порад з метою їх захисту.

Основними обов'язками роботодавця, що в свою чергу є правами працівника, в такому випадку та у відповідності до чинного законодавства України є:

виплачувати працівникові заробітну плату регулярно, в робочі дні в строки, встановлені у колективному договорі, але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує шістнадцяти календарних днів. В разі, якщо день виплати заробітної плати збігається з вихідним, святковим або неробочим днем, заробітна плата виплачується напередодні.

Компенсувати працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку із порушенням строків її виплати у відповідності до індексу зростання цін на споживчі товари і тарифів на послуги.

В день звільнення видати працівникові належно оформлену трудову книжку і провести з ним розрахунок. При звільненні працівника виплата всіх сум, що належать йому від підприємства, провадиться в день звільнення. Якщо працівник в день звільнення не працював, то зазначені суми мають бути виплачені не пізніше наступного дня після пред'явлення звільненим працівником вимоги про розрахунок. Про нараховані суми, належні працівникові при звільненні, роботодавець повинен письмово повідомити працівника перед виплатою зазначених сум.

Відшкодувати моральну шкоду працівнику у разі, якщо порушення його законних прав призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

В разі невиконання з вини роботодавця звільненому працівникові належних йому сум, виплатити працівникові його середній заробіток за весь час затримки по день фактичного розрахунку.

В разі, якщо працівник вбачає порушення вказаних вище прав, трудове законодавство надає можливість йому захищати свої права у спеціальних органах – комісії з трудових спорів (далі за текстом – КТС), в районному (міському) суді загальної юрисдикції, а за спорами до

роботодавців щодо яких порушено справу про банкрутство – відповідного господарського суду, який розглядає справу про банкрутство.

Щоб мати можливість відстояти свої права у цих органах, працівник, права якого порушено, повинен дотримуватись певних строків, встановлених для звернення.

Працівник може звернутися до комісії з трудових спорів у тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права. У разі незгоди з рішенням комісії з трудових спорів працівник чи власник або уповноважений ним орган можуть оскаржити її рішення до суду в десятиденний строк з дня вручення їм витягу з протоколу засідання комісії чи його копії.

Незалежно від наявності на підприємстві КТС, працівник відразу може звернутися до суду в тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, а у справах про звільнення – в місячний строк з дня вручення копії наказу про звільнення або з дня видачі трудової книжки.

У випадку пропуску працівником тримісячного строку без поважних причин КТС чи суд матимуть підставу для відмови в позові. Це означатиме, що працівник втратив можливість захистити порушене право у цих органах. Крім того, при втраті права вимагати через КТС чи суд стягнення заборгованої заробітної плати, автоматично втрачається і право вимагати компенсацію у зв'язку з затримкою виплати такої заробітної плати.

Враховуючи викладене, моя порада працівникам, в разі звернення до КТС чи до суду, спочатку вимагати сплати заборгованості з заробітної плати за періоди, за якими ще не минув тримісячний строк. А вже під час розгляду справи заявляти клопотання про повернення заборгованості також і за періоди, за якими такий строк минув.

Судовий захист порушених прав працівника може здійснюватись в формах наказного та позовного провадження. Працівник виходячи з своїх фактичних обставин та наявних документів, з метою прискорення розгляду справи, має право обирати одну з наведених форм.

Наказне провадження – це спрощений вид судового провадження при розгляді окремих категорій справ, у якому суддя в установлених законом випадках за заявою особи, якій належить право вимоги, без судового засідання і виклику сторін на підставі доданих до заяви документів видає судовий наказ, який є особливою формою судового рішення та підлягає обов'язковому виконанню. Підставою для спрощеного провадження буде наявність довідки виданої роботодавцем про нараховану але невикрачену заробітну плату та відсутність інших вимог працівника.

В такому випадку працівник подає заяву в якій зазначає: найменування суду, в який подається заява; ім'я заявника та боржника, їхнє місце проживання або місцезнаходження; вимоги заявника і обставини, на яких вони ґрунтуються; перелік документів, що додаються до заяви.

Позовне провадження – це основний вид судового провадження при розгляді всіх категорій справ, у якому проводяться судові засідання та викликаються сторін по справі.

Вказане провадження застосовується в разі, якщо працівник незгоден з розмірами нарахованої заробітної плати, компенсації, строків виплати, вимагає нарахування інших сум та моральної компенсації. В такому випадку працівник звертається до суду з письмовою заявою в якій зазначає найменування суду, до якого подається заява; ім'я позивача і відповідача, їх місце проживання (перебування) або місцезнаходження, поштовий індекс, номери засобів зв'язку, якщо такі відомі; зміст позовних вимог; ціну позову; виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують кожну обставину; перелік документів, що додаються до заяви.

Позовна заява підписується позивачем або його представником із зазначенням дати її подання.

В якості додатків та доказів до позовної заяви працівниками можуть подаватися: довідки з місця роботи про період роботи на підприємстві, заробітну плату та інші грошові суми, що підлягають виплаті, довідка про нараховану але не виплачену заробітну плату, копія трудової книжки, колективної угоди, наказів роботодавця про прийом на роботу, звільнення, застосування стягнень, розрахунки суми позову.

Зазначені довідки роботодавець зобов'язаний видати на письмову вимогу працівника. Ненадання вказаних довідок та доказів не є перешкодою для звернення працівника до суду. В такому випадку, працівник має змогу клопотати перед судом про витребування необхідних доказів.

Нормами ст. 5 Закону України "Про судовий збір" передбачено звільнення працівників (позивачів) від сплати судового збору за подання позовів про стягнення заробітної плати, поновлення на роботі та за іншими вимогами, що впливають із трудових правовідносин.

Таким чином, працівник не несе матеріальних витрат за подання позову до суду.

Якщо працівник звертається за допомогою до фахівця в сфері права та/або адвоката, сума понесених в зв'язку з цим витрат, може бути віднесена до позовних вимог. В такому випадку та в разі винесення рішення суду на користь працівника, ці грошові кошти можуть бути додатково стягнуті з роботодавця на користь працівника (*Pravotoday* (<http://pravotoday.in.ua/ru/blogs/2539/833/>). – 2013. – 29.08).

***

Блог на сайті Судебно-юридическая ON-LINE газета

Про автора: С. Пограничный, шеф-редактор «Судебно-юридической газеты»

Кто будет отвечать за судебские кадры?

Осенний сезон обещает быть богатым на дискуссии для украинского юридического сообщества. Как известно, в парламенте зарегистрирован президентский законопроект № 2522а «О внесении изменений в Конституцию Украины относительно усиления гарантий независимости судей», который предусматривает глобальные изменения в части, касающейся правосудия. Это касается и закрепления статуса Высшей квалификационной комиссии судей Украины как конституционного органа. Интересно другое: в изначально направленном в Венецианскую комиссию варианте речь об этом не шла. Кроме того, из окончательного проекта исчезло нарушение присяги как основание для увольнения судьи, зато появилось совершение дисциплинарного проступка. Не было там и положений об исключении части ст. 122 Конституции о сроке полномочий Генпрокурора, а также детализации задач ВСУ и т. д.

Парламентский Комитет по вопросам правовой политики уже принял решение рекомендовать Верховной Раде включить указанный законопроект в повестку дня и направить в Конституционный Суд для получения заключения. Впрочем, судя по работе нынешнего парламента, до реального принятия данного законопроекта дело может и не дойти.

Во-первых, если на третьей сессии, которая начнется в сентябре, депутаты предварительно одобряют проект изменений в Конституцию, то в целом его могут принять лишь на четвертой, которая начнется в феврале 2014 г. Во-вторых, очевидно, что многих депутатов не вдохновляет идея устранения парламента от кадровых процессов в судебной системе, что может сыграть решающую роль при голосовании за законопроект. И оппозиционные фракции уже подготовили свой, альтернативный законопроект «О внесении изменений и дополнений в Конституцию Украины относительно формирования независимой судебной власти, который предусматривает кардинально новый механизм избрания судей на должности. Правда, законопроекту пока не хватает подписей народных депутатов (согласно действующему законодательству для регистрации изменений в Конституцию необходимо не менее 150 подписей).

Стоит сказать, что неучастие высшего законодательного органа страны в формировании судейского корпуса соответствует европейским стандартам. Венецианская комиссия неоднократно рекомендовала Украине отменить испытательный срок для судей, либо сократить его с пяти лет до двух-трех. Но как бы то ни было, даже определенные исследования свидетельствуют о том, что первое назначение, испытательный срок является мощным антикоррупционным фактором, сдерживающим во многих случаях судей от беспредельного поведения, от принятия неправомερных решений, с тем, что его работа через пять лет будет оцениваться. С другой стороны, необходимо исходить из реалий. Европейские стандарты могут работать в европейских государствах, к сожалению, Украина в политическом и правовом аспекте пока не относится к числу этих стран. Конституция предусматривает определенный баланс политического влияния на судебную власть. После судебной реформы это влияние минимизировалось, в значительной степени ослаблено влияние парламента, и существующий баланс полномочий разных институтов власти позволяет нейтрализовать в определенной степени и политическое влияние на судебную власть, как это не парадоксально. Устранение парламента от участия в формировании судейского корпуса может этот баланс нарушить.

Кроме того, вопросы остаются и относительно работы над реформой правосудия со стороны Конституционной ассамблеи. Исходя из того, что в итоге содержание проекта, который поступил в Венецианскую комиссию, не отличалось от того, которое внесла на рассмотрение Ассамблеи Администрация Президента в 2012 г., возникает вопрос, для чего существует комиссия по вопросам правосудия, возглавляемая Василием Маляренко, и куда делись ее наработки?

Конституционная Ассамблея – это консультативно-совещательный орган при Президенте, поэтому глава государства имеет право внести законодательную инициативу относительно конституционных изменений, как с учетом наработок этого органа, так и без них. Но тот факт, что Президентом в парламент был внесен соответствующий проект закона, до того, как Конституционная Ассамблея предложит окончательный вариант изменений в Основной Закон, свидетельствует об истинном предназначении этого органа, чья роль сведена к декларативной (<http://sud.ua/blog/2013/08/19/52322-kto-bydet-otvechat-za-sydejskie-kadri>). – 2013. – 19.08).

***

АО «Адвокатская фирма «ADVISE»

Про автора: В. Кулаков, адвокат

Ограничение наличных расчётов в Украине

Начиная с 1 сентября 2013г. наши сограждане при покупке товара свыше 150 тыс. грн, будут пользоваться исключительно банковскими картами с положительным балансом. Именно с этой даты вступает в действие Постановление НБУ № 210 от 06.06.2013г., которым установлена предельная сумма расчетов наличными деньгами.

Так, предельное ограничение для расчетов наличными деньгами между предприятиями в течение одного дня составит 10 тыс. гривен, между физическими лицами и предприятиями – 150 тыс. гривен, между физическими лицами по договорам купли-продажи, которые подлежат нотариальному удостоверению – 150 тыс. гривен.

Данные действия направлены прежде всего на борьбу с теневым рынком, повышением борьбы с уклонением от уплаты налогов. Кроме этого, такой шаг позволит наполнить бюджет государства и накачать ликвидностью банки.

Важно отметить, что подобные ограничения действуют во многих странах Европы, где стрелка ограничителя расчета наличными установлена на уровне 1 тыс. евро (например Италия). В других странах это 2-3 тыс. евро, что в любом случае намного ниже, чем в нашей стране. С учетом этой ситуации, принимая во внимание ограничения, которые установлены FATF (на

уровне примерно 80 тыс. гривен), можно с уверенностью сказать, что в скором будущем НБУ опять введет ограничения, поскольку 1 сентября это лишь первый этап реальных действий.

Данные ограничения безусловно негативно повлияют на граждан, которые покупают-продают недвижимость, дорогие транспортные средства, драгоценности и т. п.

Например, если предположить, что в большинстве своем стоимость недвижимости превышает сумму эквивалентную 150 000 гривен, получается, что покупатель должен оплачивать стоимость приобретенной недвижимости исключительно через банковское учреждение, где предварительно нужно открыть счет, куда положить денежные средства, которые в последствии будут направлены на счет продавца, который также должен иметь счет в банке.

Не секрет, что продавец в последствии захочет обналичить эти деньги, но за это уже нужно заплатить комиссию банку.

Увеличит расходы ситуация, когда покупатель имеет на руках валюту и должен будет поменять ее на национальную валюту – гривну. Именно ее он сможет перечислить на счет продавца, который в последующем захочет обналичить сумму и конвертировать ее в иностранную валюту. При этом, покупатель может понести расходы в размере до 0,5% (за обмен валюты и открытие счета), а продавец около 1-2% (открытие счета, обналичивание и конвертация).

Важно отметить, что украинцы уже думают пути обхода ограничений, установленных НБУ. Так, многие автосалоны уже готовы идти на уступки и оформлять сделку путем частичных оплат товара. Не удивительно, ведь автосалоны готовы все сделать возможное, чтоб сохранить клиента и как минимум стабилизировать продажи в условиях жесткой конкуренции и экономической нестабильности. Некоторые новшества придумывают и риелторы, кто-то уменьшает сумму сделки (по официальному договору) до предельно низкой, кто-то проводит расчет в несколько этапов.

Конечно, все это можно проверить, найти нарушителя и привлечь его к ответственности, однако, будут ли этим заниматься фискальные органы, смогут ли они охватить всю масштабность рынка, неизвестно.

На самом деле все зависит от нашего менталитета. Ведь одним ограничителем нельзя улучшить благосостояние граждан, в условиях массового недоверия банкам. Нужно для начала стабилизировать ситуацию, в том числе в банковском секторе, чтоб люди сами несли деньги в банк и пришли к самостоятельному выводу о выгоде и удобстве расчета в безналичной форме. Вот только тогда мы сможем приблизиться к Италии и без проблем хранить деньги в «сберегательной кассе». При этом, важно чтоб действия государства не выглядели как надзор за кошельком украинца, а действительно были направлены на улучшение экономики и приведение ее в соответствие с европейскими стандартами (<http://pravotoday.in.ua/ru/blogs/1395/828>). – 2013. – 1.08).

***

Юридический блог компании Jurimex

Про автора: О. Микласевич, юрист

Законодательство Украины нуждается в разработке действенного механизма исполнения судебных решений по делам, ответчиком в которых выступает государственный орган.

Вопрос реального исполнения судебных решений всегда остается актуальным, поскольку является моментом восстановления нарушенного права. Безусловно, идеальным было бы добровольное исполнение должником судебного решения, вступившего в законную силу, что

соответственно является его обязанностью. Однако на практике такие случаи встречаются крайне редко.

На первый взгляд, в действующем законодательстве Украины достаточно нормативно-правовых актов, которые не только гарантируют исполнение судебных решений, но и предусматривают ответственность, в том числе и уголовную, за их неисполнение.

Так в частности, статья 124 Конституции Украины устанавливает, что решение суда принимается именем Украины и является обязательным для исполнения на всей территории нашей страны.

Однако существует также немало норм действующего законодательства и судебная практика, которые дают возможность «законно» не исполнять судебные решения или отсрочить такое исполнение на неопределенный период времени. Ярким примером этого являются дела, в которых должником выступает государственный орган.

Процедурные аспекты

Условия и порядок исполнения решений судов, которые в соответствии с законом подлежат принудительному исполнению в случае их неисполнения в добровольном порядке, установлены в законе «Об исполнительном производстве». Гарантии государства по исполнению судебных решений о взыскании средств и обязательства совершить определенные действия относительно имущества и исполнительных документов, должником по которым является, в частности государственный орган, устанавливает закон Украины «О гарантиях государства по исполнению судебных решений». Статья 3 указанного закона предусматривает, что выполнение решений суда о взыскании средств, должником по которым является государственный орган, осуществляется Государственной казначейской службой Украины в пределах соответствующих бюджетных назначений путем списания средств со счетов такого государственного органа, а при отсутствии у него соответствующих назначений – за счет средств, предусмотренных бюджетной программой для обеспечения выполнения решений суда.

Таким образом, взыскатель по решению суда обращается в Государственную казначейскую службу Украины в сроки, установленные Законом Украины «Об исполнительном производстве», с заявлением об исполнении такого решения, а также подает документы и сведения, необходимые для перечисления средств, согласно перечню, утвержденному Кабинетом Министров Украины.

Перечисление средств взыскателю осуществляется в трехмесячный срок со дня поступления в Государственную казначейскую службу Украины необходимых для этого документов и сведений.

Механизм исполнения соответствующих судебных решений определяется Порядком исполнения решений о взыскании средств государственного и местных бюджетов или должников, утвержденным Постановлением Кабинета Министров Украины от 3 августа 2011 года № 845

Бюджетная зависимость

Из вышеуказанных норм следует, что исполнение решения суда поставлено в зависимость от соответствующих бюджетных назначений и бюджетной программы для обеспечения такого исполнения. Законом Украины «О Государственном бюджете Украины на 2013 год» для обеспечения исполнения решений суда, которые гарантированы государством, на этот год предусмотрено 153 921,6 тыс. грн. Эти средства будут направлены на обеспечение выполнения решений суда, по которым должником является и государственные органы, и государственные предприятия – юридические лица, принудительная реализация имущества которых запрещается в соответствии с законодательством. Учитывая также ситуацию с соблюдением нашим государством прав человека, выполнением своих договорных обязательств, очевидно, что этих средств будет недостаточно для выполнения всех судебных решений.

Таким образом, если у взыскателя есть вступившее в законную силу судебное решение о взыскании средств с государственного органа, срок предъявления исполнительного документа по которому не пропущен, подав необходимые документы в Государственную казначейскую службу Украины, в порядке очередности, можно ожидать, что такое судебное решение будет выполнено. Однако это только при условии, что средства по бюджетной программе не закончились.

Сложнее ситуация, когда исполнению подлежит решение суда об обязательстве государственного органа совершить определенные действия относительно имущества. Согласно статье 7 закона Украины «О гарантиях государства по исполнению судебных решений» решение суда об обязательстве совершить определенные действия относительно имущества, должником по которым является государственный орган, осуществляется в порядке, установленном законом «Об исполнительном производстве». В случае если такое решение суда не выполнено в течение двух месяцев со дня вынесения постановления об открытии исполнительного производства, государственный исполнитель обязан обратиться в суд с заявлением о замене способа и порядка исполнения решения суда.

Как показывает судебная практика, в частности в административных делах об обязательстве государственного органа осуществить начисление и выплату социальных платежей, эта категория судебных решений осуществляется без учета особенностей, установленных законом «О гарантиях государства по исполнению судебных решений», а заявления о замене способа и порядка исполнения решения суда остаются без удовлетворения.

Так, в определении Высшего административного суда Украины (ВАСУ) от 17 апреля 2013 года по делу № К/9991/26156/11 указано, что отказывая в удовлетворении заявления об изменении способа и порядка исполнения решения, суды предыдущих инстанций обоснованно исходили из следующего. Согласно требованиям статьи 21, 105, 162 Кодекса административного судопроизводства (КАС) Украины и специальным законодательным актам, подлежащим применению в делах по социальным правоотношениям, эти правоотношения носят публично-правовой характер. Суд может признать действия ответчиков законными или незаконными, и в случае незаконности их действий обязать провести начисление или перечисление и выплату причитающихся сумм в соответствии с законом, а не принять решение о взыскании конкретных сумм.

Не подлежат удовлетворению и иски, в которых сторона просит взыскать с государственного органа конкретную сумму, что подтверждается определением ВАСУ от 24 апреля 2013 года по делу № К-42731/09. В этом решении указано, что способами защиты нарушенных прав истца в спорных правоотношениях является признание действий противоправными и обязательство осуществить начисление помощи, а определение конкретного размера суммы относится к компетенции ответчика.

Такая же позиция изложена ВАСУ в информационном письме от 13 июня 2012 года № 1483/12/13-12 где указано, что при рассмотрении вопроса о полномочиях суда при решении таких дел необходимо учитывать позицию Верховного Суда Украины (ВСУ), изложенную в постановлении от 28 октября 2008 года. ВСУ указывает, что установив нарушение ответчиком норм права, регулирующих спорные отношения, административный суд должен признать такие действия противоправными и обязать ответчика осуществить начисление и выплату причитающихся сумм в соответствии с законом, а не принимать решение о взыскании конкретных сумм. Это правило подлежит применению при решении вопроса об изменении или установлении способа и порядка исполнения судебного решения.

Таким образом, закон «О гарантиях государства по исполнению судебных решений» при исполнении судебных решений об обязательстве совершить определенные действия, носит декларативный характер, поскольку ни действующее законодательство Украины, ни судебная практика не дают реальной возможности применить его особенности.

Итак, как и в дальнейшем, обращение в Европейский суд по правам человека, остается единственной возможностью осуществить реальную защиту и восстановление нарушенного права **(Взгляд юриста. Юридический блог компании Jurimex (http://jurblog.com.ua/2013/08/ispolnitelnaya-rabota). – 2013. – 23.08).**

***

Блог на сайті «Свободный выбор»

Про автора: Р. Ветров

Закон Украины «О национальном трибунале»

Настало время для принятия мер по защите населения от действий правящих властей. Все что сейчас наблюдаем, начало последней фазы уничтожения страны, втаптывания украинской нации в небытие и безвременье.

Никто из экс-властей и нынешних властных персон, ни коим образом не отвечал и не отвечает за свои действия, за просчеты и ошибки, т.е. «безнаказанность рождает беззаконие». Нация устала от коммунистов, регионалов, свободовцев, ударников и батькивистов... абсолютно лживые и алчные представители «народа». Нация устала от постоянного нарушения властями украинского законодательства! теми людьми во власти, которые должны строго соблюдать и гарантировать ЗАКОН! К сожалению необходимо признать общественную деградацию, которую запустила псевдо-элита, что проявляется в полной бездеятельности общества к преступлениям властей.

Поэтому на мой взгляд, необходимо разработать соответствующий закон, согласно которого, даже небольшой группой населения, даже локально, возможно инициирование расследование, а в случае отказа или проволочки, население имеет право защищать свои права и свободы с помощью оружия на поражение любых государственных представителей и других групп противодействия, не боясь в дальнейшем ответа перед законом.

Иначе как нация может себя защитить, если власть становится бандитом?! (***«Свободный выбор» (http://svoboda-vubora.blogspot.com/2013/08/blog-post_23.html). – 2013. – 23.08).***)

***

Блог на сайті «searchengines.ru»

Предложения Яндекса по изменению закона «о произвольной блокировке сайтов»

Компания Яндекс, в условиях появления новых законодательных инициатив по защите авторских прав опубликовала свои предложения по правовому регулированию в интернете, которые позволили бы учесть интересы всех сторон.

Как известно, 1 августа 2013 года вступил в силу Федеральный закон «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации по вопросам защиты интеллектуальных прав в информационно-телекоммуникационных принятый Государственной Думой 21 июня 2013 года. С момента принятия этого закона очень многие – и журналисты, и интернет-компании, и просто пользователи интернета – писали о том, что предложенная процедура не эффективна, что она не решает реальных проблем, что она подрывает нормальное функционирование интернета. Тем не менее, в Государственную думу внесен уже и следующий законопроект – предполагающий установление административной ответственности (штрафы в пользу государства) для информационных посредников, которые не принимают мер по блокировке контента. Кроме того, обсуждается распространение закона «о произвольной блокировке сайтов» на другие объекты авторского права – литературные произведения, музыку и т. д.

Компания Яндекс не отрицает необходимость защиты авторских прав, однако считает, что законодательство в этой области должно быть устроено иначе. Защита должна быть адекватной. Как минимум, необходимо учитывать интересы всех сторон – в том числе пользователей и интернет-компаний, а не только правообладателей. Не имея возможности изменить закон в целом, Яндекс разработал концепцию по его изменению.

Среди ключевых моментов отмечены:

Необходимость исключить из текста закона информационных посредников, которые предоставляют возможность «доступа к материалу» и «размещения информации, необходимой для его получения». Это та самая расплывчатая формулировка. Можно посчитать, что предоставить возможность доступа к материалу – это, в том числе, дать ссылку на этот материал. Ведь если вы даёте ссылку на какую-то страницу, можно посчитать, что вы предоставляете возможность доступа к ней и ко всему, что на ней находится. А раз так, то вы и есть «информационный посредник».

Чрезвычайность и необоснованность такой меры, как блокировка ресурсов. Если ее и можно применять, то только в крайних случаях в качестве исключительной меры, и только когда она не затрагивает добросовестные ресурсы.

Включение полного адреса страницы сайта в требование правообладателя удалить тот или иной контент. Сейчас описание процедуры допускает указание только IP-адреса сайта, что не позволит принять меры даже добросовестному посреднику.

Неправомерность требования от интернет-площадок предварительной модерации контента. Речь идет об огромном объеме информации, и на сегодняшний день нет технологий, позволяющих гарантированно не допустить размещение того или иного контента.

Необходимость предусматривания законом взаимодействия правообладателя и информационного посредника. Сейчас контент необходимо удалить по одному заявлению правообладателя, никто не разбирается, правомочно он размещен или нет. И даже если установлено, что заявление правообладателя было ложным, информационный посредник лишен возможности разблокировать страницу или контент. В законе просто нет соответствующей процедуры.

Недопустимость введения административной ответственности за невыполнение посредником мер по блокировке контента. Это полностью нарушает баланс интересов правообладателей и информационных посредников. Спор между посредником и правообладателем должен решаться в суде ([searchengines.ru \(http://www.searchengines.ru/seoblog/predlozheniya_yand.html\)](http://www.searchengines.ru/seoblog/predlozheniya_yand.html)). – 2013. – 27.08).

***

Блог на сайті «needlaw»

Про автора: А. Законский

На что обратить внимание при написании обращения к органам государственной власти Украины.

Каждый человек имеет право обратиться к государственному органу если его права и законные интересы могут быть нарушены, нарушаются или были нарушены. На что нужно обратить внимание, чтобы ваше обращение было гарантированно рассмотрено в соответствии с Конституцией и Законами Украины, а также имело позитивный для Вас эффект...

В соответствии с ч. 1 Ст. 1 Закона Украины «Об обращении граждан», граждане Украины имеют право обратиться в органы государственной власти, местного самоуправления, объединения граждан, на предприятия, в учреждения, организации независимо от форм собственности, средства массовой информации, к должностным лицам в соответствии с их функциональными обязанностями с замечаниями, жалобами и предложениями, касающимися их

уставной деятельности, заявлением или ходатайством о реализации своих социально-экономических, политических и личных прав, законных интересов и жалобой об их нарушении.

Следует отметить, что лица, не являющиеся гражданами Украины и законно находящиеся на ее территории, имеют такое же право на подачу обращения, как и граждане Украины, если иное не предусмотрено международными договорами.

Язык обращения: украинский или другой язык, приемлемый для сторон.

Под обращениями граждан следует понимать изложенные в письменной или устной форме предложения (замечания), заявления (ходатайства) и жалобы.

На что я могу пожаловаться? Вы можете обратиться к государственным органам если: нарушены права и законные интересы либо свободы гражданина (группы граждан); созданы препятствия для осуществления гражданином его прав и законных интересов либо свобод;

незаконно возложены на гражданина какие-либо обязанности или он незаконно привлечен к ответственности.

Какие требования к обращению?

Обращения адресуются органам государственной власти и местного самоуправления, предприятиям, учреждениям, организациям независимо от форм собственности, объединениям граждан или должностным лицам, к полномочиям которых относится решение поставленных в обращениях вопросов.

В обращении должны быть указаны фамилия, имя, отчество, место жительства гражданина, изложена суть поставленного вопроса, замечания, предложения, заявления либо жалобы, просьбы либо требования.

Обращение может быть устным (изложенным гражданином и записанным должностным лицом на личном приеме) либо письменным, направленным почтой или переданным гражданином в соответствующий орган, учреждение лично либо через уполномоченное им лицо, если эти полномочия оформлены в соответствии с действующим законодательством.

Обращение может быть подано как отдельным лицом (индивидуальное), так и группой лиц (коллективное).

Письменное обращение должно быть подписано заявителем (заявителями) с указанием даты.

! Обращение, оформленное без соблюдения этих требований, возвращается заявителю с соответствующими разъяснениями не позднее чем через десять дней со дня его поступления.

НПА – ЗУ «Про звернення громадян»

Конечно рассматриваются все обращения, которые соответствуют вышеперечисленным требованиям, но если хотите, что бы Ваше обращение имело должный эффект нужно учитывать некоторые моменты.

Обращение нужно писать с умом, если хотите, чтобы ваше обращение имело должный эффект. Ваши требования должны быть понятными. Не нужно ничего запутывать. Пишите все четко и ясно. И очень важно указать на какой результат Вы рассчитываете.

Ваше обращение может состоять из трех «условных частей». В первой части Вы пишете, что произошло и когда (даты). Во второй части Вы можете указать какие Ваши права были нарушены или какие Законы, а лучше статьи Законов которые были нарушены.

В третьей части вы пишете что вы хотите: прошу возобновить мои нарушенные права, защитить меня, прошу рассмотреть обращение и принять меры и т. д.

Также следует отметить в какой орган вы пишете обращение. Конечно, если вопросы, поставленные в полученном органом государственной власти, обращении, не входят в их полномочия, оно в срок не более пяти дней пересылается ими по принадлежности соответствующему органу или должностному лицу, о чем сообщается гражданину, подавшему обращение. Но зачем Вам тратить свое драгоценное время? Лучше сразу отправить обращение

куда нужно (*needlaw* (<http://needlaw.blogspot.com/2013/09/obraschenia-grazhdan.html>)). – 2013. – 1.09).

***

Блог на сайті «ubr.ua»

Про автора: М. Ортинская

Несказочные войны сказочных героїв

«Запатентуйте внешний вид моего рюкзака с изображением героя «Angry Birds», «зарегистрируйте торговую марку с изображением «Маша и Медведь» – с такими просьбами клиенты обращаются все чаще. Конечно, известный персонаж может существенно повлиять на привлекательность Вашей продукции, а соответственно и на ее продажи. Но вот за такую легкую прибыль обычно приходится дорого платить.

Так, еще в 90-х производителя наполнителя для кошачьего туалета «Матроскин» обязали платить Э. Успенскому процент от прибыли за использование известного персонажа. Правообладатели мультфильма Добрыня Никитич и Змей Горыныч отсудили у компании-производителя пазлов 1 млн рублей за незаконное использование персонажей в пазлах. А не так давно стало известно что правообладатели «Маша и Медведь» подали иск на несколько крупных ритейловых украинских сетей за незаконное использование изображения персонажей на пищевой продукции.

На самом деле для создателей мультфильмов, компьютерных игр с героями, которые становятся популярными, это довольно выгодный бизнес. Ведь такая компания зарабатывает не только на сборах с показа мультфильма или продажи компьютерных игр, а еще и на продукции – футболках, чашках, пазлах, пищевой продукции. Довольно часто, дабы не вкладывать ресурсы в производство, компании разрешают использование их героев другими производителями, естественно, за соответствующее вознаграждение.

Более того, иногда поступают от обратного – находят художника который рисует образ, создают мультфильм, раскручивают его, и потом зарабатывают на продаже продукции с использованием уже популярных образов. В любом из случаев герои мультфильма, сказки защищаются авторским правом, и их использование возможно только с согласия правообладателя. Но даже получение согласия правообладателя не может исключить риски обвинения Вас в нарушении авторских прав.

Так, истории известно немало случаев споров кому принадлежат авторские права на рисованный образ Чебурашки – Э. Успенскому или «Союзмультфильму». И даже имея разрешения от писателя можно быть обвиненным в нарушении прав «Союзмультфильма» (*ubr.ua* (<http://blog.ubr.ua/pravo/eskazochnye-voiny-skazochnyh-geroev-6232>)). – 2013. – 28.08).

***

Блог на сайты «Корреспондент»

Про автора: В. Хабібуллін, адвокат, правозахисник, громадський діяч, політик

Зауваження до статті №1 проекту закону «Про перевезення на таксі»

Зменшити масштаби проблем недосконалості законодавства, покликана антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів, дозволяє викоринити корупціогенні норми ще на етапі підготовки проектів

Високошановні колеги!

«Київська обласна колегія адвокатів» засвідчує Вам свою повагу та повідомляє наступне.

Згідно наданої інформації Міністерство інфраструктури продовжує опрацьовувати зауваження та пропозиції до законопроекту «Про перевезення на таксі», які надійшли після його опублікування на офіційному сайті відомства.

Зокрема, 27 серпня під головуванням високошановного директора Департаменту автомобільного транспорту Дмитра Петухова відбулося громадське обговорення законопроекту, в якому взяли участь представники громадських та професійних організацій таксомоторних перевізників.

Міністерство під час розробки нормативних документів має працювати виключно на принципах відкритості та прозорості, а відтак зважати на думку усіх громадських та профспілкових організацій перевізників, а також пасажирів, тощо.

Звертаємо увагу на необхідність приведення норм документу у відповідність до європейських стандартів у сфері таксомоторних перевезень, а також на чіткіше визначення функцій з видачі дозволів та порядку здійснення діяльності на ринку таксомоторних перевезень, вартості дозволів тощо.

Незмінними мають залишатися пропозиції щодо наполягання на поверненні норми про обов'язок працівників ДАІ перевіряти наявність дозвільних документів у водіїв автомобілів з ознаками таксі та застосовувати штрафні санкції у випадку їх відсутності. Окрему увагу приділяти питанню надання Укртрансінспекції права на проведення контрольних перевірок інформаційно-диспетчерських служб та водіїв таксі.

Спірними залишаються питання вимог до водія таксі та обладнання автомобілів, які використовуватимуться для здійснення таксомоторних перевезень, можливості використовувати орендовані автомобілі тощо.

Не слід забувати зазначене Міністерством що «основною метою є безпека споживачів послуг таксомоторних перевезень – пасажирів. Крім того, прагнення допомогти перевізникам увійти у правове поле, вивести ринок таксомоторних перевезень з тіні та легалізувати його».

8 серпня під час опублікування проекту Закону України «Про перевезення на таксі» публічне обговорення цього документу лише почалося.

Так, слід погодитись, що громадські слухання що відбулися щодо пропозицій, що вже надійшли до Міністерства інфраструктури України. Але це ще не завершення процесу з підготовки нормативного акту, а тільки його проміжний етап, однак дуже важливий.

Згодні, що Департамент автомобільного транспорту Мінінфраструктури має продовжити приймати зауваження та пропозиції до 8 вересня та після цього провести підсумкову нараду з учасниками Робочої групи, а також з повідомленням інших зацікавлених осіб, згаданих у переліку вище та інших і вже потім допрацьований проект Закону напевно направлятиметься до Кабінету Міністрів України».

Не можна не погодитись, що «велика кількість зауважень до законопроекту пов'язана з тим, що до цього часу ніхто не займався врегулюванням ринку таксомоторних перевезень. В роботі цього ринку задіяні 220 тисяч працівників – таксистів, і Міністерство повинно вивчити і врахувати думку кожного. Тому цей процес не може бути швидким, і ніхто не спорить, звичайно, що він є доволі складним».

По суті:

Ми уважно ознайомились та проаналізували опублікований 08 серпня 2013 року на офіційному інтернет-сайті Міністерства інфраструктури України проект Закону України «Про перевезення на таксі».

На жаль, на сьогодні, цей законопроект не передбачає системного та ефективного реформування ринку перевезень на таксі за європейським стандартом якості та безпечності послуг.

Окрім того, багато норм проекту Закону України «Про перевезення на таксі» не узгоджуються з вітчизняною нормативно-правовою базою та прямо протирічить загальноприйнятим світовим стандартам перевезень на таксі.

Проаналізувавши текст законопроекту, опублікованого на інтернет-сайті Мінінфраструктури, звертаємо Вашу увагу на основні недоліки проекту Закону України «Про перевезення на таксі»:

З визначення «Вартість перевезення на таксі» зникло поняття руху зі швидкістю нижче граничної, в той час як європейські стандарти виробництва таксометрів та підрахунку вартості перевезення на таксі однозначно враховують цей параметр.

Ст. 1 проекту Закону України «Про перевезення на таксі»:

«1) вартість перевезення на таксі – обчислена таксометром сукупність значень плати за замовлення автомобіля, час очікування водієм таксі пасажиру (пасажирів) та пройденої відстані згідно вартості одного кілометра перевезення;

1б) тарифна схема послуг таксі – сукупність узгоджених між собою тарифів (базовий, нічний, святковий, приміський, пільговий, тощо) за пройденої одиницю відстані, одиницю часу очікування пасажирів (пасажирів) та плати за замовлення таксі».

Дане визначення протирічить п. 4.5.2. ДСТУ EN 50148-2001 «таксометри електронні». Зокрема, згідно ДСТУ EN 50148-2001 при визначенні вартості перевезення має бути передбачено відображення тарифних даних кожного зазначеного тарифу в робочій позиції вільно в такому поданні:

- a) початкова оплата за наймання як певна сума грошей;
- b) початковий час в секундах;
- c) початкова відстань у метрах;
- d) значення тарифу часу як певна сума грошей за годину;
- e) значення тарифу відстані як певна сума грошей за кілометр;
- f) там, де передбачено пристрій додаткової оплати, додаток означає збільшення плати як певної суми грошей.

Таким чином, запропоноване визначення не включає усі наявні тарифи таксі, та некоректно описане, зокрема, плата за замовлення прирівняна до оплати за наймання у той час, як має відноситися до додаткової оплати.

Більш ніж дивною видається можливість укладення публічного договору між водієм таксомотора і юридичною особою.

Ст. 1 проекту Закону України «Про перевезення на таксі»:

«3) договір перевезення на таксі – публічний договір, який укладається між замовником перевезення на таксі та суб'єктом господарювання – перевізником на таксі (виконавцем перевезення), предметом якого є перевезення пасажирів (пасажирів) та/або багажу;

7) замовник перевезення на таксі (далі – замовник) – фізична або юридична особа, яка стосовно себе, пасажирів, що слідує разом з нею або визначених нею пасажирів та/або багажу має намір укласти або укладає договір перевезення на таксі».

Юридична особа не може укласти «стосовно себе, пасажирів, що слідує разом з нею» договір перевезення на таксі. Що стосується укладення договору стосовно визначених юридичною особою пасажирів, то такий вид перевезень не може розглядатися як перевезення на таксі, що здійснюється на підставі публічного договору, оскільки для того, щоб бути ідентифікованою як юридична особа, замовник повинен надавати документи, які підтверджують його статус як юридичної особи та повноваження представника діяти від імені юридичної особи. Проте, проект Закону України «Про перевезення на таксі» не передбачає надання таких документів. Отже, перевезення, що виконуються для юридичної особи стосовно визначених нею пасажирів, слід відносити до перевезень на замовлення.

Стосовно окремого перевезення багажу. Цивільний кодекс України розділяє такі види перевезення, як перевезення вантажу та перевезення пасажирів та багажу. Перевезення та таксі відноситься до перевезень пасажирів та багажу (ст. 910 ЦКУ): «За договором перевезення пасажирів одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажирів) до пункту призначення, а в разі здавання багажу – також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання багажу, а пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а у разі здавання багажу – також за його перевезення».

У разі окремого перевезення багажу такий вид перевезень слід відносити до перевезень вантажу (ст. 909 ЦКУ): «За договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довіреній їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату».

Отже, оскільки перевезення багажу окремо від пасажирів є суттєво відмінним видом перевезень, то його слід регулювати іншими нормативними актами, а не проектом Закону України «Про перевезення на таксі».

Ст. 1 проекту Закону України «Про перевезення на таксі»:

«5) дозвіл на таксі – документ дозвільного характеру, що надає право перевізнику на таксі у межах території, зазначеної у такому дозволу, укласти договір перевезення на таксі визначеним відповідно до вимог цього Закону транспортним засобом».

Згідно Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», документ дозвільного характеру – «дозвіл, висновок, рішення, погодження, свідоцтво, інший документ, який дозвільний орган зобов'язаний видати суб'єкту господарювання у разі надання йому права на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності та/або без наявності якого суб'єкт господарювання не може проваджувати певні дії щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності».

Згідно проекту Закону України «Про перевезення на таксі» дозвіл на таксі – це документ, який дає право укласти договір, а не здійснювати господарську діяльність. Отже, визначення дозволу на таксі не відповідає Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».

Ст. 1 проекту Закону України «Про перевезення на таксі»:

«8) інформаційно-диспетчерські послуги – це діяльність з прийняття засобами зв'язку від замовника перевезення на таксі інформації про потребу у послугах з перевезення на таксі та передання будь-яким способом такої інформації водіям автомобілів таксі;

9) інформаційно-диспетчерська служба – суб'єкт господарювання, який на підставі дозволу (дозволів) на здійснення діяльності інформаційно-диспетчерським пунктом надає інформаційно-диспетчерські послуги».

Передача інформації будь-яким способом включає також і передачу інформації з використанням радіочастотного ресурсу України, а не тільки передачу інформації засобами зв'язку (рухомого, фіксованого зв'язку або за допомогою інтернету). Використання радіочастотного ресурсу України здійснюється згідно Закону України «Про радіочастотний ресурс України».

Підставою для користування радіочастотним ресурсом України є наявність:

– ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України (видаються НКРЗ) та дозволів на експлуатацію у суб'єктів господарювання, які користуються радіочастотним ресурсом України для надання телекомунікаційних послуг;

– ліцензій на мовлення, виданих Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення, та дозволів на експлуатацію у суб'єктів господарювання, які користуються радіочастотним ресурсом України для розповсюдження телерадіопрограм;

– дозволів на експлуатацію – у спеціальних користувачів, технологічних користувачів та радіоаматорів.

За відсутності вказаних документів використання радіочастотного ресурсу є незаконним. Приймаючи до уваги вищевказане, необхідно чітко визначити способи передачі інформації.

У проекті Закону України «Про перевезення на таксі» відсутня вказівка, що перевізник надає послуги таксі на підставі виданого дозволу. Формулювання звучить так, що послуги таксі має право надавати будь-який суб'єкт господарювання:

Ст. 1 проекту Закону України «Про перевезення на таксі»:

«11) перевізник на таксі (далі – перевізник) – суб'єкт господарювання, який на комерційній основі надає послуги з перевезення на таксі».

У цьому визначенні, як і у інших пов'язаних з ним визначеннях («послуги з перевезення на таксі», «договір перевезення на таксі», «таксі» тощо) відсутні згадування про те, що діяльність з перевезення на таксі має здійснюватися на підставі дозволу на таксі. Це дає підстави відносити до перевізників на таксі будь-яких осіб, що є суб'єктами господарювання та надають платні послуги з перевезення на таксі.

Відсутня вказівка, ким надаються послуги таксі. Виходячи з формулювання, такі послуги можуть надаватися ким завгодно.

Ст. 1 проекту Закону України «Про перевезення на таксі»:

«12) послуги з перевезення на таксі – оплатні послуги з перевезення пасажирів та/або багажу, які надаються на підставі договору перевезення на таксі».

Законопроект покликаний регулювати питання перевезень на таксі проте, він взагалі не містить визначення поняття «перевезення на таксі». «Послуги з перевезення на таксі» не ідентичні поняттю «перевезення на таксі». Окрім того, в тексті проекту Закону України «Про перевезення на таксі» неодноразово використовується поняття «перевезення на таксі» окремо від поняття «послуги з перевезення на таксі».

Ст. 1 проекту Закону України «Про перевезення на таксі»:

«16) тарифна схема послуг таксі – сукупність узгоджених між собою тарифів (базовий, нічний, святковий, приміський, пільговий, тощо) за пройдену одиницю відстані, одиницю часу очікування пасажирів (пасажирів) та плати за замовлення таксі».

Запропоноване визначення не включає усі наявні тарифи таксі та некоректно описане. Зокрема, плата за замовлення прирівняна до оплати за наймання, тоді як має відноситися до додаткової оплати. Вітчизняним законодавством не передбачені пільгові перевезення на таксі та механізми компенсації таких пільг.

Сфера дії проекту Закону України «Про перевезення на таксі» не охоплює перевезення на замовлення, які, як і таксі, є невід'ємною частиною легкових перевезень, а часто під виглядом перевезень на замовлення здійснюються таксомоторні перевезення. На наше глибоке переконання, доцільно ці два споріднених види діяльності регулювати одним законом, чітко розмежувавши поняття та порядок надання послуг, що надаються.

Враховуючи наведене вище – просимо:

1). Міністерство інфраструктури України просимо:

а. зареєструвати це лист, присвоїти відповідний вхідний номер та про прийняття до розгляду по суті повідомити про це зручним способом, а також надіслати усім учасникам обговорення, розглянути викладене та повідомити про це всіх високошановних адресатів.

б. У порядку, передбаченому Постановою КМУ №996 від 03.11.2010 – в обов'язковому порядку провести консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення щодо вказаного проекту нормативно-правового акту, що має важливе суспільне значення і стосується конституційних прав, свобод, інтересів і обов'язків громадян із врахуванням, що публічне громадське обговорення передбачає організацію і проведення конференцій, форумів, громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей з громадськістю, теле- або

радіодебатів, Інтернет-конференцій, електронних консультацій, з обов'язковим врахуванням, що має вивчатися та аналізуватися це із залученням у разі потреби відповідних фахівців.

2) Члена Кабінету Міністрів України, віце-прем'єр-міністра України Вілкула Олександра Юрійовича (згідно Указу Президента України №1085/2010 спрямовується і координується діяльність Міністерства інфраструктури України) просимо:

а. спрямувати і координувати діяльність Міністерства інфраструктури України та Департаменту автомобільного транспорту Міністерства інфраструктури України (Директор Петухов Д.В.) при розгляді викладеного.

3) Голову Громадської ради при Міністерстві інфраструктури України та Членів Громадської ради при Міністерстві інфраструктури України (згідно переліку) та Членів Ради голів Громадських рад при органах виконавчої влади (при Кабінеті Міністрів України), голів Громадських рад при центральних та місцевих органах виконавчої влади та усіх учасників обговорення проекту закону (згідно переліку від 27.08.2013) просимо:

а. У порядку, передбаченому Постановою КМУ №996 від 03.11.2010 та у разі наявності підстав вирішити питання про проведення відповідно до законодавства громадську експертизу вказаного проекту.

б. У порядку, передбаченому Постановою КМУ №996 від 03.11.2010 та у разі наявності підстав вирішити питання про проведення відповідно до законодавства громадську антикорупційну експертизу вказаного проекту.

с. здійснити громадський контроль, а також дотриманням нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції.

д. організувати публічні заходи для обговорення актуальних питань розвитку галузі щодо вказаного проекту закону.

е. утворити постійний чи тимчасовий робочий орган (експертну групу тощо) з питань вказаного проекту закону та залучати до роботи ради працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, представників вітчизняних та міжнародних експертних і наукових організацій, підприємств, установ та організацій (за згодою їх керівників), а також окремих фахівців, в тому числі ініціаторів звернень, заяв, скарг, зауважень, тощо.

ф. організувати і провести семінари, конференції, засідання за круглим столом та інші заходи з питань вказаного проекту закону.

г. отримати від Міністерства проект нормативно-правового акту з питань, що потребують проведення консультацій з громадськістю, з питань вказаного проекту закону.

4) Прийняти до уваги Роз'яснення Міністерства юстиції України від 21.05.2012 «Антикорупційна експертиза як засіб запобігання корупції» та статтю 15 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» – Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів:

а. З метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення проводиться антикорупційна експертиза.

б. Порядок і методологія проведення антикорупційної експертизи та порядок оприлюднення її результатів визначаються Міністерством юстиції України.

с. Антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією.

д. обов'язковій антикорупційній експертизі підлягають проекти законів України, актів Президента України, інших нормативно-правових актів, що розробляються Кабінетом Міністрів України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади.

е. Результати антикорупційної експертизи проекту нормативно-правового акта підлягають обов'язковому розгляду під час прийняття рішення щодо видання (прийняття) відповідного нормативно-правового акта.

ф. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів здійснюється щодо законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України згідно із щорічним планом, що затверджується Міністерством юстиції України, у відповідних сферах: в тому числі ... прав та свобод людини і громадянина.

г. Результати антикорупційної експертизи у разі виявлення факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, підлягають обов'язковому оприлюдненню.

h. За ініціативою фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб може проводитися громадська антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів.

(5) Прийняти до уваги те, що дійсно сьогодні в нашій державі дуже гостро відчувається проблема корупції і вирішити її можливо лише реалізувавши комплекс антикорупційних заходів, які необхідно послідовно здійснювати в кожній із сфер суспільних відносин. Такий комплекс заходів повинен бути спрямований не лише на викорінення корупції як явища, а й запобігати умовам, що можуть сприяти її виникненню. Серед основних факторів, що можуть сприяти виникненню корупції в державі, насамперед, є нормативно-правові акти, що видаються державними органами.

а. Так, зокрема однією з умов виникнення корупції в Україні є недосконалість законодавства, що дозволяє хапким на руку посадовим особам використовувати надані їм службові повноваження та пов'язані з цим можливості для одержання неправомірної вигоди або приймати обіцянки такої вигоди для себе чи інших осіб, уникаючи при цьому покарання.

б. Зменшити масштаби проблем, що виникають внаслідок недосконалості законодавства, покликана антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів, обов'язковість проведення якої передбачено статтею 15 Закону України «про засади запобігання і протидії корупції», оскільки саме цей інструмент є одним із шляхів протидії корупції, що дозволяє викоринити корупціогенні норми ще на етапі підготовки проектів нормативно-правових актів.

с. Згідно з наказом Міністерства юстиції України від 20 травня 2010 року № 1085/5 «Питання проведення експертизи на наявність корупціогенних норм» антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів є невід'ємною частиною правової експертизи і відображається окремим пунктом у висновку Міністерства юстиції за результатами опрацювання відповідного проекту акта.

д. Антикорупційна експертиза здійснюється фахівцями Міністерства юстиції відповідно до Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів (далі – Методологія), яку Міністерство юстиції України затвердило своїм наказом від 23 червня 2010 року № 1380/5, з метою виявлення у проектах нормативно-правових актів норм, що можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, та розроблення рекомендацій щодо їх усунення.

е. Відповідно до положень зазначеної Методології антикорупційною експертизою проектів нормативно-правових актів є діяльність із виявлення в проектах нормативно-правових актів положень, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень (корупціогенні фактори), та розробки рекомендацій з їх усунення.

ф. також Методологія визначає перелік корупціогенних факторів, що можуть зумовити виникнення корупції під час виконання, реалізації або застосування певного нормативно-правового акта, а також містить способи виявлення корупціогенних факторів та шляхи їх усунення з проекту нормативно-правового акта.

g. під поняттям «корупціогенний фактор» відповідно до положень методології слід розуміти здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного припису чи їх сукупності) самостійно чи у взаємодії з іншими нормами створювати ризик вчинення корупційних правопорушень.

h. До корупціогенних факторів Методологія відносить: нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг; відсутність або нечіткість адміністративних процедур; відсутність чи недоліки конкурсних (тендерних) процедур. До кожного зазначеного корупціогенного фактора у Методології визначено поняття такого фактора, критерії та способи його оцінки та можливі способи його усунення.

i. Під час антикорупційної експертизи у проектах нормативно-правових актів найбільше було виявлено недоліків техніко-юридичного характеру, які також сприяють вчиненню корупційних правопорушень.

j. Досить часто проекти містили такий корупціогенний фактор, як неналежне визначення функцій, прав, обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування (дискреція), наслідком чого може бути невинуватене встановлення чи надмірне розширення дискреційних повноважень, створення умов для виникнення конфлікту інтересів та можливостей для зловживання наданими їм повноваженнями.

k. На другому місці за кількістю виявлених корупціогенних факторів є відсутність у проектах нормативно-правових актів, якими регулюється реалізація суб'єктивних прав та виконання юридичних обов'язків фізичними та юридичними особами, адміністративних процедур або наявність у проекті нормативно-правового акта нечіткостей встановленої адміністративної процедури, що здатні створити умови для здійснення корупційних дій або виникнення корупційних відносин.

б) Про розгляд викладеного по суті повідомити офіційно письмово із посиланням на наш вихідний номер на офіційну поштову адресу: Головоштамт, 01001, Україна, Київ, а/с 411-В, Вадиму Хабібুলліну (*Кореспондент* (<http://blogs.korrespondent.net/users/blog/blog3/a117202>)). – 2013. – 1.09).